DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

RUS KLÂSİKLERİ: 66

HİKÂYELER II

Turgenyev

TURGENYEV

HİKÂYELER

II

Bu eseri Şahin AKALIN dilimize çevirmiştir.

İSTANBUL 1950 - MİLLÎ EĞÎTÎM BASIMEVİ

KABADAYI

I.

... süvari alayı, 1829 yılında K... eyaletinin Kirilova köyüne yerleşmişti. Küçük kulübeleri, ot ve saman yığınlarıyla, yeşil kenevir tarlaları ve cılız söğüt ağaçlarıyla bu köy, uzaktan, sürülmüş, kara topraklı tarlalardan meydana gelme uçsuz bucaksız deniz ortasında bir ada gibi görünüyordu. Köyün ortasında, üstü daima kaz tüyleriyle örtülü, kıyıları çamurlu, aşınmış olan, bir gölcük vardı. Gölcüğün yüz adım ilerisinde, yolun öte tarafında çoktan beri boş ve bir yanına eğrilmiş ahşap çiftlik binası yükseliyordu. Onun arkasında uzanıp giden terk edilmiş bahçede, artık yemiş vermeyen yaşlı elma ağaçları ve karga yuvalarıyla dolu yüksek kayın ağaçları vardı. Bahçedeki, iki yanı ağaçlı ana yolun nihayetindeki küçük bir evde (eskiden çiftlik sahibinin hamamıydı) çok ihtiyar bir kâhya oturuyormuş. Bu adam, eski bir alışkanlıkla, her sabah inleye öksüre ve âdeta sürüklenir gibi yavaş yavaş bahçeden geçerek efendisinin konağına giderdi. Hâlbuki bu konağın içinde kaplamaları solmuş bir düzine beyaz koltuk, iki tane bakır kulplu, eğri ayaklı, göbekli konsol, delik deşik olmuş dört tablo ve bir tane de mermerden yapılmış, burnu kırık, kapkara Arap heykelinden başka muhafaza edilecek bir şeyler yoktu. Konağın sahibi olan tasasız delikanlı, hayatını, kısmen Petersburg'da, kısmen de yabancı memleketlerde geçirirdi. Malikânesini tamamıyla unutmuştu. Bu çiftlik vaktiyle bu havalide, harikulâde likörleriyle pek meşhur olan çok ihtiyar bir amcadan ona sekiz sene önce miras kalmıştı. Boş, koyu yeşil likör şişeleri, cimrice doldurulmuş alaca ciltli defterler, eski zaman avizeleri, Katerina devrinden kalma bir asilzade üniforması, çelik kabzalı, paslanmış bir kılıçla beraber, çeşit çeşit, eski püskü şeyler arasında, çiftliğin kilerinde hâlâ durmaktadır. Binanın bir katına albay yerleşmişti. Kendisi evliydi. Uzun boylu, az konuşur, asık suratlı, dalgın bir adamdı. Ötekine de ince hisli, daima lâvanta sürünür, çiçeklere ve kadınlara düşkün bir adam olan, albayın yaveri işgal etmişti. . . . alayının subayları da diğer herhangi bir topluluktaki insanlardan farklı değildi. Aralarında iyiler de vardı, fenalar da, zekiler de bulunuyordu, aptallar da... İçlerinden biri, Avdey Ivanoviç Luçkof adındaki kurmay yüzbaşısı düelloculuğu ile meşhurdu. Luçkof kısa boyluydu, yakışıklı değildi; yüzü ufak, sarımtırak ve kuru, saçları seyrekçe ve siyah, yüzünün

çizgileri bayağı, ufacık gözleri koyu renkliydi, Daha küçükken yetim kalmış, yoksulluk ve fena muameleler içinde büyümüştü. Haftalarca sakin sakin otururdu... Fakat sonra, birdenbire, kudurmuş gibi herkese sataşır, herkesi tedirgin eder, herkesin gözlerine küstahça bakarak kavga çıkarırdı. Bununla beraber Avdey İvanoviç vazife arkadaşlarından kaçınmazdı ama lâvantalı yaverden başka hiç kimse ile sıkı fıkı bir dostluğu da yoktu. İskambili oynamaz ve içki kullanmazdı. 1829 yılı mayısında, manevraların başlamasından biraz önce alaya, Fyödor Fyödoroviç Kister adında, sarışın, gayet alçakgönüllü, tahsil ve terbiyesi yerinde, Alman ırkından bir Rus asilzadesi olan genç bir süvari teğmeni katılmıştı. Bu genç subay, yirmi yaşına kadar kendi aile ocağında, annesi ve büyük annesiyle iki halasının kanatları altında yaşamıştı. Orduda vazife alması da yalnız, ihtiyar halinde bile, bir beyaz sorguçlu subay şapkasını heyecansız seyredemeyen büyük annesinin arzusu üzerine olmuştu. Vazifesini fevkalâde bir hevesle değilse de gayretle ve hakkıyla ifa ediyordu. Züppe değildi, ama temiz giyinir ve giydiğini yakıştırırdı. Geldiği gün Fyödor Fyödoroviç önce âmirlerinin huzuruna çıktıktan sonra evini düzene koymaya başladı. Beraberinde ucuz duvar kâğıtları, birkaç seccade, etajer vesaire getirmişti. Bütün duvarları ve kapıları kâğıtladı, şuraya buraya paravanlar koydu, avluyu temizletti, ahır ve mutfağı yeniden düzene koydu, hatta banyo için de yer ayırdı. Tam bir hatta uğraştı; fakat bundan sonra onun odasına gitmek ne büyük bir zevkti! Pencerelerin önünde, üzeri ufak tefek eşya dolu temiz bir masa bulunuyordu. Köşeye kitap rafı konmuş, üzeri Schiller'in, Goethe'nin büstleriyle süslenmişti. Duvarlara haritalar, dört tane geyik başı, avcı tüfekleri asılmıştı. Masanın yanı başında, muntazam ağızlıklı pipolar sıralanmıştı. Sofaya bir kilim serilmiş, bütün kapılara kilit konmuş, pencerelere perdeler asılmıştı. Fyödor Fyödoroviç'in odasında tam bir düzen ve temizlik göze çarpıyordu. Öteki arkadaşlarının evleri ise büsbütün başkaydı!.. İnsan ekseriya çamurlu avludan güçlükle yol bulup geçebilirdi. Sofalarında yelken bezinden yapılma sökük dökük paravanın arkasında bir nöbetçi er horuldardı. Yerde çürümüş samanlar; ocak üzerinde çizmeler, kundura boyası ile dolu kırık bir kavanoz, asıl odanın içinde de üstü tebeşirle çizik olmuş, çarpık bir oyun masası; masanın üstünde koyu kahverengi soğuk çayla yarıya kadar dolu bardaklar; duvarın yanında geniş kırık ve yağlı bir kanepe; pencere kenarlarında pipo külleri... Evin sahibi, arkasında koyu kırmızı kadife astarlı, ot yeşili gecelik elbisesi ve başında, Asya malı işlemeli takkesiyle kaba saba bir yumuşak koltukta oturmuş

olarak görünür, yanında da boğazında kirli bakır tasmasıyla, biçimsiz şekilde şişman. Hiçbir işe yaramaz bir köpek horlamaktadır... Bütün kapılar ardına kadar açıktır.

Fyödor Fyödoröviç'ten yeni arkadaşları pek hoşlandılar. Temiz yürekliliği, alçakgönüllülüğü, sıcakkanlılığı ve "her güzel şeye karşı" olan fıtrî temayülü, kısaca, başka bir subayda belki de yakışık almaz bulacakları bu gibi şeyleri için onu sevmişlerdi. Kister'e "güzel hanım" adını veriyorlar ve ona karşı nazik, tatlı davranıyorlardı. Yalnız Avdey Ivanoviç Luçkof ona şüpheli bir gözle bakıyordu. Bir gün, talimden sonra Luçkof onun yanına gitti, dudaklarını hafifçe büzüp burun deliklerini açarak:

— Merhaba, Knaster efendi!., dedi.

Kister ona şaşkın şaşkın baktı. Öteki tekrarladı:

— Saygılarımı sunarım, Knaster efendi!

— Benim adım Kister'dir, efendim.

— Sahi mi, Knaster efendi?!.

Fyödor Fyödoroviç arkasını dönüp evine gitti. Luçkof onun arkasından gülümseyerek baktı. Ertesi gün, talim biter bitmez hemen yine Kister'in yanına gitti.

— Ey, nasılsın bakalım, Kinderbalzam efendi?!..

Kister adamakıllı kızmıştı; onun yüzüne dik dik baktı. Luçkof’un ufacık, safralı gözleri haince bir sevinçle parladı.

Size söylüyorum, Kinderbalzam efendi!

— Efendi! dedi Kister, bu şakanız ahmakça ve terbiyesizce bir şaka işitiyor musunuz? Ahmakça ve terbiyesizce...

Luçkof sakin bir sesle sordu:

— Ne zaman çarpışacağız?

— Ne zaman isterseniz... hatta yarın.

Ertesi sabah düello ettiler. Luçkof, Kister'i hafifçe yaraladı ve şahitlerin son derece hayretleri içinde, yaralının yanına giderek elinden tutu ve ondan af diledi. Kister iki hafta kadar evinde yattı. Luçkof birkaç defa yaralıyı ziyarete gitti. Kister iyileştikten sonra da Luçkof onunla dost oldu. Genç subayın cesareti mi hoşuna gitmişti, yoksa ruhunda pişmanlığa benzer bir his mi uyanmıştı, bunu kestirmek zordu. Kister'le yaptığı düellodan sonra ondan hemen hiç ayrılmamış ve önce ona Fyödor diye hitap ederken sonraları Fedya [Fedya, Fyödor'un teklifsizlik, sevgi ve samimiyet ifade eden şeklidir. (Çeviren.)] demeye başlamıştı. Onun yanında bulunduğu sıralarda bambaşka bir adam oluyordu ve — tuhaftır — uysallık, yumuşaklık ona yakışmıyordu. Nasıl olsa hiç kimsede kendisine karşı bir yakınlık uyandıramıyordu. Onun nasibi böyleydi! O, sanki kendilerine başkaları üzerinde nüfuz sahibi olmak hakkı verilmiş bir sınıf insanlardandı. Fakat tabiat böyle bir hakkı, haklı gösterecek istidatları ondan esirgemişti. İyi bir tahsil görmediği ve zekâsı ile sivrilemediğine göre içyüzünü açığa çıkarmamalıydı. Belki de kötü huyları, bilhassa, tahsil ve terbiyesindeki noksanlıkları hissedişinden, kendini değişmez bir maske altında gizlemek arzusundan ileri gelmişti. Luçkof ilk önce insanlardan nefret etmeye kendini zorladı; sonra farkına vardı ki onları yıldırmak güç bir şey değildir; bu sefer sahiden onlardan nefret etmeye başladı. Luçkof kendisinin yalnız bir ortaya çıkıvermesiyle, bayağının üstünde olan her konuşmayı derhal durdurmaktan zevk alırdı. ("Ben bir şey bilmiyorum, bir şey öğrenmemişim, istidat ve kabiliyetlerim de yok" diye düşünürdü, kendi kendine "Öyleyse, siz de bir şey bilmeyin ve benim önümde istidatlarınızı göstermeyin...")

Kister, Luçkof’u bu tabiatından belki de nihayet vazgeçirebilmişti. Çünkü onunla tanışmaya kadar, bu kabadayı subay gerçek bir idealiste, yani menfaatsizce ve temiz yürekle hülyalara dalan, bunun için de alçakgönüllü olan ve yalnız kendi nefsini düşünmeyen hiçbir insana rast gelmemişti.

Luçkof bazen da sabahleyin Kister'in yanına gider, piposunu yakar ve sessizce bir koltuğa yerleşirdi. Kister'in yanında kendi cahilliğinden utanmazdı; onun Alınan alçakgönüllülüğüne itimat ederdi. (Hem de haklı olarak...)

— Eee, söyle bakalım, dün ne yaptın? diye söze başlardı, muhakkak okudun değil mi?

— Evet, okudum...

— Okudun!.. Okuduğunu anladık, kardeşçiğim. Anlat bakalım ne okudun?

Luçkof alaylı tonunu nihayete kadar sürdürürdü.

— Kleist'in "İdil" ini okudum, birader. Ah ne güzel! Müsaade et de sana birkaç satırını tercüme edeyim.

Kister tercüme ederken Luçkof alnını kırıştırıp dudaklarını sıkarak dikkatle dinler, yüzünde tatsız bir gülümseyişle:

— Evet, evet güzel!., gerçekten güzel... Hatırlıyorum, bunu okumuştum... Gerçekten güzel... diye tekrarlardı.

Sonra da kelimeleri uzata uzata, âdeta istemeyerek ilâve ederdi:

— Rica ederim, anlatsana bana on dördüncü Louis hakkında ne düşündüğünü...

Kister on dördüncü Louis hakkında izahata girişir, Luçkof ise birçok yerlerini hiç anlamaz, bazı yerlerini de yalnız anlar... Ve nihayet bir mülâhaza açıklamasına kalkardı... Fakat soğuk terler dökerek: "Ya yalan yanlış bir şey söylersem" diye düşünürdü. Gerçekten de, ekseriya yalan söylerdi. Fakat Kister ona hiçbir vakit sert bir itirazda bulunmazdı. Bu iyi yürekli delikanlı, adamda bilgiye karşı heves uyanıyor, diye içinden sevinirdi. Ne yazık ki, Luçkof’un Kister'e bir şeyler sorması, bilgisini artırmak hevesinden ileri gelmiyordu. Bunun sebebini Tanrı bilir! Belki de ne biçim bir kafası olduğu hakkında doğrudan doğruya bir kanaate varmayı arzu ediyordu: bu kafa, gerçekten beyinsiz miydi, yoksa sadece terbiye mi edilmemişti? Acı bir gülümseyişle, kaç defa kendi kendine: "Ben aslında gerçekten aptalım" demiş, sonra derhal azametle dikilerek, küstahça, hayâsızca etrafına bakmış ve şayet kendi bakışları karşısında bir arkadaşının gözlerini önüne eğdiğini fark ettiyse haince gülümsemiş, dişleri arasından:

"Elbet, kardeşim... Çok okumuşsun, çok iyi bir tahsil, terbiye görmüşsün... Gösteririm ben sana..." diye mırıldanmıştı.

Subaylar, Kister'le Luçkof’un bu ani dostlukları üzerinde pek fazla durmadılar. Kabadayının garipliklerine alışmışlardı: "Şeytanla bebek, arkadaş olmuş" diyorlardı. Kister her yerde yeni dostunu övüyordu. Onunla münakaşaya kalkışmıyorlar, çünkü Luçkof’tan korkuyorlardı. Luçkof ise başkalarının yanında Kister'in adını hiç anmıyordu; fakat lâvantalı yaverle olan samimiyetine nihayet vermişti.

II.

Güney Rusya'daki arazi sahipleri balolar vermeye, subayları evlerine davet etmeye ve kızlarını onlarla evlendirmeye pek hevesliydiler. İşte Kirilova köyünden on kilometre ötede, dört yüz can kölesi ve büyük bir konağı olan Perekatov adlı böyle bir arazi sahibi yaşıyordu. On sekiz yaşında Maşenka adlı bir kızı vardı, bir de karısı: Nenila Makarievna. Bay Perekatov bir zamanlar süvari subaylığı etmiş, fakat köy hayatına olan sevgisinden ve tembelliğinden, ordudan çekilmiş, bütün orta halli arazi sahipleri gibi huzur ve sükûn içinde yaşamaya başlamıştı. Karısı Nenila Makarievna, tamamıyla meşru bir surette olmasa da, dünyaya gelişini Moskovalı, asil bir zata borçluydu.

Koruyucusu, Neniluşka' sını [Nenila adının küçültme ve sevgi gösteren şekli, Bizdeki Fatma-Fatoş gibi. (Çeviren.)] kendi evinde itina ile yetiştirmişti, ama daha ilk istenmesinde, sanki fazla bir yükmüş gibi, hemen elinden çıkarıvermişti. Nenila Makarievna aslında güzel değildi; bu asil efendi, ona çeyiz olarak topu topu ancak on bin kadar veriyordu; kız Perekatov'a dört elle sarıldı. Tahsil görmüş, zeki bir kızla evlenmek Perekatov'a pek cazip gelmişti... Nihayet kız asil ve yüksek bir memura mensuptu. Bu yüksek memur, evlenmelerinden sonra da genç evlileri himaye etmeye devam etti. Yani bunlardan tuzlu bıldırcın hediyesi [Bu himaye ve kayırmadan kendi kârlı çıktığı anlamındadır. (Çeviren.)] adlı ve Perekatov'a: "Sen, kardeşçiğim" ve bazı da sadece "sen" diye hitabetti. Nenila Makarievna kocasını tamamıyla eline almış, bütün çiftliği kendi idare ediyordu, hem de büyük bir dirayetle ve her halde Bay Perekatov'dan çok daha güzel idare ediyordu. Kocasına kargı zorbaca davranmıyor, onu iyi idare ediyor, elbiselerini bizzat kendisi ısmarlıyor, bir çiftlik sahibi

aristokrata yakışacak olan İngiliz modasına göre onu giydiriyordu. Karısının talimatına uyarak bay Perekatov, çenesindeki, çok olgun bir ağaç çileğine benzeyen iri siğili gizlemek için İspanyolvari bir sakal koyuvermişti. Nenila Makarievna misafirlerine, kocasının flüt çaldığını, bütün flüt çalanların, bu sazı daha iyi tutabilmeleri için alt dudaklarının altında sakal bıraktıklarını söylerdi. Perekatov sabahları bile yüksek, temiz bir boyunbağı takar, muntazam taranır ve yıkanırdı. Bununla beraber kısmetinden çok memnundu. Her zaman tatlı tatlı yemek yiyor, istediğini yapıyor, uyuyabildiği kadar uyuyordu. Komşuların dedikleri gibi, Nenila Makarievna evine "ecnebi usulleri" sokmuştu: az hizmetçi kullanıyor, bunları temiz giyindiriyordu. Şöhret düşkünlüğü, içini kemiriyor, hiç olmazsa bulundukları ildeki asilzadeler başkanının karısı mevkiini eline geçirmek istiyordu. Fakat... ilçesinin asilzadeleri, onun evinde lezzetle, doya doya yiyip içtikleri halde, başkanlığa yine de kocasını değil, bazı bir yarbay olan Burkolts'u, bazı da emekli Binbaşı Burundükov'u seçerlerdi. Perekatov onlara pek fazla başkent mahsulü görünüyordu.

Perekatov'un kızı Maşenka, yüzce babasına benzerdi. Nenila Makarievna tahsil ve terbiyesine çok itina etmişti. Güzel Fransızca konuşuyor, oldukça iyi piyano çalıyordu. Orta boylu, hayli şişman ve beyazdı. Tombulca yüzü temiz, şen bir gülümseyişle parıldardı. Pek gür olmayan sarı saçları, koyu elâ gözleri, tatlı sesi, kısaca her şeyi şirindi. Buna karşılık hiç nazlanmaması, boş inançları olmayışı, bozkırda büyümüş kızlarda görülmeyen okumuşluğu, bilgililiği, ifadelerindeki serbestliği, sözlerinde ve bakışlarındaki sakin sadeliği insanı istemeksizin hayrette bırakırdı. O serbestçe gelişmişti.

Bir sabah, saat on ikide bütün Prekatov ailesi misafir salonunda toplanmışlardı. Aile başkanı sırtında yuvarlak, yeşil bir frak, boynunda yüksek, kareli bir kravat, ayağında nohut rengi pantolon, potinler, pencerenin yanında durmuş, büyük bir dikkatle sinek avlıyordu. Kızı oturmuş nakış işliyordu; küçük tombul eli kanaviçenin üstünde ağır ağır, zarif bir hareketle inip kalkıyordu. Nenila Makarievna kanepeye oturmuş, susuyor ve yere bakıyordu.

— ... alayına davetiye gönderdin mi, Sergey Sergeyeviç? diye kocasına sordu.

— Bu akşam için mi? Nasıl göndermem ma chere. Elbet gönderdim. (Onu küçük anne [Ruslar,

karıların! "küçük anne" ve kadınlar da kocalarını "küçük baba" diye çağırırlar. Bu tabirler taşrada kullanılır. Medenileşmiş şehir halkı bunları kullanmaz. (Çeviren.)] diye çağırması kendisine yasak edilmişti.) Emin ol!

— Hiç kavalye yok, diye devam etti Nenila Makarievna, kızlarla dans edecek kimse yok.

Kocası, sanki dansa eş bulunamayacağından pek üzülmüş gibi içini çekti. Maşa birdenbire sordu:

— Anneciğim, Mösyö Luçkov da davet edildi mi?

— Hangi Luçkov?

— O da subaydır. Çok enteresan bir adam diyorlar.

— Nasıl yani?

— Evet kendisi güzel değil, genç de değil, ama ondan herkes korkuyor. Yaman bir düellocuymuş. (Annesi hafifçe kaşlarını çattı.) Pek arzu ederdim onu görmeyi.

Sergey Sergeyeviç kızının sözünü keserek:

— Görülmeye değer nesi var canım? dedi. Acaba Lord Byron'a mı benziyor sanıyorsun? (Bizde o zamanlar Byron'dan bahsedilmeye henüz yeni yeni başlanmıştı). Saçma şey! Gerçekten bir zamanlar ben de kavgacılığımla ün salmıştım.

Maşa hayretle babasına baktı, güldü, sonra yerinden fırlayıp onun yanağını öptü. Karısı hafifçe gülümsedi... Fakat yalan söylememişti.

— Bu efendi gelir mi, gelmez mi bilmem, dedi Nenila Makarievna, belki de gelir. Kız içini çekti. Sergey Sergeyeviç şu mülâhazada bulundu:

— Bak, kızım, sakın ona âşık olma!.. Bilirim, siz hepiniz şimdi... şey... heyecanlısınız... Maşa safça:

— Hayır, demekle yetindi.

Nenila Makarievna kocasına soğuk bir bakışla baktı. Sergey Sergeyeviç biraz bozularak saatinin zinciriyle oynadı, sonra geniş kenarlı İngiliz şapkasını masanın üzerinden aldı, çiftlik işlerine bakmak üzere, oradan çıktı. Köpeği korkak, çekingen bir halde, usulca arkasından gitti. Zeki bir hayvan olduğundan, efendisinin evde pek fazla hükmü geçmediğini hissediyor, alçakgönüllü ve ihtiyatlı hareket ediyordu.

Nenila Makarievna kızının yanına gitti, usulca başını kaldırarak tatlı tatlı gözlerinin içine baktı ve "Âşık olduğun zaman bana söyleyecek misin?" diye sordu.

Maşa gülümseyerek annesinin elini öptü ve tasdik makamında birkaç defa başını salladı.

Nenila Makarievna kızının yanağını okşayarak:

— Dikkat et ha... dedi, ve kocasının arkasından çıkıp gitti.

Maşa koltukta arkaya yaslandı, başını göğsüne eğdi, parmaklarını birbirine geçirdi ve gözlerini kırparak, uzun uzun pencereye baktı... Taze yanaklarında hafif bir kırmızılık belirmişti; içini çekerek doğruldu ve işiyle uğraşmaya hazırlandı, fakat iğneyi düşürdü, yüzünü eline dayadı ve tırnaklarının ucunu hafifçe ısırarak düşünceye daldı... Sonra omzuna uzanmış eline baktı, kalkıp aynaya gitti, gülümsedi, şapkasını başına geçirerek bahçeye çıktı.

O akşam, saat sekizde misafirler gelmeye başladı. Bayan Perekatov, büyük bir nezaketle hanımları, Maşenka da kızları karşılıyor ve "meşgul ediyordu." Sergey Sergeyeviç çiftlik sahipleriyle çiftlik idaresine dair konuşuyor ve boyuna karısına bakıyordu. Biraz sonra da mahsus geciken şık giyinmiş iki dirhem bir çekirdek subaylar görünmeye başladı; nihayet albay da, yanında yaveri, Kister ve Luçkof, geldi. Bunları evin hanımına takdim etti. Luçkov bir şey söylemeksizin eğilerek selâm verdi; Kister, âdet

olan "pek memnun oldum" cümlesini mırıldandı... Perekatov albayın yanına giderek hararetle elini sıktı, duygulu duygulu gözlerine baktı. Albay hemen kaşlarını çattı. Derken danslar başladı. Kister, Maşenka'yı dansa çağırdı. O sıralarda ekosez dansı pek rağbetteydi. Yirmi defa sıçrayarak salonun öbür ucuna varıp da durdukları zaman Maşa:

— Lütfen söyler misiniz, dedi, arkadaşınız neden dans etmiyor?

— Hangi arkadaş?

Maşa yelpazesinin ucu ile Luçkov'u gösterince Kister şu cevabı verdi:

— O hiçbir vakit dans etmez.

— Öyleyse niçin geldi? Kister biraz bozularak:

— Onun arzu ettiği... diye başlarken Maşenka sözünü kesti:

— Siz bizim alayımıza geleli çok olmadı galiba, değil mi?

Kister gülümsedi:

— Sizin alayınıza mı! dedi, hayır, çok olmadı.

— Burada içiniz sıkılmıyor mu?

— Ne münasebet... Burada öyle sevimli bir çevre buldum ki... ya tabiat!..

Kister tabiatın tasvirine koyuldu. Maşa başını kaldırmadan onu dinliyordu. Luçkov bir köşede durmuş, dans edenlere kayıtsız kayıtsız bakıyordu.

Maşa birdenbire sordu:

— Bay Luçkov kaç yaşında acaba?

— Yaşı... Sandığıma göre otuz beş var. Maşa acele acele ilâve etti:

— Diyorlar ki, tehlikeli bir adammış... Çok sert tabiatlıymış.

— Biraz çabuk kızar... Ama çok iyi bir adamdır.

— Sonra, yine diyorlar ki herkes ondan korkarmış, öyle mi? Kister güldü.

Kız:

— Peki, ya siz?

— Onunla dostuz.

— Sahi mi?

Her taraftan onlara:

— Sıra sizde, sıra sizde... diye bağırıyorlardı.

Her ikisi de ürperdi ve tekrar yana sıçrayışlarla salonun bir ucundan öbür ucuna doğru ilerlemeye koyuldular.

Danstan sonra Kister, Luçkov'un yanına giderek dedi ki:

— Seni kutlarım azizim. Evin kızı senin hakkında boyuna sorular sordu. Luçkov da hor görücü bir eda ile:

— Yaa ! diye cevap verdi.

— Şerefim üzerine... Ne kadar güzel değil mi? Baksana bir kere...

— Hangisi o?

Kister, Maşa'yı gösterdi. Luçkov:

— Evet, fena değil, dedi ve esnedi. Kister:

— Ne soğuk adamsın! diye bağırdı ve başka bir kızı dansa davet etmek için koşup gitti.

Luçkov esnemesine ve hatta gürültü ile esnemesine rağmen, Kister'in verdiği haberden pek memnun olmuştu. Merak uyandırmak, izzetinefsini

dehşetli okşuyordu. Aşktan nefret ederdi, ama sözde... İçinden ise, kendini sevdirmenin zahmetli ve güç bir iş olacağını hissederdi... Kendini sevdirmek zahmetli ve güç bir iştir, ama kayıtsızca bir tavır takınarak sessiz ve mağrur bir adam gibi görünmek pek basit, pek kolaydır. Luçkov çirkindi, genç de değildi. Fakat buna mukabil korkunç bir şöhreti vardı. Hazin yalnızlığın acı ve sessiz zevklerine alışmıştı. Kadınların dikkatini çekişi ilk defa olmuyordu; bazıları, hatta onunla sıkı fıkı dostluk kurmaya çalışmışlar, fakat o bu teşvikleri amansız bir inatla def etmişti; inceliğin, hisliliğin kendisine yakışmadığını biliyordu (buluşmalarda, kalbini açma anlarında o ilk önce çolpalaşıyor, bayağılaşıyor, sonra da sıkıntıdan, hoyratlığı adiliğe, hakarete kadar vardırıyordu). Bir zamanlar tanıştığı iki üç kadının, biraz daha yakından tanışmalarının henüz daha ilk anlarında kendisinden nasıl derhal soğuduklarını, ondan nasıl çabucak uzaklaştıklarını hatırlıyordu... Ve işte bunun için, nihayet, anlaşılmaz, esrarengiz bir adam olarak kalmaya ve kaderin ondan esirgediğini hor görmeye karar vermişti... Anlaşılan, insanlar umumiyetle başka türlü bir hor görüşü bilmiyorlar. İtirazların açıkça, kendiliğinden, yani iyi bir şekilde belirişi, Luçkov'a yakışmıyordu o daima kendini tutmak zorundaydı; hatta kızdığı anlarda bile, Luçkov kahkaha ile gülmeye başladığı zaman bundan tiksinmeyen insan yalnız Kister'di; Schiller'den, çok sevdiği sayfaları Luçkov'a okuduğu sıralarda, bu iyi kalpli Almanın gözleri, duyarlığının asil sevinciyle parlarken, bizim kabadayı onun önünde başı eğik oturur, bir kurt gibi bakardı...

Kister, bitkin düşünceye kadar dans etti. Luçkov durduğu köşeden hiç ayrılmadı. Kaşlarını çatmış, ara sıra göz ucuyla Maşa'ya bakıyor, göz göze gelince de, derhal gözlerine umursamaz bir ifade veriyordu. Maşa, Kister'le üç defa dans etti. Yüreği asil heyecanlarla dolu olan bu genç, onda büyük bir güven uyandırmıştı. Onunla neşeli neşeli konuşuyordu, ama gönlünde bir huzursuzluk vardı. Aklı fikri Luçkov'daydı.

Mazurka havası gürledi. Subaylar zıplamaya, ökçeleriyle yeri tepmeye, omuzlarıyla apoletlerini hoplatmaya koyuldular. Siviller de ayaklarını yere vuruyorlardı. Luçkov, hiç yerinden kımıldamıyor, dans ederek çabuk çabuk gelip geçen çiftleri, ağır ağır, gözleriyle takip ediyordu. Biri koluna dokundu... etrafına baktı; yanındaki ona Maşa'yı gösterdi. Maşa önünde duruyor, gözlerini kaldırmadan ona elini uzatıyordu. Luçkov, ilkönce ona hayretle baktı, sonra hiç umursamıyormuş gibi bir eda ile kılıcını belinden

çıkardı, şapkasını bir yere attı. Koltukların arasından çolpaca sıyrılıp geçti, Maşa'yı elinden tutarak, istemeye istemeye, can sıkıcı bir vazife görüyormuş gibi, zıplamadan, ökçe vurmadan, halka boyunca yürüdü... Maşa'nın kalbi şiddetle çarpıyordu. Nihayet:

— Niçin dans etmiyorsunuz? diye Luçkov'a sordu.

— Dans meraklısı değilim, dedi Luçkov. Yeriniz nerede?

— İşte, orada.

Luçkov, Maşa'yı sandalyesine kadar götürdü, sakin bir eda ile eğildi ve yine öyle sakin bir eda ile köşesine döndü... fakat içinde hırçınlık sevinçle kıpırdıyordu. .Kister, Maşa'yı dansa çağırdı.

— Dostunuz ne kadar garip bir adam! Kister, mavi ve temiz bakışlı gözlerini çapkınca kırparak:

— Sizi çok ilgilendiriyor galiba... dedi.

— Evet... çok bedbaht olmalı. Kister:

— Bedbaht mı? Bunu nereden çıkardınız? dedi ve güldü.

Maşa ciddî bir tavırla başını sallayarak:

— Bilmiyorsunuz... Bilmiyorsunuz... dedi.

— Bilmiyor muyum? Nasıl olur? Maşa tekrar başını salladı ve Luçkov'a doğru baktı. Luçkov bu bakışı fark etti; sinsice omuzlarını silkti ve başka odaya doğru yürüdü.

III.

O akşamdan sonra aradan birkaç ay geçti. Luçkov bir defa olsun Perekatov'lara gitmemişti. Buna mukabil Kister sık sık onları ziyaret ediyordu. Nenila Makarievna onu sevmişti, fakat Kister'i oraya çeken bu kadın değildi. Maşa onun hoşuna gidiyordu. Tecrübesiz, açılmamış bir adam olduğu için, his ve fikir teatisinde büyük bir zevk buluyor, genç bir

erkekle genç bir kızın yüksek ve sakin bir dostluk kurmaları mümkün olduğuna temiz bir yürekle inanıyordu.

Bir gün iyi bakılmış, haşarı üç at koşulu bir araba onu uçururcasına Perekatov'un evine götürüyordu. Bir yaz günüydü; sıkıntılı ve sıcak bir gün... Hiçbir tarafta tek bir bulut yoktu. Ufukta gökyüzünün maviliği o kadar kesifleşiyordu ki gözler bunu fırtına bulutu sanırdı.

Perekatov'un yazları oturmak için yaptırdığı evin bütün pencereleri, bozkırlarda âdet olan sakınganlık icabı, güneşe karşıydı. Nenila Makarievna bütün panjurları daha sabahtan kapattırmıştı. Kister, serin, loş misafir odasına girdi. Işık yere, uzun çizgiler halinde, duvarlara kısa, sık şeritler halinde aksediyordu. Peterskov ailesi Kister'i çok tatlı tatlı karşıladı. Yemekten sonra Nenila Makarievna, dinlenmek için yatak odasına çekildi; bay Perekatov misafir odasındaki kanepeye yerleşti; Maşa, pencerenin yanında kasnağının başına geçti, Kister de karşısına oturdu. Maşa, kasnağına, daha açmadan, göğsünü hafifçe dayadı, başını elleri arasına aldı. Kister ona bir şeyler anlatmaya başladı; Maşa, sanki birini bekliyormuş gibi, onu dikkatsizce dinliyor, ara sıra babasına bir göz atıyordu. Nihayet birdenbire elini uzatarak:

— Baksanıza Fyödor Fyödoroviç... dedi, yalnız biraz daha yavaş konuşun, babam uyudu.

Gerçekten, bay Perekatov, kanepede otururken âdeti üzere, başı sarkık, ağzı biraz açık, uyuyakalmıştı.

Kister merakla sordu:

— Ne istiyorsunuz?

— Bana gülersiniz.

— Hey Tanrım, bu ne demek?

Maşa başını öyle eğdi ki, elleriyle kapalı olan yüzünün yalnız üst kısmı görülebiliyordu. Biraz şaşırıp bozularak, yarı işitilir bir sesle bay Luçkov u neden hiç getirmediğini Kister'den sordu. Maşa, balo gecesinden sonra,

ondan ilk defa bahsetmiyordu... Kister sustu. Maşa birbirine geçmiş olan parmaklarının arasından ürkek ürkek baktı. Kister:

— Düşüncemi size açıkça söyleyeyim mi? diye sordu.

— Neden söylemeyesiniz? Tabii...

— Bana öyle geliyor ki, Luçkov sizde büyük bir tesir bırakmış!

Maşa:

— Hayır! dedi ve güya nakışı daha yakından görmek ister gibi kasnağın üzerine eğildi; dar, altın renginde bir ışık şeridi saçlarına vurmuştu: Hayır... fakat... Kister gülümseyerek:

— Peki, dedi, fakat?

— Görüyor musunuz, dedi Maşa ve birdenbire başını kaldırdı, öyle ki ışık şeridi doğru gözlerine gelmişti: İşte, görüyor musunuz... O...

— Sizi ilgilendiriyor o...

— Eh... evet...

Maşa bunu duraklayarak söylemiş, biraz kızarmış, başını hafifçe öte yana çevirerek, bu vaziyette sözüne devam etmişti: bu adamda öyle bir şey var ki...

Kister'e çabuk bir göz hareketiyle bakıp:

— Ama bana gülüyorsunuz işte, diye birdenbire ilâve etti.

Kister son derece yumuşak ve tatlı bir eda ile gülümsedi. Maşa devam etti:

— Aklıma esen her şeyi size söylerim; çünkü bilirim ki siz benim... ("arkadaşım" demek istemişti) iyi bir dostumsunuz.

Kister, teşekkür makamında eğildi. Maşa biraz sustu ve çekingen, sıkılgan bir halde ona elini uzattı. Kister parmaklarının ucunu saygı ile sıktı.

Maşa:

— O, galiba çok garip bir adam, dedi ve dirseklerini tekrar kasnağa dayadı.

— Garip mi?

— Evet; zaten garip olduğu için bende ilgi uyandırıyor! diye kurnazca ilâve etti Maşa.

Kister önemli bir eda ile itiraz ederek dedi ki:

— Luçkov, asil ruhlu, harikulade bir adamdır. Alayımızda onu anlamıyorlar, yalnız dışından görüyorlar. Şüphesiz serttir, gariptir. Sabırsızdır, ama iyi adamdır.

Maşa, Kister'i can kulağıyla dinliyordu.

— Onu buraya getireceğim. Kendisine, sizden çekinmemesini, insandan kaçmanın gülünç olduğunu söyleyeceğim... Ona diyeceğim ki... O, ben ona ne söyleyeceğimi bilirim... Yalnız, sanmayınız ki ben... (Kister şaşırıp bozulmuştu; Maşa da bozulmuştu...) Nihayet o sizin sadece... şey... sadece boşunuza gidiyor.

— Ya, elbette, tıpkı birçoklarının hoşuma gittiği gibi. Kister ona kurnazca baktı ve memnun bir halde:

— Peki, peki. dedi. Onu size getireceğim...

— Ama, hayır...

— Peki, her şey yoluna girecek... Ben her şeyi yoluna koyarım. Maşa gülümseyerek:

— Ah, siz yok musunuz... dedi ve parmağı ile onu tehdit etti. Bay Perekatov, esneyerek gözlerini açtı:

— Uyumuşum galiba, diye hayretle mırıldandı.

Bu şüphe ve bu hayret her gün tekrarlanırdı. Maşa ile Kister, Schiller'den bahsetmeye başladılar.

Bununla beraber, Kister'in gönlü pek rahat değildi; içinde hasede benzer bir şeyler kımıldanıyordu... Ve asıl bir duygu zoruyla, kendi kendine kızıyordu. Nenila Makarievna misafir odasından indi. Çay getirildi. Bay Perekatov, köpeğini birkaç defa değnek üzerinden atlattı ve sonra, bütün bu marifetleri ona kendisinin öğrettiğini açıkladı. Bu açıklama sırasında köpeği nezaketle kuyruğunu sallıyor, yalanıyor, gözlerini kırpıştırıyordu. Nihayet, boğucu sıcaklık azalıp da akşam yeli esmeye başlayınca, bütün Perekatov ailesi kayın ağaçları arasında gezmeye çıktılar. Kister emirlerini yerine getireceğini anlatmak istiyormuş gibi boyuna Maşa'ya bakıyordu. Maşa içinden, hem sıkıntı, hem neşe, hem de korku duyuyordu. Kister birdenbire damdan düşer gibi, son derece tumturaklı bir dille, genel olarak aşktan, dostluktan bahse başladı. Fakat Nenila Makarievna'nın gözetleyici, açık bakışlarının farkına varınca birden bahsi değiştirdi.

Güneş, parlak, muhteşem kızıllıklar içinde batıyordu. Dümdüz geniş bir çayır, kayın ağaçlarından meydana gelen korunun önünde uzanıp gidiyordu. Maşa'nın aklına birdenbire kovalamaca oynamak geldi; kadın hizmetçiler, uşaklar da geldi, bay Perekatov karısı ile Kister de Maşa ile birlik oldular. Kadın hizmetçiler, dalkavukça, hafif çığlıklarla koşuşuyorlardı. Perekatov'un uşağı, Nenila Makarievna'yı kocasından ayırmak cüretinde bulundu; bir hizmetçi kadın kendisini hanımına kaptırdı; Kister, Maşa'dan ayrılmadı. Yerini her alışında ona iki üç kelime söylüyordu. Koşmaktan kıpkırmızı kesilen Maşa, onu gülümseyerek dinliyor, eliyle saçlarını düzeltiyordu. Akşam yemeğinden sonra Kister, ayrılıp gitti.

Sessiz, yıldızlı bir geceydi. Kister kasketini çıkardı. Heyecanlıydı; boğazı hafifçe bastırılıyormuş gibi oluyordu. Nihayet, âdeta işitilecek kadar açık: "Evet" dedi, onu seviyor; ikisini birleştireceğim; bu kızın bana beslediği itimadın doğruluğunu ispat edeceğim." Maşa'nın Luçkov'a karşı açıkça bir sevgi ve ilgisi olduğunu ispat edecek ortada henüz bir şey olmadığı, Maşa'nın kendi söylediğine göre, Luçkov onda yalnız merak uyandırdığı halde, Kister bu anda kendi kendine tam bir roman uydurmaya ve bunda kendi vazifesini de tayine bile muvaffak olmuştu. Kendi hislerini feda etmeye karar vererek "içten bir bağlılıktan başka bir şey hissetmiyorum

zaten" diye düşündü. Kister, gerçekten de, kendini arkadaşlık uğruna, kabul edilmiş bir vazife uğruna feda edecek istidat ve kabiliyette idi. O çok okuyor, bunun için de kendini tecrübeli ve hatta derin görüşlü bir insan farz ediyor, faraziyelerinin doğruluğundan şüphe etmiyordu. Hayatın, sonsuz denecek kadar çeşitli olduğunu, hiçbir vakit tekrarlanmadığını fark etmiyordu. Kister yavaş yavaş şevk ve heyecana geldi. Kendisine düşen vazifeyi heyecanla düşünmeye başladı. Sıkılgan, âşık bir kızla, sadece, hayatında, belki de kendisine bir defa bile sevmek ve sevilmek nasip olmadığı için katılaşan bir erkeğin arasına girmek, onları birleştirmek, onlara yine kendilerinin duygularını açıklamak ve sonra fedakârlığının büyüklüğünü kimseye hissettirmeden aralarından çekilip uzaklaşmak... ne güzel bir hareket! Gecenin serinliğine rağmen, bu temiz yürekli hülyacının yüzü ateş gibi yanıyordu...

Ertesi günü sabah erkenden Luçkov'a gitti.

Luçkov, âdeti üzere, kanepeye uzanmış, piposunu tüttürüyordu. Kister selâm verdi ve ciddî bir sesle:

— Dün Perekatov'larda idim, dedi.

Luçkov, kayıtsızca:

— Yaa... diye cevap verdi ve esnedi.

— Evet... Çok iyi insanlar.

— Sahi mi?

— Senden bahsettik.

— Şeref duyarım; kiminle?

— İhtiyarlarla... ve kızlarıyla.

— Oo... hani şu tombulca kızla mı?

— O çok iyi bir kız, Luçkov.

— Evet, evet, hepsi çok iyi.

— Yook, Luçkov, sen bu kızı iyi bilmiyorsun. Ben şimdiye kadar böyle zeki, iyi ve duygulu bir kıza rastlamadım.

Luçkov, genzinden bir şarkı mırıldanmaya başladı.

— Sana söylüyorum, yahu...

Luçkov, alayla:

— Sen ona âşıksın, Fedya, dedi.

— Katiyen... aklımdan bile geçirmiş değilim.

— Fedya, sen ona âşıksın.

— Ne saçma şey! Sanki insan... Luçkov, kelimeleri uzata uzata:

— Âşıksın, a canımın içi, gözümün bebeği, diye bir şarkı tutturdu.

Kister'in canı sıkıldı, hiddetle:

— Eh, Avdey, utanmıyorsun da! dedi.

Başka birisi olsaydı Luçkov, alayı daha da artırırdı, ama Kister'e yapamazdı. Yavaş sesle:

— Peki, peki, Sprechen Sie Deutseh, İvan Andreviç, diye mırıldandı. Kızma a canım! Kister:

— Dinle, Avdey, diye hararetle başladı ve onun yanına oturdu. Bilirsin ki seni severim. (Luçkov suratını ekşitti.) Yalnız sende bir şey var ki, itiraf edeyim hoşuma gitmiyor... Sen hiç kimseyle tanışmak istemiyorsun; hep evinde oturur, iyi insanlarla münasebetten kaçınırsın. Nihayet dünyada iyi insanlar da var!

Haydi, diyelim ki hayatta aldatılmışsın, kırılmışsın. Herkesin boynuna sarılma, ama herkese arka çevirmen neden icabetsin? Bu gidişle, galiba, bir

gün beni de bir tarafa atıvereceksin.

Luçkov, soğukkanlılıkla piposunu tüttürmekte devam ediyordu.

— İşte bunun için seni kimse tanımıyor... benden başka... başkası belki de senin hakkında Tanrı bilir neler düşünür... Avdey!

Kısa bir susmadan sonra Kister ilâve etti:

— Sen fazilete inanmaz mısın, Avdey?

— Nasıl inanmam... inanırım...

Kister hararetle onun elini sıktı ve dokunaklı bir sesle devam etti:

— Ben seni hayatla barıştırmak istiyorum. Neşeleneceksin, açılacaksın... Evet, açılacaksın. O zaman bilsen ben ne kadar sevineceğim! Yalnız ara sıra kendini ve zamanını benim emrime bırakmaya razı ol. Bugün günlerden neydi? Ha, pazartesi... yarın salı... çarşamba günü, evet, çarşamba günü seninle Perekatov'lara gideriz. Seni görmekle ne kadar memnun olacaklar... Ve biz de orada neşeli vakit geçireceğiz... Şimdi müsaade et de bir pipo içeyim.

Luçkov, kanepede hiç kımıldanmadan yatıyor, tavana bakıyordu. Kister piposunu tüttürdü, pencerenin yanına gitti, parmaklarıyla camları tıkırdatmaya başladı.

Luçkov, birdenbire:

— Demek benden bahsettiler, ha? diye sordu. Kister, önemli önemli:

— Evet, bahsettiler, dedi.

— Peki, nasıl bahsettiler?

— İşte öyle, bahsettiler. Seninle tanışmayı çok arzu ediyorlar.

— Yani asıl hangisi?

— Hele bakın, ne de meraklı!

Luçkov, hizmetçisini çağırdı, atını eyerlemesini emretti.

— Nereye gideceksin?

— At talimi yerine.

— Haydi, Allaha ısmarladık. Şu halde Perekatov'lara gideceğiz değil ini? Luçkov, tembel tembel:

— Peki, istediğin olsun, dedi ve gerindi. Kister:

— Aferin, delikanlı! diye bağırdı, sokağa çıktı; düşündü, derin bir nefes aldı.

IV.

Maşa, tam misafir salonunun kapısına yaklaşırken Kister'le Luçkov'un geldiğini haber verdiler. Hemen odasına döndü, aynaya yaklaştı. Yüreği çarpıyordu. Hizmetçi kız onu misafir salonuna çağırmaya geldi. Maşa, biraz su içti, merdivenlerde iki defa durakladı ve nihayet aşağı indi. Bay Perekatov, evde değildi. Nenila Makarievna kanepede, Luçkov sırtında üniforma, şapkası dizleri üstünde, bir koltukta oturuyordu; Kister de ona yakın oturmuştu. Maşa odaya girince her ikisi de ayağa kalktı, Kister, her zamanki dostça gülümsemesiyle, Luçkov resmî ve zoraki bir eda ile. Maşa onlara sıkılarak eğildi ve annesinin yanına gitti. İlk on dakika esenlikle geçti. Maşa biraz dinlenince kendine geldi ve yavaş yavaş Luçkov'u tetkike başladı. Luçkov, evin hanımının sorularına kısaca, fakat telâşlı telâşlı cevaplar verdi; bütün onurlu insanlar gibi o da sıkılgandı. Nenila Makarievna misafirlerine bahçede bir gezinti teklif etti; fakat kendisi yalnız balkona çıktı. O, bozkırda yaşayan birçok anneler gibi kızını gözü önünden ayırmamaya, elinde şişkin el çantasıyla, apar topar peşinde koşmaya pek lüzum görmezdi. Gezinti hayli uzun sürdü. Maşa daha ziyade Kister'le konuşuyor, fakat ne ona, ne de Luçkov'a bakmaya cesaret edemiyordu. Luçkov, ona hiçbir şey söylemedi. Kister'in sesinde heyecan duyuluyordu. Nedense çok gülüyor, gevezelik ediyordu... Dereye vardılar. Derenin

kenarında birkaç adım ötede, suyun, geniş, yuvarlak yapraklarla örtülü dümdüz yüzünde duruyor gibi görünen bir su zambağı vardı

— Ne güzel çiçek! dedi Maşa.

Sözünü bitirmeye kalmadan, Luçkov, kılıcını çekti, bir eliyle söğüt ağacının ince dallarına tutundu ve bütün vücudunu suya doğru sarkıtarak çiçeğin başını devirdi. Maşa korku içinde: "Burası derindir, aman dikkat edin!" diye bağırdı. Luçkov, kılıcının ucuyla çiçeği kenara, Maşa'nın ayaklarının dibine kadar çekip getirdi. Maşa eğildi, çiçeği aldı ve Luçkov'a tatlı, sevinçli bir şaşkınlıkla baktı. Kister: "Bravo!" diye bağırdı. Luçkov, kesik kesik: "Fakat yüzme bilmem ki..." dedi. Maşa bu sözü beğenmemişti. "Bunu niçin söyledi?" diye düşündü.

Lııçkov'la Kister, Perekatov'!arda akşama kadar kaldılar. Maşa'nın içinde, yepyeni, görülmemiş bir şeyler oluyordu; yüzünde düşünmeli bir kararsızlığın izleri kaç defadır kendini gösteriyordu. Daha ağır hareket ediyor, annesinin bakışlarından kızarmıyor, aksine, kendisi sanki onları arıyor, sanki annesine bir şeyler soruyordu. Bütün akşam Luçkov ona karşı tutuk, bir çeşit çolpaca dikkat ve ilgi göstermişti. Fakat bu çolpalık bile onun masum gururunu okşamıştı. İki arkadaş birkaç gün sonra tekrar geleceklerini vaat edip gittikten sonra, Maşa sessizce odasına çekildi, uzun müddet şaşkın bir halde etrafına bakındı. Nenila Makarievna yanına geldi, onu her zamanki âdeti üzere öptü, kucakladı. Maşa annesiyle konuşmak ister gibi, dudaklarını araladı, fakat bir tek söz bile söylemedi. İtirafta bulunmak istediyse de neyi itiraf edeceğini bilmiyordu. İçinde sessiz bir kaynaşma oluyordu. Gece dolabının üstünde Lııçkov'un kopardığı çiçek su dolu, temiz bir bardağın içinde duruyordu. Maşa, yatağında ihtiyatla doğruldu, dirseğine dayandı, taze dudakları, çiçeğin beyaz, taze yapraklarına hafifçe dokundu...

Ertesi gün Kister arkadaşına sordu:

— Ey, nasıl, Perekatov'ları beğendin mi? Haklı mıymışım? ha? Söyle bakalım! Luçkov cevap vermedi.

— Yooo... söyle, söyle!

— Gerçekten, bilmiyorum.

— Eh, yeter...

— Şu... neydi adı... Maşenka, şöyle böyle, fena değil... Kister:

— Hah... işte görüyorsun ki... dedi ve sustu.

Beş gün sonra Luçkov, kendiliğinden, Perekatov'ları ziyaret etmeyi Kister'e teklif etti. Onlara, kendisi yalnız başına gidemezdi; Kister yanında olmayınca konuşmayı idare etmek kendisine düşecekti ve o da bu işi beceremeyecekti. Bunun için mümkün olduğu kadar bundan çekiniyordu.

İki arkadaşın bu ikinci ziyaretlerinde Maşa daha serbest, daha senli benli olmuştu. Annesini, davetsiz bir itirafla rahatsız etmediğinden dolayı şimdi içinden seviniyordu. Yemekten önce Luçkov, henüz hiç binilmemiş bir taya binmeye atıldı ve haşarılıklarına, sıçrayışlarına bakmadan onu adam akıllı yok getirdi. Gece Luçkov önce coştu, alay etmeye, gülmeye başladı; gerçi çabuk kendini topladı, ama yine de Maşa'nın üzerinde bir an için fena bir tesir bırakmıştı. Maşa, Luçkov'un kendisinde ne gibi bir his uyandırdığını henüz kendisi de bilmiyordu. Fakat onda beğenmediği ne varsa hepsini de bedbahtlığın, yalnızlığın tesirine yüklüyordu.

V.

İki ahbap, Perekatov'ları sık sık ziyarete başlamışlardı. Kister'in durumu gittikçe ağırlaşıyordu. Pişman olmuyordu... Hayır; fakat hiç olmazsa sabır ve tahammülünü imtihana çeken bu tecrübenin müddetini kısaltmayı arzu ediyordu. Maşa'ya karşı olan sevgisi günden güne artıyor, Maşa da ona teveccüh gösteriyordu. Fakat sadece bir aracı, bir sır saklayıcı, hatta bir arkadaş olarak kalmak... Ne ağır, ne nankör bir iş!.. Heyecanlı kimseler ıstırapların kutsallığından, ıstıraplarda saadet bulmaktan çok bahsederler; fakat Kister'in sıcak ve açık kalbine onlar hiçbir saadet veremiyordu. Nihayet, bir gün, Luçkov giyinip kuşanarak onun yanına geldiği ve arabanın, kapı önünde beklediği bir anda, dostunun hayretleri arasında evde kalacağını açıkça söyledi. Luçkov yalvardı, canı sıkıldı, gücendi, kızdı... Kister baş ağrısını bahane etti. Luçkov da yalnız gitti.

Kabadayı, son zamanlarda, birçok hususlarda değişmişti. Arkadaşlarını rahat bırakıyor, acemileri tedirgin etmiyordu. Kister'in önceden söylediği gibi, ruhu gelişmemiş ise de, gerçekten biraz sakinleşmişti. Bundan önce ona hayal kırıklığına uğramış bir adam denilemezdi. Çünkü hemen hemen hiçbir şey görmemiş ve çekmemişti. Bunun için Maşa'nın, onun fikrini meşgul etmesi şaşılacak bir şey değildi. Böyle olmakla beraber kalbi yumuşamamıştı, yalnız kızgınlığı biraz yatışmıştı. Maşa'nın ona karşı beslediği duygular ise garip duygulardı. Doğrudan doğruya yüzüne bakamıyor, onunla konuşmuyordu... Yalnız kaldıkları zaman Maşa'yı bir sıkıntı, bir tutkunluk, bir korku alıyordu. Maşa, onu müstesna bir adam sayıyor, onun yanında cesareti kırılıyor, heyecanlanıyor, onu anlayamadığına, onun itimadına lâyık olmadığına hükmediyordu. Mahzun, ümitsizlik içinde, fakat durmaksızın onu düşünüyordu. Kister'in yanında bulunması ise, aksine, onu teskin ediyor, ruhuna ferahlık veriyordu, ama onda ne sevinç, ne de heyecan uyandırıyordu. Kardeşinin koluna yaslanıyor gibi, onun koluna yaslanarak saatlerce onunla konuşabilir, dostça gözlerine bakar, gülüşlerine güler, fakat onu pek seyrek aklına getirirdi. Luçkov'da ise bu genç kız için muammalı bir şeyler vardı; onun ruhunun "bir orman gibi" karanlık olduğunu hissediyor, var kuvvetiyle bu esrarengiz karanlığa nüfuz etmeye çalışıyordu... Hani çocuklar uzun müddet derin bir kuyuya bakarlar, bakarlar da, nihayet ta dibindeki sakin, siyah suyu seçerler, işte o da tıpkı onlar gibi...

Luçkov misafir odasına yalnız girince, Maşa önce ürktü... Fakat sonradan sevindi. Çok defa ona öyle gelmişti ki sanki Luçkov'la aralarında şimdiye kadar ifade etmek fırsatını bulamadığı bir çeşit anlaşmazlık vardı. Luçkov, Kister'in gelmemesi sebebini söyledi. Perekatov'la karısı buna üzüldüklerini gösterdiler; fakat Maşa, Luçkov'a inanmak istemeyen bir bakışla bakıyor ve beklemekten üzülüyordu. Yemekten sonra ikisi baş başa kaldılar. Maşa ne söyleyeceğini bilmiyordu; piyanoya oturdu; parmakları tuşların üzerinde hızlı hızlı, titrek titrek koşuyordu. İkide bir duraklıyor ve ondan ilk sözü bekliyordu... Luçkov müzikten anlamaz, müziği sevmezdi. Maşa ona Rossini'den (Rossini o zamanlar henüz moda olmaya başlamıştı), Mozart'dan... bahis açtı. Luçkov'un cevapları sadece "evet efendim, hayır efendim, elbette efendim, oh ne enfes" ten ibaret kalıyordu. Maşa, Rossini'nin bir temi üzerinde parlak varyasyonlar çalmaya başladı. Luçkov dinledi, dinledi... ve nihayet. Maşa başını çevirip de baktığı zaman, yüzü o

derece riyasız bir sıkıntı ifade ediyordu ki, kız derhal yerinden fırladı ve piyanonun kapağını küt! diye kapadı. Pencerenin yanına giderek uzun uzun bahçeye baktı. Luçkov yerinden kımıldamıyor, hep susuyordu. Maşa'nın yüreğindeki ürkekliğin yerini sabırsızlık almaya başlamıştı.

"Bu ne demek oluyor?" diye düşünüyordu Maşa: "İstemiyorsun yahut da elinden gelmiyor, öyle mi?" Utanmak sırası Luçkov'a gelmişti. Her zamanki üzüntülü kararsızlığını yine hissetmeye başladı; hatta kızmıştı da!.. "Şeytana uydum da bu kızla münasebet tesis etmeye kalktım" diye kendi kendine mırıldandı... Halbuki bu anda Maşa'nın kalbine tesir etmek ne kadar kolaydı!.. Luçkov'un, tahayyül ettiği gibi garip de olsa, böyle harikulâde bir adam ne söylese, hepsini anlar, hepsini bağışlar, her şeye inanırdı... Fakat bu ağır, manasız susuşa ne demeli! Teessüründen gözleri yaşardı. "Eğer açılmak istemiyorsa, eğer ben onun itimadına lâyık değilsem, niye bize geliyor? Yoksa acaba ona fikrimi söylemeyi mi beceremiyorum?" diye düşünüyordu. Birdenbire Luçkov'a döndü ve ona öyle sorucu, öyle ısrarlı bir bakışla baktı ki, bu bakışı anlamamak ve susmaya devam etmek imkânsızdı. Kekeleyerek:

— Maria Sergeevna, diyebildi, ben... şey... ben size bir şey söylemek istiyorum. Maşa süratle cevap verdi:

— Söyleyin!

Luçkov, tereddütle etrafa bakındı:

— Şimdi söyleyemem... dedi.

— Neden?

— Sizinle yalnız konuşmak isterdim...

— İşte, şimdi yalnızız ya...

— Evet... ama... burada, evin içinde...

Maşa bozuldu, şaşırdı... "Eğer reddedersem, her şey biter..." diye düşündü. Merak ve tecessüs Hazreti Havva'yı mahvetmişti. Nihayet:

— Kabul ediyorum, dedi.

— Peki, ne zaman? Nerede?

Maşa hızlı hızlı, düzensiz soluyordu.

— Yarın... akşam üzeri. "Uzunçayır"ın ilerisindeki koruyu biliyor musunuz?..

— Değirmenin arkasındaki mi? Maşa başı ile tasdik etti.

— Saat kaçta?

— Bekleyin...

— Daha fazla hiçbir şey söylemedi, sesi kesildi... yüzü soldu ve hızla odadan çıktı.

Bir çeyrek saat sonra bay Perekatov, her zamanki nezaketiyle Luçkov'u sofaya kadar geçirerek hararetle elini sıktı, "unutulmamalarını" rica etti. Misafiri uğurladıktan sonra büyüklene büyüklene, uşağa: "Saçlarını kestirsen fena olmaz" diye ihtarda bulundu ve cevap beklemeden, düşünceli bir tavırla odasına döndü, yine aynı düşünceli tavırla kanepeye oturdu ve hemen oracıkta uyuyakaldı.

Aynı günün akşamı Nenila Makarievna kızına:

— Bugün biraz solgunsun, dedi, rahatsız mısın yoksa?

— Hayır, iyiyim, anneciğim.

Nenila Makarievna kızının boynundaki eşarbı düzelterek, içinde biraz da ebeveyn tahakkümü sezilen bir ana ihtimamıyla devam etti:

— Çok solgunsun, yüzüme bak bakayım! Bak, gözlerin de neşesiz... hiç iyi değilsin Maşa.

Maşa bir kaçamak yolu bulmak için:

— Bir parça başım ağrıyor, dedi.

— İşte bak, demek iyi bilmişim. Avucu ile kızının alnını tutarak:

— Bununla beraber ateşin de yok, dedi.

Maşa eğilerek yerden bir ipliği alıp kaldırdı. Nenila Makarievna kollarını Maşa'nın ince beline hafifçe sardı; tatlı bir sesle:

— Sanki bana bir şey söylemek istiyormuşsun gibi bir halin var, dedi.

Maşa'nın içinden bir ürperme geçti:

— Benim mi? Hayır, anneciğim.

Maşa'nın o andaki sıkılıp bozulması annesinin gözünden kaçmamıştı.

— Evet, evet istiyorsun... Düşün bakalım biraz!

Fakat Maşa kendini toparlamayı başardı ve cevap verecek yerde, gülerek annesinin elini öptü.

— Bana söyleyecek bir şeyin yok demek, öyle mi?

— Evet, gerçekten, söyleyecek bir şeyim yok. Kısa bir susuştan sonra Nenila Makarievna:

— Sana inanırım, dedi, bilirim ki benden hiçbir şeyi gizli tutmazsın... öyle değil mi?

— Elbette, anneciğim.

Bununla beraber, Maşa, birazcık kızarmaktan kendini alamamıştı.

— Çok iyi de ediyorsun. Yoksa benden gizlemen ayıp olurdu... Hem seni ne kadar sevdiğimi bilirsin Maşa.

— Oo... nasıl bilmem, anneciğim!.. Maşa burada annesini kucakladı.

Nenila Makarievna odanın içinde gezinerek:

— Peki; bu kadar yeter, dedi ve sorduğu şeyin hiçbir önemi olmadığını hisseden bir insan hal ve tavrıyla devam etti:

— Bugün Luçkov'la neler konuştunuz? Maşa:

— Luçkov'la mı? diye sakin sakin tekrarladı. İşte öyle... her şeyden konuştuk...

— Nasıl, onu beğeniyor musun?

— Evet, beğeniyorum.

— Hatırlıyor musun, onunla tanışmayı ne kadar isterdin, ne kadar heyecanlanırdın? Maşa, arkasını çevirdi ve güldü.

Nenila Makarievna saf bir eda ile:

— Ne garip adam! diye bir mülâhazada bulundu. Maşa onu savunmak için bir şeyler söylemek istediyse de kendini tuttu ve kayıtsızca:

— Evet, şüphesiz, tuhaf bir adam, fakat bununla beraber iyi bir adam! dedi.

— Elbette, elbette... Ama bay Kister niçin gelmedi acaba?

— Galiba rahatsızmış. Ha... iyi ki hatırıma geldi: bay Kister bana bir köpek yavrusu hediye etmek istemişti... Kabul etmeme müsaade eder misin?

— Ne? Hediyesini kabul etmek mi?

— Evet.

— Tabii kabul edersin.

— Teşekkür ederim, teşekkür ederim, dedi, Maşa.

Nenila Makarievna kapıya kadar gitmişken birdenbire döndü.

— Vaadini hatırlıyor musun, Maşa?

— Hangi vaadi ?

Hani, âşık olunca bana söyleyecektin?

— Hatırlıyorum.

— Ey, ne oldu?.. Daha vakti gelmedi mi?.. (Maşa yüksek sesle güldü.) Gözlerime bir bak, bakayım!

Maşa parlak, cesur bir bakışla annesine baktı.

Nenila Makarievna: "İmkânı yok, beni aldatmak onun aklından bile geçmez... Ben de tutturmuşum... Henüz daha çocuk" diye düşünerek içi rahatladı. Annesi çıktıktan sonra Maşa: "Fakat bu durum gerçekten çirkin..." diye düşündü.

VI.

Kister henüz uykuya yatmışken, Luçkof içeri girdi. Kabadayının yüzü hiçbir zaman yalnız bir duygu ifade etmezdi; şimdi de öyleydi: Yapmacık bir kayıtsızlık, kaba bir sevinç, üstünlük duygusu... gibi çeşit çeşit duygular yüzünde oynaşıyordu.

Kister acele acele sordu:

— Ey, nasıl oldu, nasıl oldu?

— Nasıl olacak? Gittim. Sana selâmları var.

— Nasıl hepsi iyi mi?

— Tabii, niçin iyi olmasınlar?

— Neden gitmediğimi sordular mı?

— Evet, sordulardı galiba.

Luçkov tavana bakarak, falsolu seslerle bir şarkı mırıldanmaya başladı. Kister önüne baktı ve düşünceye daldı.

Luçkof, kısık ve sert bir sesle:

— Bana bak, dedi, işte sen zeki, çok okumuş bir adamsın, ama bununla beraber bazı - müsaadenle - adamakıllı saçmalıyorsun.

— Yani ne demek istiyorsun?

— Bak anlatayım: Meselâ kadın bahsinde. Sen bunları ne kadar göklere çıkarırsın! Onlar üzerinde şiirler okursun! Sana göre onların hepsi birer melek... Ama ne de güzel melekler ya...

— Ben kadınları sever ve sayarım, fakat...

— Oooo... Elbette, elbette, diye sözünü kesti Luçkov. Seninle tartışacak değilim; ne haddime! Öyle ya, ben basit bir adamım.

— Ben demek istedim ki... Fakat niçin bilhassa bugün... bilhassa şimdi... sen kadınlardan bahsediyorsun?

— İşte öyle! (Luçkof burada manalı manalı gülümsedi.) İşte öyle!

Kister dostuna keskin bir bakışla baktı. Bu temiz yürekli genç, Maşa'nın ona fena muamele ettiğini, belki de, yalnız kadınların yapabilecekleri şekilde onu üzdüğünü sanıyordu...

— Seni üzüntülü görüyorum, benim zavallı Avdey'im; doğrusunu söyleyiver...

Luçkof kahkahayı bastı. Kendini beğenmiş bir eda ile bıyıklarını düzelterek, kelimelerin arasını kese kese:

— Benim için üzülecek bir şey yoktur sanırım, dedi ve bir vaiz tavrıyla devam etti: Hayır; bak ne Fedya: Kadın bahsinde yanıldığını sana hatırlatmak istedim, dostum. inan bana, kadınlar hep birbirlerinin aynıdır. Azıcık kendini yormaya, biraz etraflarında koşmaya bakar... ve iş yolundadır! İşte Maşa Rekatov'a bile...

— Yaa…

Luçkov ayağını yere vurdu ve başını salladı.

— Bende bir hususiyet, bir cazibe filân var mı ha? Yok değil mi? bununla beraber, işte yarın için bana gizli bir buluşma vaat edildi.

Kister kalkıp oturdu, dirseğine dayandı ve şaşkın şaşkın Luçkov'a baktı. Luçkov, sakin sakin devam etti:

— Akşamleyin, bir ormanda... Sakın öyle bilmem neler düşünme! Bu sadece hemen şöyle... Bilirsin, burada insanın içi sıkılıyor. Kızcağız güzel... Ey, ne fenalık var bunda? diye düşünüyorum... Evlenmesine evlenmem ben... Ama şöyle bir ihtiyarlıktan silkinirim... Karı gibi hareketi sevmem, ama kızcağızı pekâlâ eğlendirebilirim. Onunla birlikte bülbülleri dinleriz. Gerçekten, böyle şeyler tam senin işindir; fakat gelgelelim ki bu avratta bunu görecek göz yok! Senin yanında ben neyim sanki?

Luçkov bir hayli söyledi. Fakat Kister onu dinlemiyordu. Başı dönüyordu, sarardı, elini yüzünde gezdirdi. Luçkof koltuğunda ileri geri sallanıyor, gözlerini süzüyor, geriniyor ve Kister'in heyecanını kıskançlığa vererek, sevincinden neredeyse nefesi tıkanacak gibi oluyordu. Hâlbuki Kister'e azap veren şey kıskançlık değildi; onu yaralayan öğrendiği gerçeğin kendisi değildi; onu asıl, Luçkov'un kayıtsızlığı, Maşa'yı kabaca ihmali, Maşa hakkında sarf ettiği, üstü örtülü, menfur sözler yaralamıştı. Sanki yüzünü ilk defa iyice gözden geçiriyormuş gibi, kabadayıya dik dik bakmaya devam ediyordu. Demek o bunun için teşebbüs ve aracılıkta bulunmuştu, bunun için çalışmıştı! Demek kendi hislerini, temayüllerini bunun için feda etmişti! İşte aşkın mutlu tesirleri!

Nihayet:

— Avdey... demek sen onu sevmiyorsun, öyle mi? diye mırıldandı.

— Luçkov garazlı bir kahkaha atarak:

— Ne saflık! Mey Arkadia [Yunanca. Mesut çobanlar diyarı, mesut ülke. (Çeviren,)] diye cevap verdi.

Temiz yürekli Kister, bu durum karşısında bile fikrini değiştirmek istemedi. Şöyle düşünüyordu: "Belki de eski alışkanlığına uyarak hırçınlaşıp titizleniyor... Yeni hislerini ifade için henüz yeni tabirler bulamamış. Sonra, bizzat kendisinde de — Kister'de — hiddetin altında başka bir his gizlenmez miydi? Luçkov'un itirafı da, sadece Maşa'yı ilgilendirdiği için ona fena tesir etmiş değil miydi? Kim bilir, Luçkov, belki de Maşa'yı gerçekten seviyordur. Fakat hayır! hayır! Bin kere hayır! Bu adam âşık olsun?.. Safralı sarı yüzü ile hastalıklı ve kedi gibi hareketleriyle böbürlenip duran bu adam iğrençtir... İğrenç! Hayır, Kister aşkının sırrını sadık bir dosta bu biçim sözlerle ifade edemezdi... Taşan bir saadet, dilsiz bir vecit içinde, gözleri parlak, mesut yaşlarla dolu, başını onun göğsüne yaslardı...

— Ne o, birader? dedi Luçkov, böyle beklemiyordun değil mi? Şimdi ise kızıyor musun? Ha? Kıskanıyor musun yoksa? İtiraf et, Fedya! Ha? Ha? Gerçekten, burnunun dibindeyken kızcağızı elinden alıverdim.

Kister cevaba hazırlanırken bundan vazgeçti ve yüzünü duvara çevirdi. İçinden şöyle söylendi: '"Her şeyi açıkça söylemek... bu adama? Hayır katiyen! O beni anlamıyor... Varsın anlamasın! Bende birtakım kötü hisler olduğunu sanıyor, varsın öyle sansın!..

Luçkov ayağa kalktı ve haline acır gibi görünerek:

— Görüyorum ki uykun var, dedi engel olmayacağım. Uyu... rahat uyu dostum! Luçkof, kendinden çok memnun bir halde odadan çıkıp gitti.

Kister, şafak sökünceye kadar uyuyamadı. Bir yanından öbür yanına döndü durdu ve hep aynı fikir üzerinde hummalı bir inatla tekrar tekrar düşündü, bahtsız âşıklarca çok iyi bilinen bir haldir bu; için için yanan bir kora körük nasıl tesir ederse bu da insanın ruhuna öyle tesir eder.

"Şayet Luçkov ona önem vermiyorsa, şayet Maşa, buna rağmen, onun kucağına kendisi atılmış olsa bile, bana, kendi arkadaşına, ondan bu kadar saygısız, bu kadar hakaretli bir dille bahsetmemeliydi! Onun ne suçu vardı? Zavallı tecrübesiz kızcağıza insan nasıl acımamazlık edebilirdi? Fakat o, ona gerçekten gizli bir buluşma vaat etmiş miydi acaba? Vaat etmiş, muhakkak vaat etmişti. Luçkov yalan söylemez; o hiçbir vakit yalan söylemez. Fakat bu belki de kızda bir çeşit hayaldir...

"Ancak Maşa onu tanımıyor.... Luçkov ona belki hakaret edebilir. Bugünden sonra ben hiçbir sorumluluk kabul etmem... Fakat onu kıza öven, göklere çıkaran sen değil miydin, gospodin Kister? Kızın merakını uyandıran siz değil miydiniz?.. Ama böyle olacağını kim bilirdi? Önceden kim görebilirdi?..

"Neyi önceden görmek? bu adam benim dostum olmaktan çoktan mı vazgeçti?.. Bırak canım, acaba o bir zaman benim dostum oldu mu? Ne hayal kırıklığı! Ne ders!"

Bütün geçmiş zaman, kasırga gibi Kister'in gözleri önünde fırıl fırıl döndü. Nihayet kendi kendine: "Hem de onu seviyordum" diye fısıldadı: "Ondan niçin soğudum hem bu kadar çabuk.. Ve soğudum mu ki? Hayır, fakat bu adamı ben niçin sevdim? Hem de yalnız bir ben."

Kister'in sevgi dolu yüreği, her şeyden önce başkaları ondan uzaklaştığı için Avdey Luçkov'a bağlanmıştı. Fakat bu iyi yürekli genç, iyi yürekliliğinin ne kadar büyük olduğunu kendisi bilmiyordu. Düşünmelerine devamla:

"Benim vazifem, diyordu, Maşa'yı ikaz etmektir. Fakat nasıl? Başkalarının işine, başkalarının aşkına karışmaya benim ne hakkım var? Bunun ne biçim bir aşk olduğunu ben nereden bileyim? Olabilir ya, belki bizzat Luçkov'un kendisinde de... Hayır! Hayır!"

Bunları, bir yandan yastığını düzeltirken canı sıkılarak, hemen heınen gözleri yaşararak, yüksek sesle söylüyordu. "Bu adam taş yürekli..."

"Ben kendim kabahatli... bir arkadaş kaybettim... İyi arkadaş! kız da iyi!.. Ne iğrenç bir bencilim ben! Hayır, hayır! Yüreğimin ta derinliklerinden onlara saadet dilerim... Saadet! Fakat bu adam Maşa ile alay ediyor!.. Ve niçin bıyıklarını boyuyor? Artık gerçekten görünüyor ki... Ah, ben ne kadar gülüncüm!" diye tekrarlayıp dururken uyuyakaldı.

VII.

Ertesi gün sabah Kister Perekatov'lara gitti. Görüşmeye başladıkları zaman Kister, Maşa'da büyük bir değişiklik görmüş, Maşa da Kister'deki değişikliğin farkına varmıştı; fakat her ikisi de bunu sükûtla geçiştirdiler.

Bütün sabah, âdetleri hilâfına, her ikisi için sıkıntılı geçti. Kister, daha evindeyken, birçok cinaslı nutuklar, imalı cümleler, arkadaşça nasihatler hazırlamıştı... Fakat bütün bu hazırlıklar faydasız çıktı. Maşa, Kister'in kendisini tetkik ettiğini belli belirsiz hissetmişti; ona sanki Kister bazı sözleri, kasten manalı manalı söylüyor gibi geliyordu, ama kendisindeki heyecanı da hissediyor ve müşahedelerine inanmıyordu. Durmaksızın: "Allah vere de akşama kadar oturmaya kalkmasa!" diye düşünüyor, kendisine orada fazla olduğunu hissettirmeye çalışıyordu. Diğer taraftan Kister de onun bu tutukluğunu, sıkıntılı halini aşkın açık belirtileri telâkki ediyor ve Maşa için endişeleri arttıkça, ona Luçkof'tan bahsetmek cesaretini daha ziyade kaybediyordu. Maşa ise Luçkov'un adını anmamakta ısrar ediyordu. Zavallı Kister pek bedbahttı. Nihayet kendi hislerini anlamaya başladı. Maşa ona hiçbir zaman bu kadar sevimli görünmemişti. Bütün geceyi uykusuz geçirdiği halinden anlaşılıyordu. Solgun yüzünde hafif, kırmızı lekeler peyda olmuştu; vücudu hafifçe eğilmişti; isteksiz, süzgün bir gülümseyiş dudaklarından hiç ayrılmıyordu; solgun omuzlarında ara sıra bir ürperme geçiyor, bakışları sakin bir ışıkla parlıyor, fakat çabuk sönüyordu... Nenila Makarievna yanlarına gelip oturdu ve belki de kasti olarak Luçkov'u andı. Fakat Maşa, annesinin yanında, Fransızların dediği gibi dişlerine kadar (jusqu'aux deuts) silâhlanmıştı. Kendini hiç açığa vurmadı. Bütün sabah böylece geçti.

Nenila Makarievna Kister'e:

— Yemeği bizde yersiniz, değil mi? Diye sordu. Kister acele ile:

— Hayır, dedi ve Maşa'ya baktı. Affedersiniz... resmî vazife mecburiyetleri....

Nenila Makarievna, âdet olduğu gibi, teessürlerini belirtti. Karısının arkasından bay Perekatov'da teessür duyduğunu gösterdi. Kister, Maşa'nın yanından geçerken: "Ben kimsenin işine karışmak istemem" diyecek oldu, fakat vazgeçti, eğilerek: "Mesut olun... elveda... kendinizi iyi koruyun..." diye fısıldadı ve çıkıp gitti.

Maşa derin bir nefes aldı; sonra da onun ayrılıp gidişinden korktu. Ona azap veren neydi? Aşk mı, yoksa merak ve tecessüs mü? Tanrı bilir... Fakat tekrar edelim: Hazreti Havva'yı mahvetmek için yalnız merak kafiydi.

VIII.

Uzun Çayır, Perekatov'ların çiftliğinin bir verst [Verst, bir kilometrelik eski bir Rus ölçüsü, (Çeviren,)] ötesinde, Snejinka deresinin sağındaki geniş ve düz bir meydanın adıydı. Derenin, genç, sık meşe ormanı ile büsbütün kaplı ve yaban ördeklerinin limanları olan ufak "körfezler" hariç, diye yerlerini söğütlükler saran sol kıyısı, birdenbire dimdik yükseliyordu. Derenin yarım fersah kadar ilerisinde, Uzun Çayırın sağ tarafında, ötesinde, berisinde yaslı kayın ağaçları, fındık çalılıkları ve kartopu yetişen meyilli ve dalgalı tepeler başlıyordu.

Güneş batmak üzereydi. Uzakta bir yel değirmeni, rüzgârın esişine göre, bazı kuvvetli, bazı da hafif bir gürültü çıkararak dönüyordu. Çiftlik sahibine ait bir at sürüsü, çayırda tembel tembel dolaşıyordu. Bir çoban, türküsünü mırıldanarak, doymak bilmez ve ürkek koyun sürüsünün arkasından yürüyor, çoban köpekleri, can sıkıntısından, kargaları kovalıyordu. Luçkov, kollarını kavuşturmuş, koruda bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Bağlı duran atı, çayırdaki kısrak ve tayların, ortalığı çınlatan kişnemelerine sabırsızlıkla cevaplar veriyordu. Luçkov, her zamanki gibi hırçınlaşıyor ve sıkılıyordu. Maşa'nın aşkına henüz inanmadığı için ona kızıyor, kendisine de canı sıkılıyordu... Fakat ondaki heyecan, can sıkıntısını bastırdı. Nihayet genç bir fındık çalılığının önünde durdu, elindeki kırbaçla dalların ucundaki yaprakları döverek düşürmeye başladı...

Kulağına hafif bir hışıltı geldi... başını kaldırdı... on adım ileride, hızlı yürümekten kıpkırmızı kesilmiş, başında şapka, elleri eldivensiz, üzerinde beyaz bir elbise, boynunda acele ile sarılmış bir atkı. Maşa duruyordu. Birdenbire gözlerini indirdi, sessizce eğildi...

Luçkov çolpa, zoraki bir gülümseyişle yanına gitti. Güçlükle anlaşılır bir sesle:

"Ne kadar mesudum..." diye söze başlamışken, Maşa, soluk soluğa sözünü keserek:

— Çok memnunum... sizi bulduğum için. Çok defa akşamları buralarda gezinirim... siz de...

Luçkov onun sıkılganlığını, onun bu masumca yalanını idare etmeyi bile beceremedi de onurlu bir tavırla:

— Fakat bunu siz kendiniz teklif etmek lûtfunda bulundunuz sanırım, Maria Sergeyevna... deyiverdi.

Maşa aceleyle cevap verdi:

— Evet... evet... Beni görmeyi arzu etmiştiniz; istemiştiniz ki... Sesi kısıldı.

Luçkov susuyordu. Maşa ürkek, çekingen bir eda ile gözlerini kaldırdı. Luçkov onun yüzüne hiç bakmayarak şöyle başladı:

— Affedersiniz, ben basit bir adamım, açıkça konuşmaya alışık değilim... hanımlarla... Ben.... ben size demek istedim ki fakat beni dinlemek istemiyorsunuz galiba...

— Söyleyin...

— Mademki öyle... Size açıkça söyleyeyim ki uzun zamandan beri, sizinle tanışmak şerefine eriştiğim günden beri...

Luçkov duraksadı. Maşa sözün sonunu bekliyordu.

— Bununla beraber, bilmem, bütün bunları size niçin söylüyorum... insan kaderini değiştiremez ki...

— Nereden bilelim... Luçkov dertli dertli cevap verdi:

— Bilirim ben! Onun darbelerini yemeye alıştım!

Maşa "Luçkov için, hiç olmazsa şimdi, kaderinden şikâyet etmek sırası değildi" diye düşündü. Gülümseyerek:

— Dünyada iyi insanlar da, dedi, hatta çok iyileri...

— Sizi anlıyorum, Maria Sergevna ve inanın bana, teveccühünüzü takdir ediyorum... Ben... ben... Darılmaz mısınız acaba?

— Hayır... Ne söylemek istiyorsunuz?

— Şunu demek istiyorum ki... hoşuma gidiyorsunuz... Maria Sergeyevna, son derece hoşuma gidiyorsunuz...

Maşa şaşırıp bozuldu; onun sözünü keserek:

— Size pek minnettarım, dedi. Bekleyişten, korkudan yüreği eziliyordu.

Sonra:

— Ah, bakın bay Luçkov, diye devam etti, bakın, ne manzara! Ona, uzun uzun akşam gölgeleriyle alacalanan, güneşte kıpkızıl yanan çayırı gösterdi.

Bahsin birdenbire değişmesine içinden sevinen Luçkov, "zevk ve takdirle" manzaraya bakmaya başladı. Maşa'nın yanı başında duruyordu... Maşa, başını hızla çevirip ona, ancak genç kızlara vergi olan, dostluk dolu, meraklı, tatlı bir bakışla bakarak:

— Tabiatı sever misiniz? diye sordu. Avdey mırıldanır gibi:

— Evet... tabiat... şüphesiz... dedi, akşamları gezinti hoş bir şeydir; bir asker olduğum için, her ne kadar ince hisler benim anlayacağım şeylerden değilse de...

Luçkov "asker" olduğunu sık sık tekrarlardı. Kısa bir müddet sustular. Maşa hep çayırı seyretmeye devam ediyordu.

Luçkov:

"Acaba çekip gitmeli mi" diye düşündü; "ne saçma fikir! Biraz cesaret" sonra oldukça kesin bir sesle:

— Maria Sergevna, dedi.

Maşa dönüp ona baktı. Luçkov alay eder gibi bir tavırla devam etti:

— Affedersiniz, fakat müsaadenizle benim hakkımda ne düşündüğünüzü öğrenmek isterdim. Muselâ bana karşı... bir... meyil.. filân gibi bir şey

hissediyor musunuz?

Maşa kendi kendine "Aman Tanrım, ne çolpa adam!" diye düşündükten sonra gülümseyerek Luçkov'a:

— Bilir misiniz, bay Luçkov, diye cevap verdi, kesin bir soruya kesin bir cevap vermenin her zaman kolay bir iş olmadığını?

— Böyle olmakla beraber...

— Ama bundan size ne?

— Ben, insaf edin... öğrenmek istiyorum... Maşa çekingen, ürkek bir tavırla, fakat merakla:

Fakat sizin büyük bir düellocu olduğunuz doğru mu? Söyleyin bana, doğru mu? dedi: diyorlar ki bir hayli adam öldürmüşşünüz, öyle mi?

Avdey kayıtsızca:

— Evet, doğrudur, dedi ve bıyıklarını düzeltti. Maşa ona dikkatle baktı.

— İşte, bu elle... diye fısıldadı.

Bu esnada Luçkov'uıı kanı alevlenmişti. İşte bir çeyrek saatten fazla olmuştu ki, genç, güzel bir kız onun önünde kaçamakla yakayı sıyırıp duruyordu...

Keskin, garip bir sesle:

— Maria Sergeyevna, diye başladı, şimdi artık hislerimi biliyorsunuz, sizi ne için görmek istediğimi de anladınız... doğrusu bana çok nazik davrandınız... Nihayet, siz de bana söyleyiverin, ümit edebilir miyim...

Maşa, elinde bir kır karanfilini evirip çevirip duruyordu... Yan gözle Luçkov'a baktı, kızardı, gülümsedi:

— Ne saçma şeyler söylüyorsunuz, dedi ve çiçeği ona uzattı. Avdey elini tuttu:

— Demek beni seviyorsunuz! diye bağırdı.

Maşa korkudan, tepeden tırnağa kadar buz kesilmişti. O, Avdey'e ilânı aşk etmek niyetinde değildi; hatta onu sevip sevmediğini, henüz kendisi de muhakkak bilmiyordu. Hâlbuki o, ona zorla fikrini söyletmek istiyordu. Demek ki bu adam onu anlayamıyordu... Bu fikir Maşa'nın beyninde bir şimşek gibi çaktı. O, bu kadar çabuk bir neticeyi hiç beklemiyordu... Maşa, meraklı bir çocuk gibi: "Acaba Luçkov beni seviyor mu?" diye bütün gün kendi kendine sormuş, hoş bir akşam gezintisi, saygılı ve nazik konuşmalar üzerinde hayaller kurmuştu. Kendini beğendirmek için cilveler yapacak, bu vahşi adamı kendine alıştıracak, ayrılırken de elini öpmesine müsaade edecekti... Halbuki bunun yerine...

Bunun yerine, birdenbire yanağında Avdey'in sert bıyıklarını hissetti.

— Geliniz mesut olalım. diye fısıldıyordu: Gerçekten, dünyada yalnız bir saadet vardır!..

Maşa ürperdi, dehşet içinde yana sıçradı, sapsarı kesildi. Eliyle bir kayın ağacına dayanarak durdu. Avdey müthiş surette şaşırmış, bozulmuştu. Ona doğru yaklaşarak:

— Affedin beni, diye mırıldandı: ben, doğrusu hiç düşünmemiştim ki...

Maşa hiçbir şey söylemeden, gözlerini açmış ona bakıyordu... Kabadayının dudakları nahoş bir gülümseyişle büküldü... Yüzünü kırmızı lekeler bürüdü:

— Neden korkuyorsunuz? diye devam etti: ortada mühim bir şey var mı ki? Zaten artık aramızdaki bütün... şeyi...

Maşa cevap vermedi.

— Hayır, yeter artık!.. Bütün bunlar saçma! Yalnız, hemen öyle... Luçkov ona elini uzattı...

Maşa Kister'i, onun "dikkat, sakının" dediğini hatırladı, korkudan bitmiş bir halde, âdeta çığlık koparır gibi:

— Taniuşa! diye bağırdı.

Bir fındık çalılığının arkasından kadın hizmetçinin toparlak yüzü beliriverdi... Avdey büsbütün şaşırıp kalmıştı. Hizmetçisinin ortaya çıkıvermesiyle içi rahatlayan Maşa yerinden kımıldamadı. Hâlbuki kabadayı, öfkesinden tir tir titriyordu; gözleri büzülmüş, yumruklarını sıkmıştı; hastalıklı bir kahkaha ile gülmeye başladı ve:

— Bravo! Bravo! Akıllıca bir hareket, diyecek yok doğrusu! diye bağırdı. Maşa sanki taş kesilmişti.

— Görüyorum ki bütün ihtiyat tedbirlerini almışsınız, Maria Sergeyevna, değil mi? Ama ihtiyatlılık hiçbir vakit zarar vermez. Ne dersiniz, ha? Zamanımızdaki genç hanımlar ihtiyarlardan daha basiretli... İşte, aşk dediğin!

— Aşktan bahsetmek hakkını size kimin verdiğini bilmiyorum, Bay Luçkov... Hangi aşktan bahsediyorsunuz!

Luçkov onun sözünü keserek:

— Nasıl kim verdi? dedi. Siz kendiniz! Daha neler!

Bütün işi berbat ettiğini hissediyordu, ama kendini tutamıyordu.

— Düşüncesiz hareket etmişim, dedi Maşa... Sizden *delicatesse* umarak ricanıza muvafakat etmiştim... Ama siz Fransızca bilmezsiniz, sizden nezaket umarak demek istedim...

Avdey sapsarı kesildi. Maşa onu tam kalbinden vurmuştu.

— Fransızca bilmiyormuşum... olabilir; fakat sizin benimle alay etmek istediğinizi biliyorum, evet, bunu biliyorum.

— Hiç de öyle değil, Avdey İvanoviç... hatta pek müteessirim. Avdey hiddetle sözünü kesti:

— Artık teessürünüzden bahsetmeyin, rica ederim; beni bundan kurtarın lütfen! Bay Luçkov...

Şimdi bir de Gran-Düşes tavırları takınmayın... Boşuna zahmet! Beni korkutamazsınız.

Maşa bir adım geri çekildi, hızla döndü ve yürümeye başladı. Avdey, çılgın gibi arkasından bağırıyordu:

— Emir buyurun da, size arkadaşınız, koruyucunuz, hisli gönüldaşınız Kister'i göndereyim! Nasıl işinize gelir mi? — Çileden çıkmıştı. — Hoş bir dost değil miydi ki?..

Maşa cevap vermedi, hızla ve sevinçle oradan uzaklaştı. Korku ve heyecanına rağmen içi hafiflemişti. Korkunç bir rüyadan uyanmış, karanlık bir odadan havaya ve güneşe çıkmış gibiydi... Avdey, deli gibi, etrafına bakındı; sessiz bir çılgınlık içinde körpe bir fidan kırdı, atına atladı, onu öyle bir kızgınlıkla mahmuzladı, gemi öyle insafsızcasına çekip çevirdi ki, zavallı hayvan, sekiz verstlik yolu çeyrek saatte aldı ve kaldı hemen o gece ölecekti...

Kister, Luçkov'u gece yarısına kadar beyhude bekledi ve ertesi sabah kendisi ona gitti. Emir eri, Kister'e efendisinin uykuda olduğunu ve kendisine, hiç kimseyi kabul etmemesi için emir verdiğini söyledi. "Beni de mi kabul etmemeyi". "Zatı asîlânenizi de kabul etmemeyi emretti."

Kister, azap verici bir endişeyle sokakta iki defa aşağı yukarı dolaştıktan sonra evine döndü. Hizmetçisi ona bir mektup uzattı.

— Kimden?

— Perekatov'lardan. Sürücü Artömka getirdi. Kister'in elleri titremeye başladı.

— Selâmlarını bildirmek için emir almış. Cevap rica etmek için de emir almış. Artömka'ya bir kadeh votka ikram edeyim mi?

Kister yavaşça zarfı açtı ve şunları okudu:

"Aziz ve iyi yürekli Feodor Feodoroviç!

"Sizi görmem, muhakkak görmem lâzım. Mümkünse bugün gelin. Yalvarırım size ricamı reddetmeyin, eski dostluğumuz namına yalvarırım size. Bilmiş olsaydınız... Fakat her şeyi öğreneceksiniz. Çok kısa bir zaman için Allah'a ısmarladık — değil mi? — Marie."

"Hamiş: Bugün muhakkak gelin."

— Nasıl, Artömka'ya votka vereyim mi?

Kister, uzun uzun, şaşkın şaşkın hizmetçisinin yüzüne baktı ve bir tek söz bile söylemeden dışarı çıktı.

Hizmetçi, sürücü Artömka'ya:

— Bizim efendi, sana biraz votka sunmamı ve birlikte içmemizi emretti, dedi.

IX.

Kister misafir salonuna girdiği zaman Maşa onu öyle parlak, öyle minnettar bir çehreyle karşıladı, elini öyle kuvvetli ve dostça sıktı ki, sevincinden kalbi çarpmaya başladı, sanki göğsünden ağır bir taş düştü. Bununla beraber, Maşa ona hiçbir şey söylemedi ve hemen odadan çıkıp gitti. Sergey Sergeyeviç kanepeye oturmuş, iskambil kâğıtlarıyla fal açıyordu. Konuşma başladı. Sergey Sergeyeviç, her zamanki gibi, sözü döndürüp, dolaştırıp köpeğine getirmek hünerini göstermeye kalmadan, Maşa üzerinde kareli, ipek kemerli — Kister'in pek beğendiği kemer — elbisesiyle tekrar salona girdi. Nenila Makarievna da gelerek Kister'i dostça selâmladı. Yemekte hepsi gülüşüp şakalaşıyordu. Hatta. Sergey Sergeyeviç bile canlandı ve gençliğinin en neşeli zamanlarından birini anlattı. Bunu anlatırken de, devekuşu gibi, başını karısından gizlemeye çalışıyordu!

Maşa, yemekten sonra, sanki kendisine seve seve itaat edeceğini biliyor gibi, sesinde gönül okşayıcı bir tahakkümle Kister'e:

— Haydi, Feodor Feodoroviç, çıkıp biraz gezinelim! dedi ve bir taraftan süet eldivenlerini ellerine geçirirken, zarif bir resmîlikle ilâve elti:

— Sizinle önemli, pek önemli bir meseleyi konuşmam lâzım. Annesine de:

— Bizimle birlikte gelir misin anneciğim? diye sordu. Annesi:

— Hayır, diye cevap verdi.

— Fakat biz bahçeye gitmiyoruz.

— Ya nereye?

— Uzun Çayır'a, koruluğa.

— Taniuşa'yı beraber götür. Maşa çıngıraklı bir sesle:

— Taniuşa, Taniuşa! diye bağırarak, adeta bir kuştan daha hafif, uçar gibi salondan dışarı fırladı.

Bir çeyrek sonra, Kister ile Uzun Çayır'a vardılar. Sürünün yanından geçerken, Maşa sevdiği bir ineğe ot verdi, eliyle başını okşadı ve Kister'e de okşattı. Çok neşeliydi ve durmaksızın gevezelik ediyordu. Kister onun arzularına seve seve uyuyordu, ama bir taraftan da sabırsızlıkla izahatı bekliyordu... Taniuşa onları hayli uzaktan takip ediyor, yalnız, ara sıra, küçük hanımına şeytanca bakışlar fırlatıyordu.

Maşa, Kister'e:

— Bana dargın değilsiniz, değil mi, Feodor Feodoroviç? diye sordu.

— Size darılmak mı, Maria Sergeyevna? Niçin?

— Hani evvelki gün, hatırlıyor musunuz?

— Biraz sıkıntılıydınız... işte o kadar.

— Neden böyle ayrı yürüyoruz? Bana elinizi versenize. Hah işte böyle... Siz de sıkıntılıydınız.

— Evet, ben de...

— Fakat bugün neşeliyim değil ini?

— Evet, bugün öyle görünüyorsunuz...

— Biliyor musunuz niçin? Çünkü...

Maşa başını ciddî bir eda ile salladı ve Kister'e bakmadan ilâve etti:

— Fakat şimdi artık biliyorum niçin... Çünkü sizinle beraberim. Kister, elini hafifçe sıktı. Maşa yavaş sesle sordu:

— Fakat, nasıl oluyor da bana sormuyorsunuz?..

— Neyi?

— Haydi, canım, bilmemezlikten gelmeyin... Benim mektubu...

— Bekliyordum...

Maşa canlılıkla onun sözünü kesti: — işte bunun için sizin yanınızda neşeli oluyorum ya. Çünkü siz nazik, iyi yürekli bir insansınız; çünkü yaradılışınız müsait değildir... *parce que vous avez de la delicatesse*. Bunu size söyleyebilirim: Fransızca bilirsiniz.

Kister Fransızca biliyordu, ama Maşa'nın ne demek istediğini bir türlü anlayamıyordu,

— Bana şu çiçeği koparın, işte şunu... ne kadar güzel!

Maşa çiçeğe hayran hayran baktı, sonra, birdenbire elini onun elinden çekerek, şefkatli bir gülümseyişle çiçeğin incecik sapını, Kister'in yakasındaki düğme deliğine itina ile geçirdi. İnce parmakları hemen hemen onun dudaklarına dokunuyordu. Kister, önce onun parmaklarına, sonra da yüzüne baktı. Maşa, "peki, olur..." demek ister gibi başını salladı. Kister eğilerek, eldiveninin parmak uçlarını öptü.

Bu sırada, bildiğimiz koruya yaklaşmışlardı. Maşa'yı birdenbire düşünceli bir hal aldı, nihayet büsbütün sustu. Luçkov'un onu beklediği yere gelmişlerdi. Basılıp çiğnenmiş otlar daha henüz kendilerini

doğrultamamışlardı; kırılan fidan solmaya yüz tutmuş, yaprakları ufak borucuklar gibi bükülüp kurumaya başlamıştı. Maşa etrafına bakındı ve birdenbire Kister'e dönerek:

— Biliyor musunuz sizi buraya niçin getirdim?

— Hayır, bilmiyorum.

— Bilmiyor musunuz? Dostunuz bay Luçkof hakkında bugün bana neden hiçbir şey söylemediniz? Her zaman onu o kadar översiniz...

Kister önüne bakarak sustu.

— Maşa kendini biraz zorlayarak devam etti:

— Onunla görüşmek için dün... burada... buluştuğumuzu biliyor musunuz? Kister, boğuk bir sesle:

— Bunu biliyorum, dedi,

— Biliyor muydunuz? A! şimdi anlıyorum... Evvelki gün... bay Luçkov'un öyle acele etmesinin sebebi, demek zaferiyle övünmek içinmiş!..

Kister cevap vermek üzereyken Maşa atıldı:

— Susun, bana hiç itiraz etmeyin... biliyorum, arkadaşınızdır, onu savunmak mevkiindesiniz. Demek biliyordunuz, Kister, biliyordunuz.... Öyle ise niçin böyle bir aptallık etmeme engel olmadınız? Neden, bir çocuk gibi kulaklarımı çekmediniz? Demek biliyordunuz da aldırış etmediniz öyle mi?

— Fakat ne hakkım vardı...

— Ne hakkınız mı!.. Arkadaşlık hakkı ama o da arkadaşınız... O adam dün bana öyle bir muamele etti ki... güya...

Maşa arkasını döndü. Kister'in gözleri parladı ve benzi sarardı.

— Haydi, yeter, kızmayın... İşitiyor musunuz, Feodor Feodoroviç, kızmayın! Her şeyde bir hayır vardır. Dünkü açıklamadan çok memnunum... Bilhassa açıklamadan, diye ilâve etti Maşa. Bundan niçin size bahsediyorum? Bay Luçkov'u şikâyet için mi, sanıyorsunuz? Ne münasebet! Ben onu unuttum bile. Fakat size karşı suçluyum, iyi yürekli dostum... Açık konuşacağım, affınızı rica edeceğim... Sizden nasihat isteyeceğim. Siz beni açık kalpliliğe alıştırdınız; yanımda olduğunuz zamanlar kendimde bir ferahlık duyuyorum. Siz bay Luçkov gibi biri değilsiniz!

Kister güçlükle:

— Luçkof çolpa kaba bir adamdır, dedi, fakat...

— Ne: Fakat? Fakat demeğe utanmıyor musunuz? O kaba, ve çolpa, ve kötü yaradılışlı, ve bencil... İşitiyor musunuz: Ve, fakat değil.

Kister üzgün üzgün:

— Hiddet tesiri altında konuşuyorsunuz, Maria Sergeyevna, dedi.

—Hiddet mi? Nasıl hiddet? Baksanıza bana, kızmak böyle mi olur? Dinleyin, diye devam etti Maşa; Hakkımda nasıl isterseniz düşünün... fakat, bugün size, ondan öç almak için cilve yaptığımı sanıyorsanız, o zaman... İşte o zaman... — gözleri yaşardı — gerçekten kızardım.

— Bana her şeyi açıkça söyleyin, Maria Sergeyevna...

— Anlayamıyorsunuz, sezemiyorsunuz demek... Bana baksanıza, size karşı samimî, açık davranmıyor muyum, içimi dışımı bilmiyor musunuz?

Kister, Maşa'nın ne endişeli bir ısrarla onun bakışlarını kollayıp yakaladığını görerek tatlı bir gülümseyişle:

— Peki... Evet, size inanırım, diye devam etti, şu halde söyledin bakalım, Luçkov'la gizlice buluşmak fikri size nereden geldi?

— Nereden mi geldi? Ben de bilmiyorum. Benimle baş başa kalarak konuşmak istedi. Sandım ki, benimle açıkça konuşmak için henüz vakit ve

fırsat bulamamıştı. İşte şimdi açıkça konuştu! Bakın, o, belki de fevkalâde bir adamdır, olabilir; fakat aptal, doğrusu... İki sözü bir araya getirip söylemeyi beceremiyor. Basbayağı kaba bir adam. Bununla beraber ben onu fazla muaheze etmem... beni hoppa, zirzop bir kız sanmış olabilir. Ben onunla hemen hemen hiç konuşmuş değildim... Gerçekten, bende merak uyandırmıştı; fakat öyle sanmıştım ki, sizin arkadaşınız olmaya liyakat kazanmış bir adam...

Kister sözünü keserek:

— Rica ederim, ondan benim arkadaşım olarak bahsetmeyin, dedi.

— Hayır, hayır, aranızı açmak istemem.

— İnanın bana, ben sizin için, yalnız bir arkadaşı değil, her şeyi fedaya hazırım... Bay Luçkov'la aramızda her şey bitmiştir!

Maşa dikkatli dikkatli yüzüne baktı ve:

— Haydi, artık boş verelim, dedi, ondan bir daha bahsetmeyelim. Bu ilerisi için bana bir ders oldu. Kabahat asıl bende. Aylar var ki, ben, hemen hemen her gün iyi yürekli, zeki, neşeli, sevimli bir adam görüyordum... bu adam... (Maşa burada şaşırıp durakladı) bu adam sanırım ki bana karşı... azıcık olsun... ilgi ve sevgi duyuyordu... ben ise, bir aptal gibi, (diye acele acele ilâve etti) ona başkasını tercih... hayır, hayır, tercih etmedim, ancak...

Başını eğdi, utanıp bozularak sustu.

Kister dehşet içinde kalmıştı. Kendi kendine "olamaz!" diye tekrarlayıp duruyordu. Nihayet:

— Maria Sergeyevna! diye söze başladı:

Maşa başını kaldırdı ve dökülmemiş yaşlarla dolu gözlerini ona dikerek:

— Kimden bahsettiğimi anlayamadınız mı? diye sordu.

Güçlükle nefes alabilen Kister ona elini uzattı. Maşa hemen, hararetle bu ele sarıldı.

— Siz benim, eskisi gibi, arkadaşımsınız değil mi?.. Neden cevap vermiyorsunuz?

— Arkadaşınızım, bunu bilirsiniz, diye mırıldandı.

— Beni ayıplamıyorsunuz ya? Beni affettiniz mi?.. Beni anlıyor musunuz? Dün bir erkekle buluşan, bugün başka biriyle görüşen, benim sizinle görüştüğüm gibi... Bir kıza gülmüyorsunuz... Bana içinizden gülmüyorsunuz, değil mi?

Maşa'nın yüzü kızardı; her iki eliyle de Kister'in eline sarılmıştı...

— Size gülmek mi?., dedi Kister: ben... ben sizi seviyorum... ben sizi seviyorum, diye bağırdı.

Maşa yüzünü kapadı.

— Sizi sevdiğimi, çoktan beri bilmiyor muydunuz, Maria Sergeyevna?

X.

Bu görüşmeden üç hafta sonra Kister, yalnız başına odasında oturmuş, annesine şu mektubu yazıyordu:

"*Sevgili anneciğim,*

Büyük sevincimi sizinle paylaşmak için acele ediyorum: evlenmek üzereyim. Bu haber belki sizi şaşırtacaktır; çünkü bundan önceki mektuplarımda hayatımda böyle mühim bir değişikliğe dair bir imada bile bulunmamıştım. Hâlbuki bütün hislerimi, sevinç ve kederlerimi sizinle paylaşmaya alışık olduğumu bilirsiniz. Bu hususta bir şey yazmayışımın sebeplerini size açıklamak kolay. Birincisi: sevildiğimi ben de ancak son zamanlarda öğrendim; ikincisi: kendi bağlılığımın kuvvetini, kendim de yine son günlerde hissedip anlayabildim. Buradan yazdığım ilk mektuplarımdan birinde, size komşularımız Perekatov'lardan bahsetmiştim. İşte bunların biricik kızı Maria ile evleneceğim. Her ikimizin de mesut olacağımıza kuvvetle inanıyorum. O bende ani bir tutku değil, arkadaşlıkla aşkın birleşip kaynaştığı, derin, içten bir duygu uyandırmıştır. Neşeli ve yumuşak

mizacı temayüllerime tamamıyla uygundur, iyi tahsil ve terbiye görmüş, zeki bir kız ve mükemmel piyano çalıyor... Ah, onu bir görseydiniz!.. Size, kendi yaptığım bir resmini gönderiyorum. Kendisinin, resminden yüz kat daha güzel olduğunu söylemeye lüzum yoktur, sanırım. Maşa daha şimdiden sizi, kızın annesini sevdiği gibi seviyor ve buluşma gününü sabırsızlıkla bekliyor. Niyetim askerlikten çekilip köye yerleşmek ve çiftlik işleriyle uğraşmaktır, ihtiyar Perekatov'un, içinde dört yüz ırgat çalışan, mükemmel bir çiftliği var. Görüyorsunuz ki, maddi cihetten de kararımın isabetini teslim etmemek mümkün değil. İzin alarak Moskova'ya, size geleceğim, iki haftaya kadar beni bekleyin, daha fazla değil. Benim sevgili, iyi yürekli anneciğim, bilseniz ne kadar mesudum!.. Beni kucaklayın... " v.s.

Kister mektubu zarfa koyup kapadı, ayağa kalktı, pencereye gitti, biraz düşündü, gelip tekrar masaya oturdu. Küçük bir mektup kâğıdı aldı, kalemini itina ile hokkaya batırdı, fakat uzun müddet yazmaya başlamadı, kaşlarını çattı, gözlerini tavana dikti, kalemin ucunu ısırdı... Nihayet kararını verdi ve bir çeyrek saatte aşağıdaki mektubu yazdı:

" *Sayın Bay Avdey İvanoviç: "Beni son defa ziyaret ettiğiniz günden (yani üç haftadan) beri bana selâm vermiyor, benimle konuşmuyor, karşılaşmaktan çekiniyor gibisiniz. Herkes, şüphesiz, hareketlerinde serbesttir. Benimle tanışıklığınızı kesmek istediniz. Emin olun, size şikâyet etmek için yazmıyorum. Hiç kimseye balta olmak niyetinde olmadığım gibi, böyle bir alışkanlığım da yoktur; haklı olduğumu bilmek bana yeter. Şimdi şu satırları size bir vazife duygusu ile yazıyorum. Maria Sergeyevna Perekatov'a evlenme teklifinde bulundum. Teklifim gerek kendisi ve gerek ailesi tarafından kabul edildi. Herhangi bir anlaşmamazlığa ve şüpheye meydan bırakmamak için bu haberi açıkça ve doğrudan doğruya size bildiriyorum. Açıkça itiraf edeyim ki, başkalarının fikirlerine ve hislerine azıcık olsun önem vermeyen insanların fikirlerine pek fazla aldırış etmem ve size bu satırları yazmamın biricik sebebi de, bu meselede el altından iş görmüş veya görüyor, görünmeyi istemediğimi göstermektir. Beni bilirsiniz; bu hareketimi başka ve kötü bir hisse atfetmezsiniz. Size son defa olarak hitap ederken, eski arkadaşlığımızın hatırasına saygıyla, size dünyada mevcut bütün saadetleri dilemekten kendimi alamıyorum.*

Derin saygılarımla Feodor Kister "

Kister bu mektubu gönderdikten sonra giyindi ve arabasını hazırlattı. Pek neşeli, pek gamsızdı; şarkı söyleyerek odasında aşağı yukarı dolaştı, hatta iki defa hoplayıp sıçradı şarkı defterini boru gibi bükerek, mavi kurdele ile bağlarken... Kapı açılarak, sırtında apoletsiz bir ceket, başında şapka, Luçkov içeri girdi. Kister şaşırmıştı; rozeti bağlamayı bitirmeden odanın ortasında durdu.

Luçkov, sakin bir sesle sordu:

— Perekatov'un kızıyla evleniyorsunuz, öyle mi? Kister hiddetle parlayarak dedi ki:

— Efendi! Terbiyeli insanlar, birinin odasına girince, ilkönce şapka çıkarıp bir "merhaba" derler.

Kabadayı kesik kesik:

— Affedersiniz bayım, diyerek şapkasını çıkardı. Merhaba!

— Merhaba, bay Luçkov. Perekatov'un kızıyla evleneceğimi mi soruyorsunuz? Mektubumu okumadınız mı?

— Mektubunuzu okudum. Demek evleniyorsunuz. Sizi tebrik ederim.

— Tebrikinizi kabul ve bunun için size teşekkür ederim. Yalnız kusura bakmayın, bir yere gitmem lâzım.

— Sizinle açık konuşmak isterdim, Feodor Feodoroviç. İyi yürekli Kister:

— Buyurun, memnuniyetle... diye cevap verdi. Bunu bekliyordum zaten. Bana karşı davranışınız o kadar garip ki... Hâlbuki ben bunu hak etmiş değilim... Ve nihayet bekleyemezdim... Ama lütfen oturmaz mısınız? Bir pipo içer misiniz?

Luçkov oturdu. Hareketlerinde yorgunluk görünüyordu. Bıyıklarını büktü, kaşlarını kaldırdı, nihayet dedi ki:

— Feodor Feodoroviç! Neden bana karşı uzun zaman ikiyüzlü davrandınız, söyler misiniz?

— Ne demek istiyorsunuz?

— Siz de hep bir günahkârlar gibi bir adam olduğunuz halde neden, nasıl diyeyim... Kusursuz bir mahlûk, bir melek tavrı takındınız?

— Ne demek istediğinizi anlayamıyorum. Yoksa sizi herhangi bir şeyle incitmiş olmayayım?..

— Ne demek istediğimi anlamıyorsunuz.

— Peki, öyle farz edelim. O halde daha açık konuşmaya çalışayım. Meselâ, açıkça söyleyin bana: Perekatov'un kızına karşı kendinizde çoktan beri mi bir meyil duyuyordunuz, yoksa bu tutkunluk sizde birdenbire mi parlayıverdi?

Kister soğuk bir davranışla cevap verdi:

— Maria Sergeyevna ile olan münasebetlerimizden size bahsetmeyi arzu etmemekteyim Avdey İvanoviç.

— Ooo peki: nasıl isterseniz. Yalnız, bana oyun oynadığınızı, beni aldattığınızı sanmaklığıma müsaade edin.

Avdey ağır ağır, dura dura konuşuyordu.

— Öyle sanmaya hakkınız yoktur, Avdey İvanoviç, beni bilirsiniz.

— Sizi bilmek mi?.. kim bilir sizi? Bir başkasının ruhu, insan için karanlık bir ormandır; hâlbuki mal dış yüzünü gösterir. Çok heyecanlanarak, hatta gözleriniz yaşararak Almanca şiirler okuduğunuzu bilirim; odanızın duvarlarına çeşit çeşit haritalar astığınızı bilirim: zatınızın temizliğe itina ettiğini bilirim; evet, bunları bilirim... ama bunun ötesinde hiçbir şey bilmem...

Kister kızmaya başlamıştı; nihayet:

— Ziyaretinizdeki maksadı öğrenmekliğime müsaade eder misiniz? diye sordu. Üç haftadır benimle selâmı sabahı kesmiştiniz; anlaşılan şimdi

benimle, alay etmek için gelmişsiniz. Ben çocuk değilim, sayın bayım ve kimsenin benimle alay etmesine...

Luçkov sözünü keserek:

— Merhamet buyurun, Feodor Feodoroviç, merhamet buyurun, sizinle alaya kim cesaret edebilir? Tam tersi; ben buraya, bana karşı takındığı tavırların manasını lütfen açıklaması için efendimize, haddim olmayarak, ricaya geldim. Müsaadenizle sorayım: Perekatov ailesiyle beni tanışmaya zorlayan siz değil miydiniz? Bana ruhumun açılıp çiçekleneceğini temin eden siz değil miydiniz? Ve nihayet, benimle faziletli Maria Sergevna arasında yakınlık kurulmasını sağlayan siz olmadınız mı? Münasip şekilde, belki, size de anlatılmış bulunan son lâtif macerayı size borçlu olduğumu niçin farz etmeyeyim? Nişanlı bir kızın, nişanlısına her şeyi, bilhassa masumca yaramazlıklarını anlatması tabii bir şeydir. Şu gülünç hale sürüklenmeme sizin sebep olduğunuzu neden düşünmeyeyim? Gerçekten, "açılıp çiçeklenmem için siz işte böyle çalışmışsınız!

Kister odada bir aşağı bir yukarı geziniyordu. Nihayet dedi ki:

— Bana bakın, Luçkof, şaka bir tarafa, söylediklerinize gerçekten kani iseniz — ki ben buna inanmıyorum — müsaadenizle size şunu söyleyeyim: hareketlerime ve niyetlerime böyle hakaretli bir şekilde mana vermeniz; ayıp ve günahtır. Kendimi haklı çıkarmaya çalışmayacağım... Vicdanınıza, hafızanıza müracaat ediyorum.

— Evet; Maria Sergeyevna ile durmaksızın fiskos ettiğinizi hatırlıyorum. Bundan başka, yine müsaade ediverin de sizden sorayım: benimle o malûm konuşmadan sonra Perekatov'lara gitmediniz mi? Size, en aziz arkadaşıma, kararlaştırılan buluşmayı, aptalcasına boşboğazlık ederek anlattığım o akşamdan sonra?

— Ne? Benden şüphe ediyorsunuz... Avdey müthiş bir soğuklukla sözünü kesti:

— Kendimden şüphe etmediğim hiçbir şey için başkalarından şüphe etmem, ancak bende, başkalarının benden daha iyi olmadıklarını sanmak zaafı vardır.

Kister hiddetle itiraz ederek:

— Yanılıyorsunuz, dedi, başkaları sizden daha iyidir. Luçkof sakin bir sesle cevap verdi:

— Bundan dolayı onları kutlarım; fakat... Hiddet sırası kendisine gelen Kister:

— Fakat diye Luçkov'un sözünü kesti: O... o buluşmadan nasıl bir dille bahsettiğinizi hatırlarsınız... Ama bu sözler, görüyorum ki, hiçbir sonuca götürmeyecek... Hakkımda nasıl isterseniz düşünün, nasıl isterseniz hareket edin. İşte bu güzel, dedi Avdey, zorla açık konuşmaya başladınız.

Kister tekrarladı:

— Nasıl bilirseniz!

Avdey, onun haline acır gibi görünerek, yapmacık bir eda ile ilâve etti:

— Durumunuzu anlıyorum, Feodor Feodoroviç. Hoş bir durum değil, gerçekten hoş değil. Adam rol oynuyor, oynuyor da hiç kimse onda aktörü fark etmiyor; derken birdenbire...

Kister dişlerini sıkarak onun sözünü kesti:

— Eğer, sizi böyle konuşmaya zorlayan şeyin incitilmiş bir aşk duygusu olduğunu düşünebilseydim size acır, sizi affederdim... Fakat sizin takazalarınızda, sizin iftiralarınızda yaralanmış bir onurun feryatlarından başka bir şey işitilmiyor... Ve ben de size karşı merhamet duymuyorum... Bu akıbeti kendiniz hak ettiniz.

Avdey hafif bir sesle:

— Tuh... Hey Tanrım, ne biçim konuşuyor bu adam! dedi ve devam etti:

— Onur... olabilir; evet, evet, dediğiniz gibi. Onurum pek derinden, pek dayanılmaz şekilde yaralanmıştır. Fakat kim onurlu değildir? Siz değil misiniz? Evet, ben onurluyum ve meselâ kimsenin bana acımasına müsaade etmem...

Kister kibirli kibirli sitem ederek;

— Müsaade etmez misiniz? dedi. Bu ne biçim söz, efendim! Unutmayın ki aramızdaki bağı siz kendiniz kopardınız. Rica ederim, bana yabancı bir adam gibi hitap edin!

Avdey:

— Bağ! Bağı koparmak! diye tekrarladı. Sözlerimi anlayın: Size acıdığımdan selâmı kestim, görüşmeye gelmedim; bana acıyacak yerde, benim size acımama müsaade edin!.. Sizi fena bir vaziyete sokmak, sizde vicdan azabı uyandırmak istemedim... Bir de aramızdaki bağdan bahsediyorsunuz... Sanki evlenmenizden sonra da eskisi gibi dostum olarak kalabilecekmişsiniz gibi! Artık yeter! Siz zaten eskiden de, sadece muhayyel, mevhum üstünlüğünüzle gönlünüzü eğlendirmek için benimle görüşüyordunuz...

Avdey'in vicdansızlığı Kister'i fena halde kızdırdı.

— Bu nahoş konuşmayı kesin! diye bağırdı. Hem bana niçin geldiğinizi anlamıyorum... Avdey merakla:

— Niçin geldiğimi anlamıyor musunuz? diye sordu.

— Katiyen anlamıyorum.

— Anlamıyorsunuz ha?

— Evet, anlamıyorum diyorum size...

— Şaşılacak şey!.. Şaşılacak bir şey bu! Sizin gibi zeki bir adamdan bunu kim bekleyebilir ?

— Lütfen, açık konuşun, nihayet...

Avdey oturduğu yerden ağır ağır ayağa kalkarak:

— Ben buraya, dedi, ben buraya sizi düelloya davet için geldim, bay Kister anlıyor musunuz? Sizinle dövüşmek istiyorum. A-a-a! Benden öyle kolay

kolay kurtulacağınızı mı sanmıştınız! Nasıl bir adamla işiniz olduğunu bilmiyor muydunuz? Sandınız mı ki...

Kister soğuk bir davranışla kesik kesik:

— Çok iyi, diye sözünü kesti. Davetinizi kabul ediyorum. Lütfen şahidinizi gönderin. Avdey, avını öyle çabuk bırakmaya kıyamayan bir kedi gibi:

— Evet, evet, diye devam etti. İtiraf edeyim ki, yarın tabancamın namlusunu o harikulade, sarışın suratınıza büyük bir zevkle yönelteceğim.

Kister nefretle itiraz etti.

— Düelloya davetten sonra ağzınızı bozmaya başladınız. Lütfen, buradan gidin! Sizin namınıza ben utanıyorum.

Avdey, şapkasını başına geçirirken:

— Oo, malûm şey: Delicatesse!.. Ah, Maria Sergeyevna, Fransızca bilmem ben! Lâtif görüşmemize kadar... hoşçakalın, Feodor Feodoroviç! dedi ve selâm vererek çıkıp gitti.

Kister, odasının içinde birkaç defa, bir aşağı bir yukarı dolaştı. Yüzü ateş gibi yanıyor, göğsü inip kalkıyordu. Ne korkuyor, ne de kızıyordu; fakat bir zamanlar nasıl bir adamı kendine arkadaş saydığını düşünmek ona iğrenç geliyordu. Luçkov'la düello etmek düşüncesi onu hemen hemen sevindiriyordu... Kendi mazisinden bir hamlede kurtulmak, yolunun üzerindeki bu kaya parçasının üstünden atlayıp geçmek ve sonra kendini sakin ırmağın akımına koyuvermek... "'Çok güzel! diye düşündü; saadetimi fethedeceğim." Maşa'nın hayali ona gülümsüyor ve zafer vaat ediyordu. Kister, sakin bir gülümseyişle: "Ben ölmeyeceğim! Hayır, ölmeyeceğim ben!" diye tekrarlıyordu. Masanın üzerinde annesine yazdığı mektup duruyordu... Bir lâhza için kalbinde bir tazyik duydu. Her ihtimale karşı mektubu göndermeyi biraz geciktirmeye karar verdi. Kister'de, insanın tehlike karşısında kendinde sezdiği, hayati kudretin yükselişi vukua geliyordu. Zihninde, kendini ve Maşa'yı bedbahtlık ve ayrılık imtihanından geçirdi. Geleceğe ümitle bakıyordu. Kendi kendine, Luçkofu öldürmemeye söz verdi... Dayanılmaz bir hiç onu Maşa'ya doğru çekiyordu. Şahit arayıp

buldu, çabucak işlerini yoluna koydu ve öğle yemeğinden sonra hemen Perekatov'lara gitti. Bütün gece Kister neşe içindeydi; hatta pek fazla neşeliydi.

Maşa, bol bol piyano çalıyor, hiçbir şey sezmiyor, ona tatlı tatlı cilveleniyordu. Once onun kaygısızlığı Kister'i müteessir etti; sonra bunu iyiye yorarak sevindi; içi rahatladı. Maşa, ona gittikçe daha fazla bağlanıyordu. Onda saadet ihtiyacı, ihtiras ihtiyacından daha kuvvetliydi. Bundan başka, Avdey onu mübalâğalı arzularından vazgeçirmiş, o da bunlardan memnuniyetle ve kesin olarak elini çekmişti. Nenila Makarievna, Kister'i bir evlât gibi seviyordu. Sergey Sergeyeviç de, alışık olduğu üzere, karısını taklit ediyordu.

Maşa, Kister'i sofaya kadar geçirdikten sonra, elini büyük bir incelikle ve uzun uzun öpmesine, sakin ve tatlı bir gülümseyişle bakarak:

— Güle güle, yine görüşelim, dedi. Kister:

— Hoşçakalın, yine görüşeceğiz, yine görüşürüz, tabii, diye emniyetle tekrarladı.

Fakat Perekatov'Iarın evinden yarım verst kadar ayrılınca, arabada ayağa kalkarak müphem bir sıkıntı içinde, gözleriyle ışıklı pencereleri aramaya başladı... Artık evde her şey bir mezar karanlığına bürünmüştü.

XI.

Ertesi gün saat on birde, Kister'in şahidi olan yaşlı, emektar binbaşı onu almaya geldi. Bu iyi yürekli ihtiyar homurdanıyor, bembeyaz bıyıklarını ısırıyor, Luçkof için her türlü fenalıklar diliyordu... Arabayı getirdiler. Kister, binbaşıya iki mektup verdi; biri annesine, öteki Maşa'ya aitti.

— Bunlara ne lüzum var?

— İnsan bilmez ki...

— İşte bu saçma bir şey! Onu bir keklik gibi vuracağız.

— Ne de olsa...

Binbaşı, mektupları hiddetle ceketinin yan cebine soktu.

— Haydi, gidelim.

Hareket ettiler, Kirilova köyünden iki verst ötedeki küçük ormanda Luçkov, kendi şahidi, eski arkadaşı, alay yaveri lâvantalı subayla onları bekliyordu. Hava çok güzeldi. Kuşlar sakin sakin cıvıldaşıyordu. Ormandan biraz ötede bir köylü tarla sürüyordu. Şahitler mesafeyi ölçtüler, hududu tespit ettiler, tabancaları muayene edip doldurdular. Bütün bu müddet içinde hasımlar birbirlerine bakmadılar bile... Kister, kopardığı küçük bir dalı sallayarak, tasasız bir tavırla aşağı yukarı dolaşıyordu; Avdey, kollarını kavuşturmuş, kaşları çatık, hareketsiz duruyordu. Nihayet katî an geldi... "Başlayın, baylar!" Kister hızla hudut çizgisine doğru yürüdü: fakat daha henüz beş adım atmamıştı ki Avdey ateş etti: Kister sarsıldı, bir adım daha attı, sendeledi, başını eğdi... Dizleri büküldü... Bir çuval gibi otların üzerine yuvarlanıverdi. Binbaşı koşarak yanına gitti... Ölmek üzere olan yaralı: "Acaba?" diye fısıldıyordu...

Avdey, öldürdüğü adama doğru yaklaştı. Gamlı, uğursuz suratında vahşi, amansız bir pişmanlık belirmişti.

Yaverle binbaşıya baktı, bir suçlu gibi başını eğdi, tek kelime söylemeden atına bindi ve alayın karargâhına doğru, ağır ağır sürerek oradan uzaklaştı.

Maşa... Hâlâ yaşıyor.

MUMU

Bir zamanlar, Moskova'nın ücra sokaklarından birindeki, beyaz direkli, çıkmalı, çarpık balkonlu kül rengi konakta, bir sürü uşakları, hizmetçileriyle yüksek tabakadan dul bir kadın oturuyordu. Oğulları Petersburg'ta, her biri bir memurlukta idi. Kızları ise evliydiler. Kendisi evinden pek seyrek çıkıyor, cimri ve sıkıntılı ihtiyarlığının son yıllarını yalnızlık içinde geçiriyordu. Hayatının neşesiz, gamlı gündüzü çoktan geçmişti; akşamı da geceden daha karanlıktı.

Bütün uşakları içinde en ziyade göze çarpanı, iriyarı, pehlivan yapılı bir erkek olan kapıcısı Garasim'di. Bu adam doğuştan sağır, dilsizdi. Konağın hanımı onu bir köyden getirmişti. O zaman bu Garasim, köyünde, kardeşlerinden ayrı, küçücük kulübesinde yalnız başına oturuyordu. Hamarat bir işçi olarak tanınmıştı. Tanrının ona verdiği harikulade kuvvetle tek başına dört kişilik iş görürdü, işin, ellerinde nasıl eridiğini seyretmek insana zevk verirdi. Hele o kocaman avuçlarıyla kara sabanı bastırarak, sanki atların hiç yardımı olmuyormuş gibi, tek başına toprağın yumuşak göğsünü yarar gibi çift sürerken, veya tırpanını, genç bir kayın ormanını kökünden söküp atacak gibi savururken, yahut üç arşınlık düvenle, durup dinlenmeksizin, çevik çevik harman düğerken, kollarının uzun, sert kasları, manivela gibi kalkıp inerken onu bir görmeliydi!.. Daimi sessizliği, yorulmak bilmez çalışmasına muhteşem bir ciddiyet verirdi. Yaman bir köylüydü. Bilinen bahtsızlığı olmasaydı, ona varmaya can atmayacak kız mı kalırdı... Fakat işte Garasim'i Moskova'ya getirdiler; ona çizme aldılar, yaz için kaftan, kış için gocuk diktirdiler; eline de süpürge ile küreği vererek kapıcı yaptılar.

Önce yeni hayatını hiç sevemedi. Daha çocukken kır işlerine, köy yaşayışına alışmıştı. O menhus kusuru yüzünden insanlardan ayrı, tıpkı verimli toprakta bir ağacın yetişip büyümesi gibi, bir dilsiz, fakat güçlü kuvvetli bir adam olarak yetişip gelişmişti... Şehre getirilince neye uğradığına akıl erdirememiş, sıkıntı ve şaşkınlık içinde kalmıştı: tıpkı karnına kadar erişen sulu, sık otlarla kaplı tarlalardan henüz alınıp da, trenin bir vagonuna konduktan sonra semiz vücudu, kah kıvılcımlı dumanlar, kâh buhar dalgaları içinde kalan, takırtılar, patırdılar, keskin çığlıklar arasında, süratle yol alınarak bir tarafa götürülen — Allah bilir nereye! — genç, dinç

bir boğanın şaşalaması gibi... Garasim'in yeni vazifesindeki işleri, o ağır köy işlerinden sonra, ona âdeta bir eğlence gibi gelmişti, Yarım saatte bütün işlerini bitirir, sonra, ya avlunun ortasına durarak gelip geçenlere, sanki onlardan anlaşılmaz durumunun hallini bekliyormuş gibi, ağzını açarak bakar yahut da hemen bir köşeye çekilip kendini yüzükoyun yere atarak, yakalanan bir canavar gibi, hiç kımıldamadan saatlerce göğsü üzerinde yatardı. Fakat insan her şeye alışır; nihayet bizim Garasim de şehir hayatına alıştı. İşi çok değildi; bütün vazifesi avluyu temiz tutmak, günde iki defa fıçı ile su taşımak, mutfak ve ev için odun getirmek ve yarmak, yabancıları içeri bırakmamak ve geceleri bekçilikti. Şunu da söylemeli ki, vazifesini canla başla yapardı: avluda ne bir yonga, ne bir çöp görülmezdi. Emrine verilen lâğar beygirli, fıçılı saka arabası, çamurlu havada, bir yerde saplanıp kalsa, yalnız bir omuz itişiyle, değil yalnız arabayı, atı bile sürüklerdi; odun yarmaya başlayınca elindeki balta, cam gibi tın tın öter ve yongalarla parçalar dört bir yana uçuşurdu. Başkalarıyla arasının nasıl olduğuna gelince: bir defa, gece vakti iki hırsız yakalayıp da alınlarından birbirine öyle bir çarpış çarpmıştı ki, onları karakola götürmeye bile lüzum kalmamıştı, bundan sonra da bütün o civarda oturanlar ona saygı göstermeye başlamışlardı. Hatta buradan gündüzleri gelip geçenler, fena insanlar olmadıkları halde, korkunç kapıcıyı görünce hızla uzaklaşırlar, sanki işittirebileceklermiş gibi, ona seslenirlerdi. Konağın öteki adamlarıyla münasebeti pek dostça olmamakla beraber — çünkü ondan korkarlardı — yine de yakın bir münasebet sayılırdı; çünkü onları yabancı saymazdı. Onlar kendisiyle işaretlerle konuşur, o da onların ne demek istediğini anlar, daha doğrusu dediklerini yapardı. Ama kendi haklarını da bilir, sofrada kimse onun yerine oturmaya cesaret edemezdi. Umumiyetle Garasim, sert ve ciddî tabiatlıydı, her şeyde düzenliliği severdi, hatta onun yanında horozlar bile dövüşmeye cesaret edemezlerdi; yoksa sonu fena gelirdi: görür görmez hemen ayaklarından yakalar, havada sekiz on defa savurduktan sonra her birini bir tarafa fırlatırdı. Hanımın avlusunda bir sürü de kaz vardı. Malûm ya, kaz ciddî ve düşünceli bir kuştur. Garasim, içinden onlara saygı gösterir, kendi eliyle bakar, beslerdi; zaten kendisi de ağır başlı bir kaza benzerdi. Ona mutfağın üzerinde bir odacık ayırmışlardı. Kendi zevkine göre döşedi, dört kütük üzerine, meşe tahtalarından bir karyola — tam bir yiğit karyolası — kurdu. Üzerine bir ton yük konsa belki yine eğilmezdi. Karyolanın altında sağlam, kocaman bir sandık vardı. Köşede aynı sağlamlıkta bir masa, yanında da üç ayaklı, ama öyle dayanıklı bir bodur iskemle vardı ki,

bazen Garasim onu kaldırırken düşürür, sonra da sırıtırdı. Odanın kapısı, şekli bir simidi andıran, kocaman, kara bir kilitle kilitlenirdi. Garasim bu kilidin anahtarını daima kuşağında takılı olarak yanında dolaşırdı. Çünkü odasına başkalarının girmesinden hoşlanmazdı.

Böyle bir yıl geçti ve yıl sonlarına doğru da Garasim'in başından ufak bir hâdise geçti.

Hanımı, ihtiyar asilzade, her şeyde eski âdetleri gözetir, konağında birçok hizmetçi bulundururdu. Çamaşırcı kadınlar, kadın terziler, marangozlar ve erkek terzilerden başka bir de saraç vardı. Hem veteriner, hem de hekim sayılan, ayrıca hanımın aile hekimliğini de yapan ve yaman bir sarhoş olan bu adam, Kapiton Klimov adında bir kunduracıydı. Bu Klimov, kendini kıymeti bilinmemiş, aşağılanmış bir insan, boş oturmaya ve Moskova'nın böyle ücra bir yerinde yaşamaya lâyık olmayan, tahsilli bir başkentli sayar, kendisinin, elleriyle göğsünü döverek kesik kesik dediği gibi, içki içiyorsa da bunu daha ziyade kederinden yaptığını söylerdi. Bir gün hanımefendi ile sadece ufacık, safralı gözleri ve ördek gagası gibi burnu bile insanda, sanki mukadderatın, başkalarına amirlik etmeye tayin ettiği hissini uyandıran konak kâhyası ile uşakların başı Gavrilo arasında Klimov'dan söz açılmıştı. Hanım bir gün önce sokaklarda arayıp da güç bela buldukları bu adamın ahlâk bozukluğuna üzülüyordu. Birdenbire:

— Gavrilo, dedi, onu evlendirsek mi ne yapsak? Ne dersin? O zaman belki akıllanır.

— İyi olur elbette, dedi, Gavrilo, çok iyi olur.

— Evet. Ama kimle evlendirmeli?

— Doğru. Bununla beraber her şey arzu ve iradenize bağlıdır. Ne de olsa bir işe yarayabilir; kapı dışarı edilmez herhalde...

— Tatiana'yı beğeniyor gibi görünüyor, değil mi?

— Gavrilo bir şey söyleyecek oldu, fakat dudaklarını sıkarak sustu. Hanımı, enfiyesini keyifli keyifli çekerek:

— Ona Tatiana'yı vereceğim, diye kararını bildirdi, anladın mı? Gavrilo "başüstüne" diyerek oradan uzaklaştı.

Konağın bir yanındaki demirli sandıklarla dolu odasına dönünce, Gavrilo, önce karısını dışarı yolladı, sonra pencere yanına oturarak düşünmeye başladı. Hanımının bu ani emri onu şaşırtmıştı. Nihayet ayağa kalktı, Kapiton'u çağırmalarını söyledi. Kapiton geldi... Fakat okuyuculara, onların konuşmasını anlatmadan önce, Kapiton'un kendisiyle evlenmeye mecbur tutulduğu bu Taitana'nın kim olduğunu, hanımın emrinin kâhyayı ne için şaşırttığını kısaca anlatmayı lüzumsuz görmüyoruz.

Yukarda da söylediğimiz gibi, vazifesi çamaşırcılık olan Tatiana (bununla beraber usta ve bilgili bir çamaşırcı olduğundan ona yalnız ince ve zarif çamaşırlar yıkattırılıyordu), yirmi sekiz yaşında, ufak tefek, zayıf, sarışın, sol yanağında benler olan bir kadındı. Sol yanakta bulunan benler Rusya'da fena bir alâmet, bedbaht bir hayat işareti sayılır... Tatiana talihiyle öğünebilecek bir durumda değildi. Daha ilk gençliğinden beri onu darlık ve sefalet içinde tutmuşlardı, iki kişilik işi tek başına yapar, ama gönlünün okşandığını hiç görmezdi. Onu iyi giydirmezler, pek az ücretle çalıştırırlardı. Yakın akrabası hemen hemen yok gibiydi: bir işe yaramadığı için köyde bırakılan ihtiyar, kâhyalık eden bir amcası vardı. Öteki dayı ve amcaları ise hepsi birer mujikti. Moskova'da kimsesi yoktu. Bir zamanlar güzelliğiyle ün salmıştı, ama bu da pek çabuk elinden gitmişti. Gayet uysal, daha doğrusu ürkek tabiatlıydı. Nefsine karşı tam bir kayıtsızlık duyar, başkalarından ise müthiş korkardı. Yalnız işini vaktinde bitirmeyi düşünür, hiçbir vakit hiç kimse ile konuşmaz, hanımının yalnız bir adının anılması bile onu titretirdi. Garasim'i köyden getirdikleri vakit, iriyarı gövdesini görünce az kaldı korkudan ödü kopacaktı. Ne yapıp edip onunla karşılaşmamaya çalışırdı. Çok defa, acele ile evden çamaşırhaneye koşarken Garasim'in yanından geçmeye mecbur kalınca gözlerini kapardı. Garasim ilk zamanlarda Tatiana'ya hiç önem vermezdi. Bir zaman sonra ona rastladıkça gülümsemeye, daha sonra dikkatle bakmaya, nihayet gözlerini ondan büsbütün ayırmamaya başladı. Dilsiz onu sevmişti: Yüzünün yumuşak, uysal ifadesi için mi, hareketlerinin ürkekliği, sıkılganlığı için mi, burasını Tanrı bilir! Tatiana, bir gün hanımın kolalı gömleğini, ellerinin açık parmakları üzerinde dikkat ve titizlikle tutarak avludan geçiyordu... Birisi dirseğinden kuvvetle yakalamıştı. Döndü ve birden haykırdı: Arkasındaki

Garasim'di. Ahmakça gülerek, bir taraftan da böğürür gibi, fakat tatlı birtakım sesler çıkararak, kuyruğu ve kanatları altın yaldızlı varakla kaplanmış, horoz şeklinde bir kurabiye uzatıyordu. Tatiana reddedecek oldu, fakat dilsiz zorla eline tutuşturdu, başını salladı, yürüdü; sonra dönerek ona bir kere daha, dostça bir şeyler böğürdü. O günden beri kızcağıza hiç rahat vermiyordu: nereye gitse hemen karşısına çıkıyor, gülümseyerek böğürüyor, elleriyle birtakım işaretler yapıyor, birdenbire koynundan bir şerit çıkarıp ona sarıyor, süpürge ile önünden toz temizliyordu. Zavallı kızcağız, âdeta ne yapacağını, ne edeceğini bilmiyordu. Dilsiz uşağın bu yaramazlıklarını bütün konak halkı çabucak öğrendi. Tatiana'nın başına ne alaylar, ne uydurma hikâyeler, ne sözler yağdırıldı! Ancak Garasim'le alay etmeye kimse cesaret edemiyordu; şakayı sevmezdi. Onun yanında Tatiana'yı da rahat bırakıyorlardı. Kızcağız ister istemez onun himayesi altına girdi. Bütün dilsizler gibi Garasim de pek sezişliydi; onunla veya kızcağızla alay edildiği zaman bunu hemen fark ederdi. Bir gün öğle yemeğinde, kâhyanın karısı (Tatiana onun emri altındaydı) iğneleyici sözlerle kıza hücuma başladı ve işi o kadar ileri götürdü ki, zavallı kızcağız gözlerini yerden kaldıramadı, teessüründen nerdeyse ağlayacaktı. Garasim birdenbire kalktı, o kocaman elini kâhyanın karısının başına koyarak yüzüne öyle müthiş bir bakışla baktı ki, kadının başı ta masanın üstüne kadar eğildi. Herkes dondu kaldı. Garasim kaşığı yeniden eline alarak lâhana çorbasından yemeğe devam etti. Bütün oradakiler yavaş sesle: "Hele bakın şu sağır şeytana!.. orman ayısı!.." diye homurdandı, kâhyanın karısı kalkıp uşakların odasına gitti. Başka bir gün Garasim, Kapiton'un, şu biraz önce sözü geçen Kapiton'un, Tatiana ile tatlı tatlı çene çaldığını görünce el işaretiyle onu yanına çağırıp arabalığa götürdü, köşede duran bir araba okunun ucundan tutarak, kendisine hafifçe, fakat pek manalı bir surette gözdağı verdi. O zamandan beri artık hiç kimse Tatiana ile konuşmaya cesaret edemiyordu. Kâhyanın karısı gayet ustalıklı hareket ederek, uşakların odasına gider gitmez düşüp bayılmış ve hemen daha o gün Garasim'in kaba hareketini hanımın kulağına eriştirmişti. Ama işin tuhafı, bu acayip kocakarı, üst üste gülerek başından geçen hâdiseyi tekrar anlatmasını istemiş, ertesi gün de Garasîm'e bir gümüş ruble göndermişti. Sadık ve kuvvetli bir bekçi olduğu için ona ihsanlarda bulunurdu. Garasim, hanımından oldukça korkar, çekinirdi, ama yine de, lütuf ve teveccühüne güvenerek, Tatiana ile evlenmesine müsaade etmesini rica etmek üzere huzuruna çıkmayı kararlaştırmıştı. Ancak hanımının

karşısına münasip bir kıyafetle çıkabilmesi için, kâhyanın kendisine vadettiği yeni kaftanın verilmesini bekliyordu. Hâlbuki aksi gibi, tam bu sırada Tatiana'yı Kapiton'a vermek fikri, hanımın aklına esivermişti.

Okuyucu şimdi, kâhya Gavrilo'nun hanımefendiyle konuşmasından sonraki şaşalayıp bocalamasının sebebini kendiliğinden kolayca anlamış olacaktır. Pencere yanında otururken Gavrilo şöyle düşünüyordu: "Hanımefendinin Garasim'e teveccühü var elbette (Gavrilo bunu bildiği için ona göz yumuyordu) ama ne de olsa dilsiz bir mahlûk... Tatiana'nın peşinde koştuğunu hanıma söylemeye gelmez. Ama öbür taraftan şeytan diyor ki, bırak öğrensin melun herif, - tövbe Yarabbi, günaha da giriyorum - Tatiana'yı Kapiton'a verdiklerini... Lâyıktır buna o... Nasıl bütün konak halkını yıldırır mı? Fakat onunla itişmeye gelmez. Meram anlatmak mümkün değil ki herife... doğrusu..."

Kapiton'un birdenbire gelişi, Gavrilo'nun düşüncelerini burada kesti. Hoppa kunduracı içeri girince elleri arkasında, teklifsizce kapının yanında, duvarın çıkıntılı köşesine dayandı, sağ ayağını solunun önüne çaprazlayıp "işte geldim, dedi, emirleriniz?"

Gavrilo, Kapiton'un yüzüne bakarak parmaklarıyla pencerenin pervazlarını tıkırdattı. Öteki, külrengi gözlerini kırpıştırdı, hafifçe gülümseyerek parmaklarını karmakarışık olmuş kır saçlarından geçirdi:

— Haydi bakalım, dedi, işte geldim, daha ne bakıyorsunuz öyle?

— Güzel, diyecek bir şey yok doğrusu. Kapiton omuz silkerek, içinden: "Sanki benden daha mı kıymetli bir nesnesin!" diye düşündü.

Gavrilo bir müddet sustuktan sonra:

— Kendine baksana, neye benziyorsun! dedi.

Kapiton, eski püskü, yırtık ceketine, yamalı pantolonuna, sessizce göz gezdirdi, delik deşik olmuş ayakkabılarına dikkatle baktı.

— E-e-e, ne var? dedi. Gavrilo:

— Ne mi var? diye tekrarladı? Hâlâ ne var, diyorsun, daha ne olacak? Şeytana benziyorsun! Tövbe Yarabbi! İnsanı günaha sokuyorsun,

Kapiton gözlerini kırpıştırdı. İçinden de "azarlayın bakalım, azarlayın!" diye düşündü. Gavrilo:

— Yine sarhoşsun, diye başladı, yine ha? Haydi, cevap versene!

— Gerçekten sıhhatim biraz bozukluğundan, takviye için birkaç kadeh içki içmeye mecbur oldum.

— Sıhhatini takviye için ha? Seni lâzım geldiği gibi pataklamıyorlar. İşte mesele burada... Güya efendiyi Petersburg'a tahsile göndermişler. Çok şey öğrenmişsin bu tahsilinde doğrusu! Yediğin ekmeği bile hak etmiyorsun.

— Gavrilo Andereyiç, bu hususta hakkımda yalnız Tanrı hüküm verebilir, ondan başka hiç kimse... Bu dünyada, nasıl bir adam olduğumu, yediğim ekmeği hak edip etmediğimi yalnız o bilir. Sarhoşluk meselesindeki düşüncene gelince: bu hususta kabahatin bende olmadığını bilmelisin. Bir arkadaşımla beraberdim. Kendisi beni ayarttı, sonra bırakıp savuştu: asıl kabahat ondadır. Hâlbuki ben...

— Hâlbuki sen, kaz gibi sokağın ortasında kalıverdin, değil mi? ah seni derbeder herif seni! Fakat asıl mesele bu değil. Bak; — kâhya burada biraz sustu — hanımefendi senin evlenmeni istiyor; işittin mi? evlenince akıllanacağını sanıyor. Anladın mı?

— Anlamaz olur muyum? Elbette anladım.

— İşte böyle; bana kalırsa insan seni sıkı bir baskı altına almalı. Ama bu onun bileceği bir şey... Eee... nasıl kabul ediyor musun ?

Kapiton sırıtarak:

— Evlenmek, insan için iyi bir şey, Gavrilo Andereyiç, dedi, ben de bunu büyük bir memnuniyetle...

Gavrilo "evet, öyle" dedi; içinden ise: "Herif usturuplu lâf ediyor" diye düşündü. Sonra daha yüksek sesle:

— Yalnız şu var ki hanımefendinin sana bulduğu kadın... ne diyeyim, biraz düşündürüyor insanı...

— Nasıl bir kadın acaba?

— Bizim Tatiana. Kapiton:

— Tatiana mı? diye sordu, gözleri faltaşı gibi açıldı ve kendini duvardan ayırdı.

— Ne var? Neye korktun, öyle?.. Bu kızı beğenmiyor musun, yoksa?

— Beğenmemek de ne demek, Gavrilo Andereyiç, beğenmesine beğenirim. Kız fena değil. Çalışkan, sakin... ama siz de pekâlâ biliyorsunuz ki o yabani herif, karakoncolos gibi hep kızın peşinde...

Kâhya, üzüntülü bir eda ile sözünü keserek:

— Biliyorum, kardeş, hepsini biliyorum, dedi. Ama ne yapmalı ki...

— İnsaf buyurun, Gavrilo Andreyiç! Öldürür herif beni; bir sinek ezer gibi öldürür. O sağır, adamı döver de, nasıl dövdüğünü de duymaz. Koca yumruklarını rüyada imiş gibi savurur. Kendisini yatıştırmak da mümkün değildir. Sağır, dilsiz, üstelik bir de kız gibi aptal... Suçum ne ki böyle bir canavarın yumruklarına maruz bırakılayım? Hem ben görmüş geçirmiş bir adamım, oyuncak değilim.

— Biliyorum, biliyorum, uzatma...

Çenesi açılan kunduracı hararetle devam ediyordu:

— Ne kötü talihim varmış! Bu çektiklerim ne vakit sona erecek Yarabbim!

— Eeeh, bitmedi mi, geveze herif! Daha ne uzatıp duruyorsun?

— Uzatmak değil bu, Gavrilo Andreyiç. Bende bir insanım, ben de insanlar arasında iyi muamele görmek isterim. Şimdi bakın başıma neler getiriyorsunuz...

— Eh, yeter, haydi defol! diye sabırsızlıkla sözünü kesti. Klimov çıkıp gitti. Kâhya onun arkasından bağırarak:

— Onu aramızda yok farz edelim? Ne dersin,, bu işe razı mısın? Klimov:

— Muvafakatimi arz eylerim, diye cevap vererek oradan uzaklaştı. Son derece güç durumlarda bile belâgati elden bırakmazdı.

Kâhya odanın içinde birkaç defa bir aşağı bir yukarı dolaştı. Nihayet:

— Haydi, şimdi de Tatiana'yı çağırın, dedi. Biraz sonra Tatiana sessizce gelerek kapının eşiğinde durdu. Hafif bir sesle:

— Ne emredersiniz, Gavrilo Andreyiç? diye sordu. Kâhya onun yüzüne dikkatle, dik dik bakarak:

— Taniuşa, dedi, evlenmek ister misin? Hanımefendimiz sana bir koca bulmuş. Taniuşa:

— Peki Gavrilo Andreyiç, diye cevap verdi ve kararsız kararsız ilâve etti:

— Bana seçtikleri koca kim acaba?

— Kapiton, şu kunduracı...

— Peki, efendim.

— Havai bir adamdır, doğru, fakat hanımefendimiz sana güveniyor.

— Peki, efendim.

— Yalnız işin kötü bir tarafı var... Şu sağır belâ... Garasim demek istiyorum, boyuna senin peşinde koşuyor. Onu nasıl, ne ile büyülemişsin bilmem ki... Hem de, sözüm yabana o ayı herif senin canını çıkartır.

— Doğru, Gavrilo Andreyiç, canımı çıkartır, muhakkak öldürür beni.

— Öldürür, ha... Haydi bakalım görürüz, nasıl öldürülmüş öyle? Ne hakkı var? Düşün bir kere.

— Hakkı var mı yok mu, onu bilmem, Gavrilo Andreyiç.

— Ne tuhafsın! Ama ona hiçbir vaatte bulunmamışsın ki...

— Ne buyurdunuz?

Kâhya biraz durdu, "ne saf, ne masum yürekli" diye düşündü, sonra ona hitap ederek:

— Peki, dedi, seninle sonra yine konuşuruz. Haydi, şimdi git. Taniuşa; görüyorum ki pek uysalsın, melek gibi bir kızsın.

Tatiana çıktıktan sonra kâhya şöyle düşündü: "Hanımefendi bu düğün meselesini belki de yarın unutur. Sanki ne diye bu kadar heyecana kapıldım? Çapkını yola getiririz; olmazsa zabıtaya bildiririz... "

Yüksek sesle karısına bağırdı:

— Ustinia Feodorovna! Kuzum, semaveri hazırlayıverin!

Tatiana hemen bütün gün çamaşırlıktan çıkmadı. Önce ağladı, sonra gözyaşlarını silerek işe koyuldu. Kapiton gece geç vakitlere kadar, asık suratlı bir ahbabıyla meyhanede oturarak ona, Petersburg'da bir efendinin yanında nasıl yaşadığını anlattı, öteki de ona yaltaklandı durdu... Fakat nihayet, bir hâdise yüzünden, ertesi gün canına kastedileceğini söylediği zaman, asık suratlı ahbabı, artık uyku zamanı geldiğini ona hatırlattı. Susarak, kaba bir şekilde ayrıldılar.

Bu arada kâhyanın bekledikleri gerçekleşmedi. Kapiton'un evlendirilmesi fikri hanımefendiyi o derece meşgul ediyordu ki, gece bile, nedimelerinden biriyle (bu kadın, yalnız, hanımefendinin uykusuz gecelerinde kendisine arkadaşlık etmek üzere tutulmuştu) hep bu iş üzerinde konuştu. Kâhya, sabah çayından sonra, günlük raporunu arz etmek üzere huzuruna çıktığı zaman hanımefendinin ilk işi: "E, nasıl bizim düğün işi yoluna girdi mi?" diye sormak olmuştu. O da pek tabii, her şeyin mükemmel bir şekilde yoluna girdiğini, Kapiton'un hemen bugün elini öpmek için huzuruna geleceğini bildirdi. Hanımefendi nedense biraz rahatsızdı, öteki işlerle uzun boylu meşgul olmadı. Kâhya odasına döndü, bir meclis topladı. Mesele

gerçekten hususi olarak görüşmeyi gerektiriyordu. Tatiana, pek tabii yine itiraz etmedi, ama Kapiton dikilerek "Benim iki, üç değil, yalnız bir tane başım var" diye bağırdı. Garasim oradakilere sert sert bakıyor, binanın hizmetçiler kanadından hiç ayrılmıyordu. Kendisi hakkında hayırlı olmayan bazı işlere girişildiğini sezmiş gibi bir hali vardı. Mecliste bulunanlar (aralarında, kendisinden yalnız "ya, bak sen, öyle mi? evet, evet" gibi cevaplardan başka bir şey işitmek nasip olmadığı halde yine de nasihat istemek için saygıyla başvurdukları, Kuyruk Amca diye tanınan ihtiyar büfeci de vardı), — evet mecliste bulunanlar önce, her ihtimale karşı, emniyeti sağlamak için Kapiton'u, içinde su temizleme cihazı bulunan küçük kilere kilitlemekle işe başladılar. Sonra konuyu düşünmeye koyuldular. Zora başvurmak kolaydı elbet; ama Tanrı korusun! gürültü, kıyamet kopar, hanımefendi rahatsız olur. Felâket! ya nasıl etmeli? Düşündüler, taşındılar, nihayet bir plân kurdular. Garasim'in sarhoşlardan hazzetmediği çok defalar görülmüştü... Bahçe kapısında otururken, şapkası, güneşliğine kadar kulaklarına geçmiş bir sarhoşun, yalpalı adımlarla yanından geçtiğini gördükçe, daima nefret ve hiddetle yüzünü başka tarafa çevirirdi. Bunun için Tatiana'ya sarhoş taklidi yaparak, sallana sendeleye Garasim'in önünden geçmeyi öğretmeye karar verdiler. Kızcağız uzun müddet bunu kabul etmemekte ayak diredi, ama nihayet kendisini kandırdılar. Sonra, kendisini taparcasına seven bu âşıktan başka türlü kurtulamayacağını kendi de anlamıştı. Tatiana çıktı. Kapiton'u da kilerden çıkardılar; ne de olsa mesele asıl kendisiyle ilgiliydi. Garasim kapının yanında bir kütüğün üzerine oturmuş, elindeki küreği toprağa batırıyordu... Bütün köşelerden, pencere aralıklarından hepsi onu gözetliyordu...

Hile gayet güzel başarıldı. Garasim, Tatiana'yı görünce, ilkönce, âdeti üzere, birtakım tatlı sesler çıkararak, baş işaretleri yapmaya başladı; sonra gözlerini ona dikerek dikkatle baktı, küreği elinden düşürdü, fırlayıp koşarak yanına kadar geldi, yüzünü yüzüne yaklaştırdı... Kızcağız korkudan daha fazla sallanıp sendeledi, gözlerini yumdu... Beriki, onun elinden tutup hızlı hızlı avludan geçirdi ve meclisin toplandığı odaya girince Kapiton'a doğru itti. Tatiana korkudan az kaldı bayılacaktı... Garasim durup ona baktı, eliyle bir hareket yaptı, gülümsedi, oradan çıkıp ağır adımlarla odasına gitti. Bütün gün çıkmadı.

Sonradan arabacı yamağı Antipka'nın anlattığına bakılırsa, güya, Garasim'in yatağında oturup elini yanağına koyduğunu, ara sıra böğürür gibi şarkı söylediğini, yani, arabacıların yahut da gemi yedekçilerinin o pek yanık şarkılarını söylerken yaptıkları gibi sallandığını, gözlerini yumarak başını sarstığını bir aralıktan görmüş. Antipka'nın tüyleri ürpererek oradan çekilip gitmiş. Ertesi gün, Garasim odasından dışarı çıktığı zaman onda fevkalâde bir değişiklik görünmüyordu. Yalnız suratı biraz daha asıktı. Tatiana'ya Kapiton'a ise hiç aldırış etmiyordu.

Bunların her ikisi de aynı günün akşamı hanımın huzuruna çıkmışlar ve bir hafta sonra da evlenmişlerdi. Düğün günü Garasim'in hal ve hareketlerinde hiçbir değişiklik olmamıştı. Yalnız, nehirden susuz dönmüştü, çünkü her nasılsa yolda fıçıyı kırmıştı. Gecesi ise, atını öyle bir gayretle temizlemiş, ovmuştu ki, hayvancağız rüzgâra tutulmuş bir küçük ot gibi sallanmış ve onun demir gibi yumruklarının altında boyuna ayak değiştirmiş durmuştu.

Bütün bunlar ilkbaharda olmuştu. Aradan bir yıl daha geçti; bu arada Kapiton da sarhoşluğu adamakıllı azıttı, bütün bütün işe yaramaz bir adam olduğu iyice anlaşılarak, karısıyla birlikte, kervanla uzak bir köye gönderildi. Yola çıktıkları gün önce pek fazla yiğitlik taslıyor, kendini Kaf dağının ardına da gönderseler yine de mahvolmayacağını temin ediyordu; fakat sonradan bezginlik getirdi, tahsilsiz insanların arasına götürüldüğü için dert yanmaya başladı ve nihayet o kadar zayıfladı ki, kendi kasketini bile başına geçirmeye mecali kalmadı. Onu, merhametli bir insan eli alnına bastırır, siperini düzeltir, başına yerleştirirdi. Her şey hazır olup da köylüler dizginleri ellerine aldıkları ve yalnız bir "Allah'a ısmarladık" sözünü bekledikleri anda, Garasim odasından çıkarak Tatiana'ya yaklaştı, bir yıl önce onun için satın aldığı pamuklu kumaştan kırmızı bir başörtüsünü hatıra olarak hediye etti. O ana kadar hayatının bütün değişikliklerine büyük bir kayıtsızlıkla katlanan Tatiana, burada dayanamadı, gözleri yaşardı ve arabaya binerken, Hıristiyan âdeti üzere Garasim'le üç defa öpüştü. Garasim onu karakola kadar geçirmek istedi ve önce arabanın yanı sıra yürüdü, fakat "Kırım Geçidi" denen yerde birden durdu, vazgeçerek nehir boyunca ilerledi.

Vakit akşama yaklaşıyordu. Garasim sakin sakin yürüyor ve suları seyrediyordu. Birdenbire ona, tam kıyıdaki yosunların arasında bir şey

çabalayıp çırpınıyor gibi geldi. Eğilip bakınca, kara benekli, beyaz tüylü, ufacık bir köpek yavrusunun, bütün gayretlerine rağmen sudan çıkamadığını, çırpınıp çabaladığını, tekrar kayarak o ıslak ve zayıf vücudu ile titrediğini gördü. Garasim, zavallı köpekçiğe şöyle bir baktı, sonra bir eliyle yakalayıp kucağına aldı ve iri iri adımlarla eve doğru yürüdü. Odasına girince kurtardığı köpekçiği yatağına koydu, ağır yamçısıyla örttü, koşup önce ahırdan biraz saman, sonra da mutfaktan bir fincan süt getirdi. Yamçıyı dikkatle kaldırıp samanı yaydı ve sütü koydu. Zavallı yavrucağız, üç haftalık ya var ya yoktu, gözleri henüz açılmıştı; hatta bir gözü öbüründen bir parça büyükçe gibiydi. Fincandan içmeyi daha beceremiyor, sadece titriyor ve gözlerini kırpıştırıyordu. Garasim, iki parmağı ile başından hafifçe tutarak burnunu süte değdirdi. Köpek birdenbire soluya sarsıla, tıkanıp boğulur gibi, büyük bir açgözlülükle, şapır şupur yalanarak içmeye başladı. Garasim ona baktı, baktı da birden kahkahayı bastı... Gece geç vakte kadar hep onunla uğraştı; onu yerleştirdi, silip kuruladı ve nihayet kendisi de, onun yanında sevinçli, sakin bir uykuya daldı.

Garasim'in ona baktığı gibi hiçbir ana kendi evlâdına bile bakmaz. (Yavru köpeğin dişi olduğu anlaşılmıştı.) Yavrucak önce pek zayıf, sıska ve çirkindi, ama gittikçe toplandı, düzeldi ve sekiz ay içinde, kurtarıcısının sürekli dikkati, titizliği sayesinde, uzun kulaklı, tüylü kuyruklu ve iri gözlü, zeki bakışlı, İspanyol cinsi güzel bir köpek halini aldı. Garasim'e müthiş bağlanmıştı; ondan bir adım bile ayrılmıyor, kuyruğunu sallayarak hep peşinden gidiyordu. Garasim ona ad da koymuştu — çıkardıkları acayip seslerin, başkalarının dikkatini çektiğini dilsizler bilir — onu "Mumu! diye çağırıyordu. Bunu bütün konak halkı da sevmişti, herkes de onu Mumu diye çağırıyordu. Harikulade zeki idi, herkese sokulurdu, ama yalnız Garasim'i severdi. Garasim de onu çıldırasıya severdi ve başkalarının onu okşaması, hiç hoşuna gitmezdi. Onun için korkuyor muydu, yoksa onu kıskanıyor muydu, nedir, orasını Tanrı bilir! Mumu sabahları onu yere doğru çekerek uyandırır, dostça geçindiği yaşlı saka beygirini, dizginlerinden yakalayarak ona getirir, ciddî bir surat takınarak onlarla beraber nehre gider, süpürgelerine ve küreklerine bekçilik eder, odasına hiç kimsenin yaklaşmasına müsaade etmezdi. Garasim, odasının kapısını keserek, mahsus onun için bir delik açmıştı ve o da, sanki yalnız Garasim'in odasında kendini tam bir ev sahibi hissedermiş gibi, içeri girer girmez, memnun bir tavırla derhal karyolanın üzerine sıçrardı. Geceleri hiç

uyumazdı, ama, bazı aptal bahçe köpeklerinin, arka ayaklarının üzerine oturup burnunu havaya dikerek, gözlerini kırparak, sadece can sıkıntısından, hemen öyle yıldızlara karşı, umumiyetle arka arkaya üç defa havladıkları gibi gelişi güzel havlamazdı, hayır! Mumu'nun incecik sesi boş yere duyulmazdı: ya bir yabancı bahçe duvarına pek fazla yaklaşmıştır yahut bir yerde şüpheli bir gürültü veya bir hışırtı olmuştur... Sözün kısası, harikulade bir bekçiydi o. Gerçekten ondan başka, avluda, sarı tüylü, kahverengi benekli, kurt adında bir ihtiyar bir köpek daha vardı, ama onu hiçbir vakit, hatta geceleri bile, zincirinden boşandırıp salıvermezlerdi; iyice kocayıp çökmüş olduğundan. Zaten kendisi de hiç hürriyetini istemez, kulübesinde kıvrılıp yatar ve pek seyrek olarak zorla boğazından çıkan kısık, boğuk havlayışı da, sanki hiç işe yaramadığını kendi de hissediyormuş gibi, derhal keserdi. Mumu konak sahibinin oturduğu kısma gitmezdi ve Garasim oraya odun götürdüğü zamanlar, daima geride kalır, kapının arkasından en hafif bir gürültü bile gelse, kulak kabartarak, başını bir sağa bir sola çevirerek sabırsızlıkla hep onu beklerdi...

Böylece bir yıl daha geçmişti. Garasim, kapıcılık işlerine devam ediyordu. Halinden memnundu. Birdenbire hiç beklemediği bir şey oldu... Bir yaz günü, konağın hanımı, yanında barınan nedimeleriyle birlikte, misafir salonunda bir aşağı bir yukarı geziniyordu. Keyifli keyifli gülüyor, şakalaşıyordu. Nedimeleri de ona uyarak gülüyor, şakalaşıyorlardı, ama doğrusu bundan fevkalâde bir neşe de duymuyorlardı. Evdekiler, hanımın neşeli dakikalarından pek o kadar hoşlanmazdı; çünkü birincisi, böyle zamanlarında hanım herkesten kendi hislerine derhal uymalarını ister ve herhangi birinin yüzünde memnuniyet parıltısı görmeyecek olursa kızardı, ikincisi de, onun bu keyifli anları kısa sürer, umumiyetle birden suratını ekşiterek gamlı bir ruh haletine geçerdi. O gün her nasılsa iyi tarafından kalkmıştı (arzularının gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini daima sabahları tahmin ederdi). Kahvaltı ona pek lezzetli geldi; bunun için de hizmetçisini takdir ederek on kapik para ile mükâfatlandırdı. Buruşuk dudaklarında tatlı bir gülümseyişle misafir salonunda geziniyordu; pencereye yaklaştı. Pencerenin önünde, parçalara bölünmüş bir küçük bahçe vardı ve tam orta yerdeki çiçek tarhındaki gül fidanının altında Mumu oturmuş, dikkatle bir kemiği kemiriyordu. Hanım onu gördü; birdenbire:

— Hey Tanrım! diye bağırdı: nasıl köpek bu?

Hanımın seslendiği nedimeyi, başkalarının emri altında olup da âmirinin bağırmasına ne mana vereceğini iyice kestiremeyen kimselerde çoğu görülen üzüntülü bir telâş aldı:

— Bi... bi... bilmiyorum, efendim, diye mırıldandı: galiba dilsizin...

Hanım sözünü keserek:

— Hey Tanrım, ne sevimli köpekçik! Buraya getirtin! Ne zamandan beri onda bu köpek? Nasıl olmuş da şimdiye kadar görmemişim?.. Getirtin buraya!

Sığıntı hemen sofaya koşarak:

— Çabuk, Mumu'yu getirin! diye bağırdı.

— İşte orada, çiçek tarhında duruyor. Hanım:

— A... adı da Mumu demek, dedi: çok güzel bir ad. Nedimesi de:

— Evet, çok güzel diye tekrarladı.

— Stepan ! Haydi, çabuk!

İriyarı, kuvvetli bir delikanlı olan uşak Stepan, çiçek tarlasına doğru olanca hızıyla koşarak Mumu'yu yakalamak istedi. Fakat köpek onun parmakları arasından sıyrılıp kurtuldu ve kuyruğunu kaldırarak, Garasim'e doğru dörtnala seğirtti. Bu sırada, Garasim mutfakta, bir fıçıyı çocuk oyuncağı bir davul gibi ellerinde çevirerek tozunu alıyordu. Stepan, Mumu'nun arkasından koştu, onu sahibinin ayakları dibinde yakalamaya çalıştı fakat çevik hayvan kendini yabancı adamın eline teslim etmiyor, fırlayıp sıçrayarak onu şaşırtıyordu. Garasim de bu telâş ve patırtıyı gülümseyerek seyrediyordu; nihayet Stepan hiddetle doğrularak, hanımın köpeği getirmelerini istediğini ona acele acele, birtakım işaretlerle anlattı. Garasim biraz şaşırdı. Bununla beraber Mumu'yu çağırdı, tutup kaldırarak Stepan'a teslim etti. O da misafir salonuna götürüp yere koydu. Hanım, tatlı bir sesle onu yanına çağırmaya başladı. Mumu dünyaya geleli beri böyle muhteşem salonlarda hiç bulunmadığı için pek korktu ve kapıya doğru atılacak oldu,

fakat hizmetsever Stepan tarafından geri itilince titremeye başladı ve duvar kenarına büzüldü.

— Mumu, Mumu, gel bana, gel, dedi.

Hanım:

— Gel aptal köpekcik... korkma...

Nedimeleri de:

— Gel, gel Mumu, gel hanımına, gel... diye tekrarladılar.

Fakat Mumu kederli kederli etrafa bakınıyor ve yerinden bile kımıldanmıyordu.

— Yiyecek bir şey getirin ona, dedi hanım. Ne aptal köpek! Bana gelmiyor. Neden korkuyor acaba?

Nedimelerinden biri ürkek ve lâtif bir sesle:

— Daha alışmadı da onun için, dedi.

Stepan ufak bir tabakla süt getirerek Mumunun önüne koydu. Fakat Mumu sütü koklamadı bile; hep eskisi gibi titriyor ve etrafına bakmıyordu.

Hanım yanına yaklaşarak:

— Aa... ne biçim köpeksin sen böyle! dedi; eğilerek onu okşamak istedi. Fakat Mumu, hastalıklı bir hareketle başını çevirerek dişlerini gösterdi. Hanım hemen elini geri çekti...

Kısa bir sessizlik oldu. Mumu, yaptığı harekete üzülerek af diler gibi, hafifçe viyakladı... Hanım geri çekildi, kaşlarını çattı. Köpeğin ani hareketi onu korkutmuştu.

Nedimelerin hepsi birden:

— Aa!.. diye bağırdılar: Isırdı mı yoksa? Tanrı korusun! ((Mumu ömründe hiç kimseyi ısırmamıştı.) Ah! ah!

Hanım değişen sesiyle:

— Atın şunu dışarı! Pis köpek! Ne de fenaymış! dedi. Ağır ağır geri dönerek odasına doğru yürüdü.

Nedimeler ürkek ürkek birbirine bakıştılar, arkasından gidecek oldular, fakat velinimetleri durakladı, onlara soğuk soğuk bakarak: "Neye geliyorsunuz? Sizi davet etmiyorum ki" dedi ve çekildi gitti.

Nedimeler, Stepan'a elleriyle hararetli hararetli birtakım hareketler yaptılar; o da Mumu'yu yakalayarak çabucak kapıdan dışarıya, doğruca Garasim'in ayakları dibine fırlattı. Yarım saat sonra, evin içinde, derin bir sessizlik hüküm sürüyor ve konağın ihtiyar hanımı, fırtınalar taşıyan kara bulutlardan daha abus bir yüzle divanda oturuyordu.

Bakın, ne önemsiz şeyler insanın sinirini bozabiliyor bazı!

Ta akşama kadar hanımın neşesi yerine gelmedi; hiç kimseyle konuşmadı, kâğıt oynamadı ve geceyi de fena geçirdi. Getirdikleri kolonyanın, her zaman verdikleri kolonya olmadığını, yastığın sabun koktuğunu tutturarak, kadın kâhyaya tekrar tekrar koklattı, sözün kısası pek fazla huysuzlandı, öfkelendi durdu. Ertesi sabah, her zamanki saatinden daha erken Gavril'i çağırttı.

Gavril, içinden mırıldanarak, kapının eşiğinden içeri adımını atar atmaz, hanım:

— Söyle bana, rica ederim, diye başladı, nedir bu, bütün gece avlumuzdaki köpek havlamaları? Beni uyutmadı!

Öteki tutuk sesle:

— Köpek mi... nasıl köpek... belki dilsizin köpeğidir, dedi.

— Dilsizin mi, başkasının mı ben bilmem. Fakat bütün gece beni uyutmadı, hem de anlamıyorum, bir sürü köpek neye? Söyleyin. Bahçemizde köpek

yok muydu?

— Nasıl olmaz efendim, var tabii, bizim Kurt...

— Öyleyse daha ne; daha fazla köpek nemize lâzım? Yalnız birtakım düzensizlikler çıksın da ne olursa olsun. Amir yok bu evde, işte o kadar. Hem dilsizin köpek nesine? Bahçemde köpek bulundurması için ona kim müsaade etti? Dün pencereden bakıyorum, çiçek tarlasında oturmuş, getirdiği iğrenç bir şey kemirip duruyor; hâlbuki oraya gül fidanları diktirmiştim...

Hanım bir an sustuktan sonra:

— Bugünden tezi yok, onu buradan defedin... anladın mı?

— Baş üstüne efendim,

— Hemen bugün. Haydi şimdi git! Bana malûmat vermen için seni sonra çağırırım. Gavrilo çıktı.

Kâhya misafir salonundan geçerken, ortalığa çekidüzen vermek için çıngırağı masadan alıp başka bir masaya koydu, ördek gagası gibi yassı burnunu, sessizce yere sümkürerek temizledi ve sofaya çıktı. Orada bir kanepede, Stepan, savaş levhasındaki şehit asker gibi, kendisine örtü vazifesini gören kaputundan çıplak ayaklarını, hastalıklı bir hareketle dışarıya uzatmış uyuyordu. Kâhya onu uyandırarak Hafif sesle bir şey emretti. Stepan esneyerek, gülerek cevap verdi. Kâhya gitti; Stepan ise kaftanını, ayakkabılarını giyerek çıktı ve bahçe kapısında durdu. Aradan henüz beş dakika bile geçmeden, sırtında bir demet odun, yanından hiç ayrılmayan Mumu ile birlikte Garasim göründü. (Hanım yatak odasıyla oturma odasını yazın bile ısıtmalarını emretmişti.) Garasim kapının önünde yanına dönüp omzuyla iterek, yükü ile içeriye daldı; Mumu ise her zamanki gibi onu beklemek için dışarıda kalmıştı. O zaman Stepan, bu elverişli andan faydalanarak, tıpkı bir çaylağın civcive saldırdığı gibi birdenbire üzerine atıldı, sırtı üzerine yere bastırıp kucakladığı gibi, hatta kasketini bile başına geçirmeden dışarıya fırladı, rastladığı ilk arabaya binip dörtnala sürdürerek av hayvanları pazarına gitti. Oradan çabucak müşteri buldu, hiç olmazsa bir hafta kadar bağlı tutmalarını tavsiye ederek onu elli kapik'e sattı

ve derhal geri döndü; fakat daha eve yaklaşmadan arabadan indi ve avluyu dolaşarak, arka sokaktan, bahçe duvarının üzerinden avluya atladı. Belki Garasim'e rast gelirim, diye bahçe kapısına gitmekten korktu.

Hâlbuki telâş ve endişesi beyhudeydi: Garasim avluda değildi. O, evden bahçeye çıkar çıkmaz hemen, Mumusu aklına gelmişti; şimdiye kadar onun geri dönmesini beklemeden çekilip gittiğini hiç hatırlamıyordu. Her tarafa koşmaya, onu aramaya, kendine göre bağırıp seslenmeye başladı... Odasına: kuru ot ambarına koştu, baktı, sokağa fırladı, oraya buraya baktı... yok, yok... Hiçbir yerde yok! Her rast geldiğine başvuruyor, yerden yarım arşın yukarısını göstererek, eliyle havada resim çizerek, son derece ümitsizce işaretlerle Mumusunu soruyordu... Bazıları Mumu'nun nereye kaybolduğunu gerçekten bilmiyor, sadece başlarını sallıyorlar, diğer birtakımı biliyorlar ve cevap olarak ona sadece gülümsüyorlardı; kâhya ise fevkalâde ciddî bir tavır takınarak arabacılara bağırmaya başladı. O zaman Garasim, koşarak avludan çıktı.

Eve döndüğü vakit artık ortalık kararmıştı. Bitkin halinden, ayaklarını sürükler gibi adım atışından, tozlu elbisesinden, Moskova'nın yarısını dolaştığı tahmin edilebilirdi. Hanımının penceresi önünde durdu, önünde yedi ırgatın toplandığı bahçe kapısına bir göz gezdirdi, döndü ve bir dana gibi "Mumu!" diye bir kere daha böğürdü. Mumu'dan cevap yok... Çekildi gitti. Herkes onun arkasından bakıyordu; fakat hiç kimsede ne bir gülümseyiş, ne de tek bir söz... Halbuki meraklı arabacı yamağı Antipka "dilsiz bütün gece inledi durdu" diye ertesi günü mutfaktakilere anlatıyordu...

Ertesi gün Garasim hiç görünmedi. Onun yerine arabacı Potap suya gitmek zorunda kaldı ve buna pek canı sıkıldı. Hanım emrinin yerine getirilip getirilmediğini Gavrilo'dan sordu. Gavrilo getirildiğini bildirdi, Ertesi sabah Garasim odasından çıkarak işe başladı. Öğle yemeğine geldi, yemeğini yiyip hiç kimseye selâm vermeden tekrar gitti. Bütün sağır- dilsizlerde olduğu gibi, zaten cansız olan yüzü şimdi sanki taş kesilmişti. Öğleden sonra tekrar çıkıp gitti, ama çok geçmeden döndü ve derhal kuru ot ambarına gitti. Gece olmuştu; mehtaplı açık bir gece... Garasim derin derin ah çekerek, durmadan bir sağına, bir soluna dönerek yatmakta iken, birdenbire eteğinden çekiliyor gibi bir şey hissetti, bütün vücudu ürperdi,

bununla beraber başını kaldırmadı, hatta gözlerini kapadı, fakat işte tekrar çekildi, hem de öncekinden daha kuvvetle... Yerinden fırladı... Önünde Mumu fırıl fınl dönüyordu. Sessiz göğsünden uzun bir sevinç çığlığı koptu; Mumu'yu kucaklayarak göğsüne bastırdı; köpek bir anda onun burnunu, gözlerini, bıyıklarını, sakalını yaladı... Biraz durdu, düşündü, ot şiltenin üzerinden ihtiyatla indi, etrafına baktı ve kendisini hiç kimsenin göremeyeceğine kanaat getirince, selâmetle odasına sokuldu. Garasim köpeğinin kendiliğinden ortadan kaybolmadığını, onu olsa olsa hanımın emri üzerine alıp bir tarafa götürmüş olacaklarını zaten sezmişti. Mumu'sunun hanıma nasıl dişlerini gösterdiğini ona işaretlerle anlatmışlar, o da kendince birtakım tedbirler almaya karar vermiş. İlkönce Mumu'yu ekmekle doyurdu, okşadı, yatırdı, sonra onu nasıl daha iyi saklayacağını düşünmeye başladı, bütün gece düşündü... Nihayet şu çareyi buldu: onu bütün gün odada kapalı tutacak, yalnız ara sıra gelip görecek, geceleri de çıkaracaktı. Kapıdaki deliği eski yamçısıyla sımsıkı tıkadı ve henüz şafak sökerken, sanki hiçbir fevkalâdelik yokmuş gibi, hatta yüzündeki o eski mahzunluğu da bırakmayarak (ne masumca bir kurnazlık!) bahçede dolaşmaya başladı. Mumunun çığlıklarıyla kendini haber vereceğini zavallı sağır akıl edememişti. Gerçekten bütün konak halkı, dilsizin köpeğinin tekrar dönüp geldiğini ve onun odasında kapalı durduğunu çabucak öğrenmişlerdi, ama bir taraftan ona ve köpeğe acıdıklarından, öte taraftan belki de çekindiklerinden kendisine belli etmemişlerdi. Yalnız kâhya ensesini kaşıdı ve eliyle bir hareket yaptı: "Eh, Tanrı yardımcısı olsun, dedi.

Hanımın kulağına gitmese bari!" Dilsize gelince, hiçbir zaman o günkü kadar gayret göstermemişti: bütün avluyu temizleyip kazıdı, bütün otları birer birer ayıkladı, yeter derecede sağlam olup olmadıklarını anlamak için çiçek bahçesinin parmaklığının bütün kazıklarını eliyle birer birer çekip çıkardı, sonra onları yine kendisi çaktı, öyle uğraştı, çabaladı ki, şevk ve gayreti hanımın bile dikkatini çekti. O gün iki defa gizlice gidip mahpusunu dolaştı. Akşam olunca da ot ambarına gitmeyip onunla birlikte odasında uykuya yattı ve ancak gece yarısından sonra beraberce, temiz havada gezinmeye çıktılar. Onunla avluda bir hayli dolaştıktan sonra artık tam odasına döneceği sırada, parmaklığın arkasından, yan sokak tarafından, birdenbire bir hışırtı işitildi: Mumu hemen kulak kabarttı, parmaklığa yaklaştı, etrafı kokladı, şiddetli ve keskin bir havlama tutturdu. Meğerse sarhoşun biri gecelemek için oraya sokulmak istemiş.

Sürekli bir "sinir heyecanından" sonra hanım da tam bu sırada henüz uykuya dalmıştı. Pek bol olan akşam yemeklerinden sonra onda bu heyecanlar her zaman olurdu. Birdenbire havlayışlar onu uyandırdı; kalbi çarptı: sonra duracak gibi oldu. "Kızlar, kızlar, yetişin kızlar!" diye inledi. Kızlar korku ile fırlayıp hanımın yatak odasına koştular. Hüzünle kollarını açarak: "Ah, ah, ölüyorum!" dedi. "Gece, gene bu köpek!., Ah... doktoru çağırtın. Öldürmek istiyor beni onlar... Köpek, gene köpek!" ve başını arkaya attı, bu da bayılmak demek oluyordu. Doktora, yani aile doktoru Hariton'a koştular. Bütün ustalığı yumuşak tabanlı kundura giymek, nabzı nezaketle tutmasını bilmek, günde on dört saat uyumak, geri kalan zamanda da hep içini çekmek ve hanıma taflan damlaları ziyafeti çekmek olan bu doktor, derhal koşarak geldi, kuş tüyü tütsüsü yaptı, hanım gözlerini açınca da ona hemen ufak bir gümüş tepsi üzerinde her zamanki damlalardan bir kadeh sundu. Hanım içti, fakat hemen, gene, ağlamaklı bir sesle, köpekten, Gavrilo'dan, talihinden, herkesin onu, zavallı ihtiyar kadını terk ettiğinden, ölümünü istediklerinden şikâyetlere başladı. Bu arada bahtsız Mumu havlamalarına devam ediyor, Garasim ise onu parmaklıktan boşu boşuna çağırıp duruyordu. Hanım: "İşte... işte... gene..." diye mırıldandı, gene gözlerini kaydırdı. Doktor, kızın kulağına bir fısıldadı, kız sofaya koştu, Stepan'ı sarsarak uyandırdı, oda Gavrilo'yu uyandırmaya koştu. Gavrilo, hiddet içinde, bütün konağı ayağa kaldırmalarını emretti.

Garasim döndü, pencerelerde parıldamaya başlayan ışıkları ve gölgeleri gördü, felâketi içinden hissetti, Mumu'yu yakalayıp koltuğunun altına kıstırdı, odasına koştu ve kapısını sürmeledi. Az sonra beş kişi kapıya hücum ederek zorladılar, fakat sürgünün mukavemetini hissedince durakladılar. Gavrilo müthiş bir telâş içinde, soluk soluğa koşarak geldi, hepsine oradan ayrılmamalarını, sabaha kadar beklemelerini emretti, sonra hemen konağın hizmetçiler kanadına geçti, kendisiyle birlikte çay, şeker ve daha başka bakkaliye maddeleri aşırıp da kitabına uydurdukları en yaşlı nedime Lübov Lübimovna'ya gidip hanıma ne yazık ki köpeğin her nasılsa tekrar dönüp geldiğini, fakat hemen yarın onu yok edeceğini ve lütfen öfkelenmeyip müsterih olmasını arz et, diye tembih etti. Hanım, galiba pek çabuk sakinleşmemiş olacak ki, doktor, telâşla ona, on iki yerine tam altmış damla verdi. Taflan tesirini gösterdi, bir çeyrek saat sonra hanım derin ve sakin bir uykuya daldı. Garasim ise, rengi sapsarı yatağında yatıyor ve Mumu'nun ağzını sımsıkı tutup bastırıyordu.

Ertesi sabah hanım hayli geç uyandı. Gavrilo, Garasim'in sığınağına katî bir hücuma geçilmesi için onun uyanmasını bekliyor, kendisi de kopacak şiddetli fırtınaya dayanmaya hazırlanıyordu. Fakat fırtına kopmadı. Hanım, yatağından kalkmaksızın, nedimelerinin büyüğünü yanına çağırttı.

— Lübov Lübimovna, diye, sakin ve bitkin bir sesle söze başladı. (O, bazı fena muamele gören öksüz bir çilekeş tavrı takınmayı severdi. Onun böyle zamanlarında konak halkının güç bir duruma düştüklerini söylemeye bile lüzum yoktur.) — Lübov Lübimovna, halimi görüyorsun, haydi şekerim git de şu Gavrilo Andreyiç'le biraz konuş, sor bakalım: onun için herhangi bir köpek, hanımının huzur ve rahatından, hatta düpedüz hayatından daha mı kıymetli acaba? Ben buna inanmak istemem— diye, derin bir duygusunu ifade edermiş gibi ilâve etti:

— Haydi, canım, git de konuş biraz şu Gavrilo Andreyiç ile!

Lübov Lübimovna, Gavrilo'nun odasına doğru yürüdü. Aralarında ne konuştukları belli değilse de, bir müddet sonra, büyük bir kalabalık, Garasim'in odası istikametinde harekete geçmişti: önde Gavrilo, rüzgâr olmadığı halde eliyle kasketini tutarak, mağrur adımlarla ilerliyor, etrafında da uşaklarla aşçı yürüyordu; Kuyruk Dayı pencereden bakarak emirler veriyor, yani sadece birtakım el hareketleriyle çırpınıyordu. Hepsinin arkasında da, yarısı yabancı olup etraftan koşup gelen bir sürü çocuk, zıplayarak, sıçrayarak, ağzını, burnunu oynatarak koşuyordu. Odaya götüren dar merdivende biri oturmuş nöbet bekliyor, ellerinde sopalar, iki kişi de kapıda duruyordu. Merdiveni tırmanmaya başladılar. Kalabalık bütün merdiveni baştanbaşa kaplamıştı. Gavrilo kapıya yaklaşıp yumrukla vurarak:

— Aç! diye bağırdı.

Boğuk bir havlama işitildi, fakat cevap çıkmadı.

— Aç diyorum! diye tekrarladı. Aşağıdan Stepan şu mütalâada bulundu:

— Fakat Gavrilo Andreyiç, o sağırdır, işitmez ki... Hepsi gülüştüler. Gavrilo yukardan seslendi:

— Öyleyse ne yapmalı? Stepan:

— Kapısında bir delik vardır, değnekle şöyle biraz kımıldatıverin, diye cevap verdi. Gavrilo eğilip baktı:

— Onu bir yamçı ile tıkamış.

— Yamçıyı içeriye doğru itiverin!

Bu sırada tekrar boğuk bir havlama işitildi. Kalabalığın arasından biri:

— Bak, bak, kendi kendini haber veriyor, ben buradayım işte, diyor, dedi, tekrar gülüştüler. Gavrilo kulağının arkasını kaşıdı; nihayet dedi ki:

— Hayır, kardeşim; eğer istersen yamçıyı sen itiver!

— Ne var sanki? Peki...

Stepan merdivenden çıktı, değneği alıp yamçıyı içeriye itti ve "haydi, çık, çık!" diyerek deliğin içinde değneği sallamaya haşladı. Tam bu sırada kapı birden ardına kadar açıldı ve kalabalık, bir anda, birbirinin üzerinden yuvarlanarak indi. Kâhya Gavrilo herkesten önce inmişti. Kuyruk Dayı başını içeri çekerek penceresini kapadı.

Gavrilo bahçeden:

— Hey. hey, bana bak!., diye bağırıyordu.

Garasim kımıldamaksızın kapının eşiğinde durdu. Kalabalık merdivenin dibinde toplanmıştı. Garasim, paltosu arkasında, elleri hafifçe böğrüne dayalı, bütün bu adamcağızlara yukardan bakıyor, sırtında kırmızı köylü gömleğiyle, onların önünde bir dev gibi görünüyordu. Gavrilo ileriye doğru bir adım atarak:

— Bana bak, kardeşim, dedi:

— Sakın bana çılgınlık etmeye kalkma!

Sonra ona, hanımın köpeği muhakkak istediğini, onun için vermesi lâzım geldiğini, yoksa başına belâ geleceğini işaretlerle anlatmaya çalıştı.

Garasim ona köpeği göstererek, kendi boynunda, eliyle bir ilmek sıkıştırır gibi bir işaret yaptı ve cevap bekler gibi kâhyanın yüzüne baktı.

Kâhya, tasdik makamında başını sallayarak:

— Evet, evet, dedi, evet, muhakkak.

Garasim gözlerini önüne eğdi, sonra birden silkinip kendine geldi, bütün bu arada yanında duran ve masumca kuyruğunu sallayarak merakla kulak kabartan Mumu'yu tekrar göstererek, kendi boynunda yaptığı boğma işaretini bir daha tekrarladı ve sanki Mumu'yu yok etmek işini bizzat kendi üzerine aldığını anlatmak ister gibi eliyle manalı manalı göğsüne vurdu.

Gavrilo ona cevap olarak:

— Fakat aldatıyorsun, der gibi bir işaret yaptı.

Garasim ona baktı, baktı, nefretle gülümsedi, eliyle tekrar göğsüne vurdu ve kapıyı kapadı. Herkes, sessizce birbirine bakıştı.

Gavrilo tekrar söze başladı:

— Bu da ne demek oluyor? Yine odasına kapandı, ha?

— Bırakın onu, Gavrilo Andreyiç, dedi Stepan: o bir şey vaat etti mi, muhakkak yapar. İşte böyledir o... bu bakımdan başkalarına benzemez. Doğruya doğru, eğriye eğri...

Bütün oradakiler başlarını sallayarak: "Evet, öyledir" diye tekrarladılar. Kuyruk Dayı da penceresinden başını uzatarak: "Evet, doğru, öyledir o" diye tekrarladı.

— Eh, belki... bakalım, dedi Gavrilo, ama ne de olsa nöbetçiyi kaldırmaya gelmez. Sonra, solgun yüzlü, sarı pazen gömlekli bahçıvana dönerek ilâve etti:

— Hey, Eroşka! Sopayı al da burada bekle ve bir şey olursa hemen bana gel, haber ver!

Eroşka sopayı alarak merdivenin alt basamağına oturdu. Birkaç meraklı ile birkaç çocuk hariç, kalabalık dağıldı. Gavrilo da konağa döndü ve Lübov Lübomovna vasıtasıyla, her şeyin yoluna girdiğini hanıma bildirdi kendisi, her ihtimale karşı arabacı yamağını karakola gönderdi: Hanım, mendilinin ucunu düğümleyip kolonya dökerek kokladı, şakaklarını sildi, çayını içti, taflan damlalarının tesiri henüz devam ettiğinden tekrar uykuya daldı.

Bu hengâmeden bir saat kadar sonra odanın kapısı açılarak Garasim göründü. Arkasına bayramlık kaftanını giymişti; Mumu'yu ipinden tutuyordu. Eroşka kenara çekilerek ona yol verdi. Garasim kapıya doğru yürüdü. Çocuklar ve avludakilerin hepsi onu, sessizce, gözleriyle takip ettiler. Dönüp arkasına bile bakmadı; şapkasını da ancak sokakta başına geçirdi. Gavrilo, Eroşka'yı, onun arkasından gözcü olarak gönderdi. Eroşka, onun, köpekle, beraber meyhaneye girdiğini uzaktan gördü, oradan çıkmasını beklemeye başladı.

Meyhanedekiler Garasim'i tanıyor ve onun işaretlerini anlıyorlardı. Lahana çorbası ile et istedi ve kollarıyla masaya yaslanarak oturdu. Mumu, iskemlesinin yanında duruyor ve zeki gözleriyle, sakin sakin ona bakıyordu. Tüyleri parıl parıl parlıyordu; yeni taranmış olduğu belliydi. Garasim'e çorbasını getirdiler. İçine ekmeğini ufaladı, eti de ufak ufak doğradıktan sonra tabağı yere koydu. Mumu, burnunu yemeğe dokundurmaktan çekinerek, âdeti olduğu gibi, kibarca yemeğe koyuldu. Garasim ona uzun uzun baktı; iki iri gözyaşı damlası birden gözlerinden yuvarlanıverdi: bir tanesi köpeğinin dik alnına düştü, ötekisi de yemeğinin içine. Eliyle yüzünü kapadı. Mumu, tabaktaki yemeğin yarısını yedi ve yalanarak çekildi. Garasim kalktı, yemeğin parasını ödedi ve oradan çıktı. Meyhanecinin çırağı, arkasından şaşkın şaşkın baktı. Eroşka, Garasim'i görünce bir köşeye gizlendi; o geçtikten sonra tekrar arkasından yürüdü.

Garasim, acele etmeden, ağır ağır yürüyor ve Mumu'yu ipten salıvermiyordu. Sokağın köşesine gelince, tereddüt eder gibi durakladı, sonra birden, hızlı hızlı adımlarla Kırım Geçidi'ne doğru ilerledi. Yolda, yanına bir kısmı eklenmekte olan bir evin avlusuna girdi ve oradan, koltuğunun altında iki tuğla ile çıktı. Kırım Geçidi'nden nehir kıyısına saptı,

kürekleriyle beraber, kazığa bağlı iki ufak sandalın durduğu bir yere geldi (onları daha önceden de görmüştü) ve Mumu ile birlikte onlardan birine atladı. Oradaki sebze bahçesinin bir köşesindeki barakadan topal ve ihtiyar bir adamcağız çıkarak ona haykırdı. Fakat Garasim sadece bir baş işareti yaptı ve küreklere öyle bir kuvvetle asıldı ki, akıntıya karşı olduğu halde, bir lâhzada, âdeta uçar gibi, üç yüz metre uzaklaştı. İhtiyar adamcağız, durdu, durdu, önce sol, sonra sağ eliyle sırtını kaşıdı ve topallayarak barakasına döndü.

Garasim, hep hızlı hızlı kürek çekiyordu... İşte artık Moskova gerilerde kalmıştı. Kıyılarda çayırlar, bostanlar, tarlalar, korular uzanıyor, köy evleri görünüyordu. Kürekleri bıraktı, başını çapraz tahtasının üzerinde oturan (sandalın dibini su basmıştı) Mumu'ya doğru eğdi, kuvvetli kollarını hayvanın sırtında çaprazlayarak, bir müddet öylece hareketsiz kaldı. Bu arada dalgalar sandalı geriye doğru biraz sürüklemişti. Nihayet, Garasim doğruldu, acele acele, yüzünde hastalıklı bir öfkeyle, aldığı tuğlaları iple sardı, bir ilmek yapıp Mumu'nun boynuna geçirdi, nehrin üzerine doğru kaldırdı ve ona son defa olarak bir daha baktı...

Hayvancağız ona saf sâf, korkusuzca bakıyor, hafifçe kuyruğunu sallıyordu. Garasim yüzünü başka tarafa çevirdi, gözlerini yumdu ve kollarını açtı... Hiçbir şey işitmedi; ne Mumu'nun düşerken hızla bağırışını, ne de suların ağır ağır şaplayışını. Onun için en gürültülü, patırtılı gün bile o kadar sessizdi ki, bize göre en sakin gecede bile sessizliğin bu derecesi bulunamaz. Gözlerini tekrar açtığı vakit, nehrin yüzünde ufak ufak dalgacıklar, sanki birbirini kovalar gibi, yine eskisi gibi hızla koşuşuyor, yine şıpırtılar sandalın yanına çarpıyor, yalnız arkada kıyıya doğru uzaklarda birtakım geniş geniş halkalar yayılıyordu.

Eroşka, Garasim'i gözden kaybedince eve döndü ve bütün gördüklerini anlattı.

Stepan şu mütalâada bulundu:

— Evet, evet, onu nehirde boğacak. Artık rahat olabiliriz. O bir şeyi vaat edince...

Bütün gün Garasim'i gören olmadı, öğle yemeğinde görünmedi. Akşam oldu; herkes yemeğe toplandı, yalnız o yoktu.

Şişman çamaşırcı kadın cıyak cıyak sesiyle bağırarak:

— Ne garip adamdır şu Garasim! dedi: Bir köpek yüzünden böyle oyalanıp kalmak olur mu, doğrusu!..

Stepan kaşığı ile lapadan alırken birdenbire:

— Fakat Garasim burada idi, diye haykırdı.

— Nasıl? Ne vakit?

— Bundan iki saat önce. Öyle ya... Onunla kapıda karşılaştık, hem yine buradan geldi, avludan çıktı. Ondan köpeği soracak oldum, ama sıkıntılı görünüyordu. "Üzerime düşme!" demek ister gibi beni hafifçe bir yana itti. Bereket versin, enseme yumruğu indirmedi. Hani onun o koskoca yumrukları yok mu... Tanrı korusun!

Bunu söylerken Stepan, istemeksizin gülümseyerek başını salladı, ensesini kaşıdı. Onun bu sözüne herkes güldü ve yemekten sonra dağılıp yatmaya gittiler.

Tam bu sırada. T... şosesi üzerinde, dev gibi bir adam, sırtında bir çuval, elinde uzun bir sopa, büyük bir gayretle hiç durmadan ilerliyordu. Bu, Garasim'di. Bir an önce köyüne, kendi öz yurduna ulaşmak istiyor, hiç arkasına bakmadan hızlı hızlı gidiyordu. Zavallı Mumu'yu nehirde boğduktan sonra hemen odasına dönmüş, öteberi nesi varsa çabucak eski bir çuvala yerleştirip sırtladığı gibi hemen yola çıkmıştı.

Yolu, daha onu Moskova'ya getirirlerken iyice görmüş ve bellemişti. Hanımın onu aldığı köy, şoseden yirmi sekiz kilometre kadar içerdeydi. Şosede sarsılmaz bir metanet, yaman ve aynı zamanda sevinçli bir azimle ilerliyordu. Göğsü bağrı açılmış, gözleri hırsla ilerilere dikilmişti. Sanki yurdunda onu bekleyen bir ihtiyar anası varmış da, uzun zaman yabancı diyarlarda, yabancı insanlar arasında, memleket memleket dolaştıktan sonra onu kendi yanına çağırıyormuş gibi acele ediyordu... Henüz çökmekte olan

gece sakin ve ılıktı bir yandan, güneşin battığı cihetteki gökyüzü parçası ağarıyor ve kaybolan günün son akisleriyle hafifçe kızarıyor, öte yandan ise artık mavi alaca bir karanlık yükseliyordu. Gece işte oradan geliyordu... Yüzlerce bıldırcın etrafı çınlatıyor, keklikler yarış edercesine bağrışıyordu. Garasim bütün bunları işitemediği gibi, yanlarından geçtiği ağaçların hafif gece hışıltısını da işitemiyordu, ama olgunlaşan çavdarların karanlık tarlalardan gelen bildiği kokusunu duyuyor, karşısından, ana yurdundan esip gelen rüzgârın nasıl yüzüne tatlı tatlı çarptığını, nasıl saçları ve sakalıyla oynadığını hissediyor, önünde ağaran yolu, bir ok gibi dümdüz olan evinin yolunu, gökyüzünde, yolunu ışıklandıran sayısız yıldızları görüyor, aslan gibi kuvvetli, dinç adımlarla ilerliyordu. Öyle ki doğmakta olan güneş, nemli ve kızıl ışıklarıyla henüz kızışmaya başlayan delikanlıyı aydınlattığı zaman, o artık Moskova'dan kırk kilometre uzaklaşmış bulunuyordu...

İki gün sonra artık evindeydi. Onun gelişi bu evceğize yerleştirilmiş olan bir asker karısını fevkalâde bir hayrete düşürdü. Mukaddes tasvirlerin karşısına geçip duasını ettikten sonra hemen muhtara gitti. Muhtar önce şaşırır gibi oldu; fakat ot biçme mevsimi henüz yeni başlamıştı; mükemmel bir işçi olan Garasim'in eline hemen tırpanı tutuşturdular, o da eskiden olduğu gibi ot biçmeye başladı; hem öyle bir biçiş biçmek ki... Var kuvvetiyle tırpan sallamasına, otu toplamasına köylülerin ağzı açık kaldı...

Fakat Moskova'da, Garasim'in ortadan kaybolduğunun ertesi günü onu aramaya koyulmuşlardı. Gittiler, odasını araştırdılar, Gavrilo'ya söylediler. Gavrilo geldi, baktı, omuz silkerek dilsizin ya kaçmış yahut da köpeğiyle birlikte nehirde boğulmuş olduğuna hükmetti. Zabıtaya haber verdiler ve hanıma da arz ettiler. Hanım kızdı, ağlamaya başladı, onu her ne pahasına olursa olsun arayıp bulmalarını emretti. Köpeği yok etmeleri için hiçbir talimat vermediğini söyledi durdu, sonra Gavrilo'yu öyle bir haşladı ki, kâhya bütün gün, "Ah!" çekerek başını salladı durdu. Nihayet Garasim'in orada olduğuna dair köyden haber geldi de hanımın yüreği biraz rahatladı. Önce, onu acele tekrar Moskova'ya getirmeyi tembih edecek oldu, ama sonra vazgeçerek, böyle nankör bir adama hiç de ihtiyacı olmadığını söyledi. Bununla beraber aradan çok geçmeden hanım öldü; mirasçıları ise Garasim ile ilgilenecek durumda değildiler; hatta analarının öteki adamlarını da haraca bağlayarak azad ettiler.

Garasim ıssız evceğizinde, yapayalnız, bugüne kadar hâlâ yaşamaktadır. Yine eskisi gibi sağlam, güçlü kuvvetli, hep eskisi gibi tek başına dört kişi kadar iş görmektedir ve yine öyle ağırbaşlı ve onurlu; fakat Moskova'dan döneli beri, kadınlarla münasebetten büsbütün el çektiği, hatta onlara gözlerini kaldırıp bakmadığı ve evinde bir tek köpek bile bulundurmadığı, komşuların gözünden kaçmadı.

Zaten karıya ihtiyacı olmaması onun için bir talih eseri; ne mutlu ona! diyordu, köylüler, köpek ise... Canım, köpek onun nesine lazım! Hırsız dersen, nasıl olsa semtine uğramaktan bile korkar!"

Dilsizin dev gibi kuvveti hakkında işte bu gibi söylentiler dolaşmaktadır.

PUNİN İLE BABURİN

Pyötr Petroviç'in hikâyesi

. . . şimdi hem ihtiyar, hem de hastayım, ve her şeyden fazla, günden güne yaklaşmakta olan ölümü düşünüyorum. Geçmişi arada bir düşünüyorum, ruh gözümle gerilere baktığım pek seyrek oluyor. Ancak bazen kışın, alev alev yanan ocağın karşısında, kımıldanmaksızın otururken, sonra, yazın, iki yanı ağaçlı, gölgeli yolda, sakin adımlarla gezinirken geçmiş yılları, olayları, kişileri hatırlarım. Fakat o zaman da düşüncelerim, hayatımın ne olgunluk zamanları üzerinde durur, ne de gençlik yılları üzerinde. Onlar beni ya ta ilk çocukluğuma yahut da ilk gençliğime dek götürür. İşte şimdi de öyle: kendimi köyde, sert ve titiz büyükannemin yanında görüyorum; henüz on iki yaşındayım, hayalimde iki mahlûk canlanıyor...

Fakat sırasıyla, derli toplu anlatacağım.

I

Yıl 1830

İhtiyar uşağımız Filippiç, boyunbağı rozet şeklinde bağlı, dudakları sımsıkı kapalı nefesiyle etrafı rahatsız etmemesi için alnının ortasında kır bir kâkül, her zamanki gibi parmaklarının ucuna basarak odaya girdi, eğildi ve bir demir tepsi üzerindeki, asalet armasıyla mühürlü bir mektubu büyükanneme verdi. O da gözlüğünü takarak onu okudu...

— Kendisi burada mı? diye sordu. Filippiç korkak korkak:

— Ne buyurdunuz, efendim?

— Sersem! Mektubu getireni sordum; daha burada mı?

— Burada efendim, burada... yazıhanede oturuyor. Büyükannem kehribar tespihini şıkırdattı...

— Söyle de gelsin... Sonra bana dönerek:

— Efendi, sen de orada uslu otur! diye çıkıştı. Ben zaten köşemde, bana ayrılan arkalıksız iskemlede hiç kımıldamıyordum.

Büyükannem beni çok sıkı tutardı.

***

Beş dakika sonra, otuz beş yaşlarında, siyah saçlı, esmer, çiçekbozuğu, elmacık kemikleri çıkık, kanca burunlu, gür kaşlarının altından külrengi, ufak gözleri sakin sakin, mahzun mahzun bakan bir adam odaya girdi. Bu gözlerin rengi ve ifadesi, yüzünün öbür kısımlarının, şarkılara mahsus şekillerine uymuyordu. Sırtında uzun etekli bir redingot vardı. Kapının hemen yanında durdu ve — yalnız başını eğerek — selâm verdi.

Büyükannem:

— Senin adın Baburin mi? diye sordu ve derhal kendi kendine söylenerek ilâve etti: "Il a l'air d'un armenien."

Öteki, boğuk ve sakin bir sesle:

— Evet efendim, diye cevap verdi.

Büyükannemin ilk sözü olan "senin" kelimesi üzerine kaşları hafifçe titremişti. Acaba kendisine "Siz" diye hitap edilmesini mi beklemişti?

— Rus musun? Ortodoks musun?

— Evet efendim.

Büyükannem gözlüğünü çıkardı, onu ağır ağır, baştan ayağa kadar süzdü. O ise başını önüne eğmedi, yalnız ellerini arkasına götürdü. Bende en çok ilgi uyandıran şey bu adamın çenesi oldu: çok perdahlı tıraş edilmişti... Böyle mavimsi yanaklar ve böyle bir çene hiç görmemiştim!

Büyükannem tekrar söze başlayarak!

— Yakov Petroviç mektubunda seni "sarhoşluğu olmayan" ve çalışkan bir adam olarak tavsiye ediyor. Fakat ondan niçin ayrıldın?

— Sayın bayan, çiftliğinde ona başka türlü adamlar lâzım.

— Başka... türlü mü? Bundan bir şey anlamıyorum. Büyükannem tespihini tekrar şıkırdattı:

— Yakov Petroviç bana, sende iki garabet olduğunu yazıyor. Nasıl garabet bunlar? Baburin hafifçe omuzlarını silkti.

— Garabet kelimesiyle neyi kastettiklerini bilemem. Belki de şey... bedenî cezaya müsaade etmediğimi...

Büyükannem bu sözlere şaştı:

Nasıl? Yakov Petroviç seni böyle bir ceza ile cezalandırmak mı istemişti yoksa? Baburin'in müphem, kasvetli yüzü kulaklarına kadar kızardı:

— Sözümü doğru anlamadınız, sayın bayan. Bedenî ceza tatbik etmemeyi kendime prensip ittihaz etmişimdir... Köylüler üzerinde.

Büyükannem bu defa öncekinden daha fazla şaştı, hatta hayretten kollarını kaldırdı. Nihayet:

— A! diye bağırdı ve başını yana eğerek, Baburin'e tekrar, dikkatle baktı.

— Bu senin prensibin mi? Fakat bana göre hep bir; çünkü bana çiftlik idarecisi değil, büro memuru, kâtip lâzım. El yazın nasıl?

— Yazım güzeldir efendim, imlâ yanlışlığı da yapmam.

— Bunun da önemi yok. Benim için asıl önemli olan taraf, yazının okunaklı olması, sonra şu hiç sevdiğim kuyruklu kuyruklu, yeni moda bir büyük harflersiz olmasıdır. Fakat öteki garabetin neymiş bakalım?

Baburin burada tereddütle durakladı, öksürmeye başladı...

— Belki de şey... çiftlik sahibi beyefendi yalnız olmadığımı ima etmek istemişlerdir.

— Evlisin demek, öyle mi?

— Hayır efendim, katiyen... fakat... Büyükannem kaşlarını çattı. Öteki devam etti:

Benimle beraber yaşayan bir kişi... Bir erkek... Arkadaşım, fakir bir adam vardır; ondan ayrılmam... Hemen hemen on yıldır beraberiz.

— Senin bir akraban mı?

— Hayır efendim, akrabam değil, arkadaşım.

Ve muhtemel bir itirazı karşılamak ister gibi acele ile ilâve etti:

— Onun yüzünden çiftlikte hiçbir rahatsızlık olmayacak. Geçim masrafı bana aittir ve benimle hep bir odada oturur; okur-yazarlığı, doğrusunu söyleyeyim, mükemmeliyet derecesinde olduğundan, zararı değil faydası dokunabilir; hem de örnek olmaya lâyık bir ahlâkı vardır.

Büyükannem dudaklarını çiğneyerek, gözlerini kısarak Baburin'i dinledi.

— Onu sen geçindiriyorsun öyle mi?

— Evet efendim.

— Ona acıdığından mı bakıyorsun?

Vazifem olduğu için... bir fakirin başka bir fakire yardım etmesi vazifesidir de onun için...

— Öyle mi! Bunu ilk defa işitiyorum. Şimdiye kadar bunun, daha ziyade zengin kimselerin vazifesi olduğunu sanmaktaydım.

— Müsaadenizle arz edeyim ki, zengin kimseler için bu bir meşgale, bir eğlencedir... Hâlbuki bizim gibiler için...

Büyükannem onun sözünü keserek:

— Peki, peki, yeter! dedi ve bir an düşündükten sonra:

— Senin bu dalkavuğun kaç yaşında? diye burnundan mırıldandı ki bu daima fena bir alâmetti.

— Benim yaşımda efendim.

— Sen yaşta mı?.. Hâlbuki ben onu senin evlâtlığın sanmıştım.

— Hayır, efendim; arkadaşım... hem de... Büyükannem ikinci defa olarak sözünü kesti:

— Yeter! Demek sen bir flântrop'sun [Yunanca. İnsansever, iyilikçi.]. Yakov Petroviç haklı: senin durumunda bir insan için büyük bir garabettir bu. Fakat şimdi işi konuşalım. Vazifelerinin nelerden ibaret olacağını sana izah edeyim. Ücret meselesine gelince...

Tam bu esnada, büyükannem birdenbire kuru ve sarı yüzünü bana doğru çevirerek ilâve etti:

— *Que faites vous ici? Allez etudier votre devoir de mythologie!*

Hemen yerimden fırlayıp kalktım, büyükannemin elini öptüm, fakat mitoloji dersine çalışmaya değil, doğruca bahçeye gitmek üzere kendimi dışarıya attım.

Büyükannemin malikânesindeki bahçe, çok eski ve büyük bir bahçeydi. Bir tarafı akarsulu suni bir gölle nihayetleniyordu. Bu gölde sazanlar, kaya balıkları bulunduğu gibi, şimdi hemen her yerde cinsi tükenmiş olan meşhur çipralara da rastlanırdı. Kenarında sık bir söğütlük vardır daha yukarda, aşağı tarafları ardıçlıklar, sarı şebboylarla kaplı yamacın iki yanında, baştanbaşa fındık, mürver korulukları, hanımeli, leylâk çalılıkları uzayıp gidiyordu. Koruların arasında yalnız şurada burada, zümrüt gibi yeşil, ipek gibi ince otlu, minimini meydancıklar göze çarpıyor, otların arasından bodur bodur mantarlar, pembe, mor, açık sarı, şapkacıklarıyla tuhaf tuhaf alacalanarak bakışıyor, "tavuk karası"nın altın yuvarlacıklarını andıran ışıklı birtakım lekecikler halinde parıl parıl parıldıyor. Burada, ilkbahar aylarında bülbüller şakır, karatavuklar ıslık çalar, guguk kuşları öterdi; burası yaz günlerinin boğucu sıcağında bile serin olurdu. Bu gür ağaçlı tenhalığa sokulup unutulmayı ne severdim! Burada hiç kimsenin bilmediği — hiç

değilse ben öyle sanırdım! —yalnız benim bildiğim, sevgili gizli yerceğizlerim vardı. Büyükannemin odasından çıkınca, doğruca, bu yerceğizlerden biri olan ve "İsviçre" adını verdiğim yere koştum. Fakat "İsviçre"me henüz daha varmadan, onu benden başka birinin de keşfetmiş olduğunu, yarı kurumuş çubukların, yeşil dalların sık örgüsü arasından görünce şaştım kaldım! Sarı gömlekli yüksek keçe kasketli, upuzun bir adam, tam benim sevgili yerceğizimde duruyordu. Sessizce daha yakına sokularak yüzünü dikkatle gözden geçirdim. Hiç tanımadığım bir yüz upuzun, yumuşak, ufak kızılımsı gözlüydü ve pek tuhaf bir burnu vardı. Keçiboynuzu gibi uzanan burnu, dolgun dudaklarının üzerinde asılı gibi duruyordu. Dudakları ara sıra titreyerek, büzülerek ince bir ıslık sesi çıkarıyor, göğsü hizasında duran kemikli ellerinin uzun parmakları, çabuk hareketlerle, havada daireler çiziyordu. Zaman zaman ellerinin hareketleri duruyor, dudaklarındaki ıslık kesiliyor, başı, kulak kabartır gibi ileriye uzanıyordu. Ona biraz daha yaklaşarak daha dikkatle baktım... Yabancı adam bir elinde kanaryaları kızıştırarak ötmeye zorlamak için kullanılan cinsten, birer tane ufak, sığ kadeh tutuyordu. Ayaklarımın altında ufak bir dal çıtırdadı; yabancı adam irkildi, geri çekilecek oldu... fakat bir ağaca çarptı inledi ve olduğu yerde durdu.

Meydancığa doğru ilerledim. Yabancı gülümsedi.

— Merhaba, dedim.

— Merhaba, efendi çocuğu!

Bana efendi çocuğu demesi hoşuma gitmedi. Bu ne biçim teklifsizlikti!

— Ne yapıyorsunuz burada? diye sert sert sordum. O ise hep gülümsemeye devamla cevap verdi:

— İşte görüyorsunuz ya, kuşları ötmeye çağırıyorum. Ve kadehlerini gösterdi. Devamla:

— İspinozlar mükemmel cevap veriyorlar! Sizin için genç yaşınıza göre kanatlı mahlûkların ötüşleri muhakkak büyük bir zevk olmalı! Lütfen dinleyin: cıvıldamaya başlayacağım — arkamdan hemen onlar da başlar — ne hoş!

Kadehlerini sürtmeye başladı. Gerçekten, yakındaki üvez ağacından bir ispinoz hemen karşılık verdi. Yabancı sessizce güldü ve bana göz kırptı.

Bu gülüş bu göz kırpış, bu yabancının her hareketi, fısıltılı hafif sesi bükük dizleri, zayıf kolları, keçe kasketi, uzun gömleği, her şeyinden, iyi yüreklilik, bir nevi masumluk, neşe akıyordu,

— Buraya çoktan mı geldiniz? diye sordum.

— Hayır, bugün.

— Siz şu adam değil misiniz... hani...

— Bay Baurin'in hanımefendiye bahsettiği adam mı?

— — Ta kendisi, ta kendisi.

— Arkadaşınızın adı Baburin, ya sizin?

— Benimki Punin. Soyadım Punin'dir; Punin. O Baburin, ben de Punin. Ve tekrar kadehlerini gıcırdatmaya başladı:

— Dinleyin, dinleyin ispinozu... bakın nasıl ötüyor!

Bu acayip adam birdenbire "müthiş" hoşuma gitti. Bütün çocuklar gibi ben de yabancılara karşı ya ürkek, çekingen davranır yahut da büyüklük taslardım. Hâlbuki bu adama karşı sanki kırk yıllık dostummuş gibi davranıyordum.

— Baksanıza, dedim ona, buradan daha güzel bir yer biliyorum; orada kanepe var, oturabiliriz, hem oradan su bendi de görülebiliyor. Haydi, beraber gidelim.

Yeni dostum, şarkı söyler gibi bir sesle:

— Peki, gidelim, diye cevap verdi.

Onu öne geçirdim, yürürken iki yanına sallanıyor, zikzak hareketler yapıyor, başını arkaya atıyordu.

Gömleğinin arkasında, yakasının altında ufak bir püskülün sallanıp durduğunu fark edince; arkanızda asılı duran nasıl şey? diye sordum.

— Nerede? dedi ve eliyle yakasını yoklayarak:

— Ha, şu püskül mü? Bırakın onu! Anlaşılan süs olsun diye oraya dikmişler. Zararı yok. Onu kanepeye götürdüm, oturdum, o da yanıma oturdu.

— Burası güzel! diye mırıldandı ve derin derin soluk aldı:

— Oh, ne güzel! Fevkalâde bir bahçeniz var! Oh, o-oh! Ona yandan bakıyordum.

— Ne biçim şapkanız var! diye istemeksizin bağırdım. Onu bana gösterir misiniz?

— Buyurun, küçük bay, buyurun, diyerek şapkayı çıkardı. Elimi uzatırken gözlerimi kaldırıp bakınca birden kahkahayı bastım. Punin'in başı cascavlaktı; dümdüz, beyaz bir deriyle örtülü, sivrimsi kafatasının üzerinde tek bir tüyceğiz bile görülmüyordu.

Tepesini eliyle sıvazlayarak kendisi de güldü. Gülerken, neredeyse boğulacak gibi oluyor, ağzını geniş geniş açıyor, gözlerini yumuyor, alnından, aşağıdan yukarıya üç sıra halindeki kırışıklar, dalgalar gibi koşuşuyordu. Nihayet;

— Nasıl? dedi. Tıpkı yumurta gibi, değil mi?

— Tıpkı, tıpkı yumurta! diye heyecanla tekrarladım. Fakat çoktan beri mi böylesiniz?

— Çoktan beri; halbuki ne güzel saçlarım vardı, bilseniz! Argonaut'Iarın, denizler aşarak aradıkları altın yapağı gibi...

Henüz on iki yaşında bir çocuk olduğum halde, mitoloji dersi okuduğum için Argonaut'ların kim olduklarını biliyordum. Bu sözü, neredeyse paçavralar giyen bir adamın ağzından işitmek beni bilhassa hayrete düşürdü.

İçi vatalı, kırık önlüğü mukavvadan kasketini elimde çevirerek sordum:

— Siz mitoloji tahsil etmişsiniz demek, öyle mi?

— Evet, bu ilmi de tahsil ettim, sevgili küçük beyim. Çıplak tepemi koruyan kapağı şimdi artık lütfen iade eder misiniz?

Kasketini başına geçirip gözlerine kadar indirdi, sonra beyazımsı kaşlarını kaldırarak benim kim olduğumu, anamın, babamın kimler olduğunu sordu.

— Bu çiftliğin sahibinin torunuyum. Benden başka torunu yoktur. Annemle babam öldü. Punin istavroz çıkararak:

— Allah rahmet eylesin! dedi. Yetimsin demek: aynı zamanda bu çiftliğin mirasçısı. Asil kan hemen belli oluyor, gözlerinizde parıldıyor, kaynaşıyor... jjj... j.. j.

Bu esnada, kanın nasıl kaynaştığını parmaklarıyla bana gösterdi.

— Pekâlâ... acaba arkadaşım büyükannenizle anlaştı mı, kendisine vaat ettikleri işi alabildi mi? Biliyor musunuz?

— Hayır, bilmiyorum. Punin içini çekti:

— Ah, burada kalabilseydik! İsterse kısa bir zaman olsun! Boyuna dolaşmak, dolaşmak, sığınacak bir yer elde edememek... Dünyanın azabı, gailesi bitmez, tükenmez... insan şaşırır...

Ben, sözünü keserek sordum:

— Söyleyin bana, siz rahiplerden misiniz yoksa? Punin, bana doğru dönerek, gözlerini kırpıştırdı:

— Bu sualinizin sebebi nedir, sevgili evlâdım?

— Kilisede dua eder gibi konuşuyorsunuz da onun için.

— Eski Slavca sözler kullandığım için mi? Elbette ki, alelâde bir sohbette bu gibi sözler, her zaman yerinde kullanılmış sayılamaz; fakat insanın ruhu

kanatlanıp yükselince, dili de hemen yükseliverir. Hocanız, yani Rus edebiyatı öğretmeniniz bunu size izah etmedi mi?

— Hayır, izah etmedi, dedim. Köyde olduğumuz zamanlarda öğretmenim de yoktur. Moskova'da birçok öğretmenim vardır.

Köyde uzun müddet mi kalırsınız?

— İki ay kadar; daha fazla kalmayız. Büyükannem diyor ki köyde ben şımarıyormuşum. Fakat burada da bir mürebbiyem var.

— Fransız mı?

— Evet.

Puıiin kulağının arkasını kaşıdı:

— Yani bir matmazel mi?

— Evet; adı matmazel Frique'dir.

On iki yaşında bir oğlan olduğum halde, bir mürebbim değil de sanki kızmışım gibi, mürebbiyem olduğundan, bana birdenbire bir utanç gelmişti.

Kayıtsızlıkla ilâve ettim:

— Fakat ona itaat etmiyorum ki, bana ne! Punin başını, salladı.

— Ah, asilzadecikler, asilzadecikler! Sevdikleriniz hep yabancı zadecikler! Rusluktan ayrılmışsınız, yabancılara tapmışsınız, yabancılaşmışsınız...

— Bu ne? Manzum mu konuşuyorsunuz? diye sordum.

— Ne sanıyorsunuz? Canım ne zaman istese bunu yapabilirim; yaradılışımda var çünkü...

Fakat tam bu esnada arkamızdan şiddetli, keskin bir ıslık sesi geldi. Muhatabım hızla kanepeden kalktı:

— Allaha ısmarladık, küçük beyim; arkadaşım çağırıyor, beni arıyor... acaba bana bir söyleyeceği mi var? Affedin, kusura bakmayın...

Korunun içine dalarak gözden kayboldu. Ben biraz daha kanepede kaldım. Şaşkınlık içindeydim; aynı zamanda içimi tatlı bir his kaplamıştı... Şimdiye kadar böyle bir adamla ne karşılaşmış, ne de konuşmuştum. Bir müddet hayale daldım, fakat mitoloji dersimi hatırlayınca hemen eve koştum.

Eve gelince büyükannemin Baburin'le anlaştığını, at ahırlarının yanındaki, hizmetçilere ait binada ona ufak bir oda ayrıldığını öğrendim. Baburin arkadaşıyla beraber derhal bu odaya yerleşmiş.

Ertesi sabah, çayımı içer içmez matmazel Frique'den izin almaksızın, hizmetçilerin oturduğu binaya gittim. Dünkü acayip adamla yine çene çalmak canım istiyordu. Odanın kapısını vurmadan — çünkü emrimiz altındaki insanlara karşı bu bizde âdet değildi — içeriye girdim. Fakat orada aradığımı, yani Punin'i değil de hamisi, filântrop Baburin'i buldum. Ceketsiz, bacaklarını ayırmış, pencerenin önünde ayakta duruyor, uzun bir havlu ile başını, boynunu itina ile kuruluyordu.

Bir taraftan kurulamaya devam ederken, kaşlarını çatarak:

— Ne istiyorsunuz? diye sordu. Ben, son derece lâubali bir tavırla, şapkamı da çıkarmadan:

— Punin evde değil mi? diye sorunca Baburin ağır ağır cevap verdi:

— Bay Punin Nikandr Vaviliç, şu anda evde yoklar; fakat delikanlı, müsaadenizle size bir ihtarda bulunacağım: böyle, hiç müsaade istemeden, bir başkasının odasına girmek yakışık alır mı acaba?

Bana... "Delikanlı" diye hitabetsin! ha... buna nasıl cesaret ediyor!.. Hiddetimden pancar gibi kızarmıştım. Şimdi artık lâubalice değil, kibir ve azametle dedim ki:

— Efendi, benimle kim olduğumu bilmiyorsunuz galiba; ben buranın sahibinin torunuyum. Baburin, yeniden havlu ile meşgul olmaya başlayarak:

— Bana göre hepsi bir, diye karşılık verdi. Sahibinin torunu da olsanız, başkalarının odasına girmeye hakkınız yoktur.

— Nasıl başlarının odası? Neler söylüyorsunuz siz? Ben burada her yerde kendi evimdeyim.

— Hayır, müsaadenizle, burada, kendi evinde olan benim, siz değilsiniz çünkü bu oda, şartlarımıza göre, emeğimin karşılığı olarak bana tahsis edilmiştir...

Ben onun sözünü keserek:

— Rica ederim, bana öğretmeye kalkmayın, sizden daha iyi bilirim ki, Bu defa da o benim sözümü keserek:

— Size öğretmek lâzım, çünkü henüz öyle bir yaşta bulunuyorsunuz ki... Ben vazifelerimi bildiğim gibi haklarımı da çok iyi bilmekteyim ve şayet benimle bu biçim konuşmakta devam edecek olursanız, buradan çıkıp gitmenizi rica etmek zorunda kalacağım...

Eğer, tam bu sırada Punin hoplayarak, sallanarak çıkıp gelmeseydi bizim münakaşamız, kim bilir ne şekilde sona edecekti! Anlaşılan, yüzlerimizin ifadesinden, aramızda hoşa gitmeyecek bir şeyler geçtiğini sezmiş olacak ki, Punin derhal, son derece sevimli, nazik bir sevinç belirtisiyle bana hitap ederek:

— Aa... küçük bey, küçük bey! diye haykırdı.

— Ah, şekerim, beni görmeye gelmiş!

Kendi kendime "Bu ne? Yoksa bana sen diye mi hitap edecek?" diye düşündüm. O, devamla:

— Fakat haydi gidelim, hep beraber bahçeye gidelim! Orada öyle bir şeyler buldum ki... bu boğucu sıcakta burada ne diye durmalı! Haydi gidelim!

Punin'in arkasından yürüdüm; fakat kapının eşiğinde dönüp Baburin'e, kışkırtıcı bir bakış fırlatmayı lüzumlu gördüm "senden korkmuyorum işte!" demekti bu.

O da bana aynı tarzda mukabele etti; hatta belki de benden ne derece nefret ettiğini iyice hissettirmek için, üstelik bir de "tüh, tüh!" dedi.

Arkamızdan kapı kapanınca Punin'e:

— Arkadaşınız ne küstah bir adammış! dedim.

Punin tombul yüzünü korku ile bana çevirerek; gözlerini belerterek sordu:

— Bu tarzda kimin hakkında fikir beyan ediyorsunuz?

— Tabii, onun hakkında... neydi adı? şey... şu herif canım... Baburin hakkında...

— Paramon Semenoviç Baburin mi?

— Evet, elbette ondan... Şu Arap suratlı heriften bahsediyorum. Punin sesinde şefkatli bir azarlayış edasıyla:

— Nas...ı...l! küçük beay, küçük bay! Ondan nasıl böyle bahsediyorsunuz? Paramon Semenoviç Baburin pek değerli, pek muhterem bir zattır. En sert prensiplere bağlı, fevkalâde bir adam! Kendine hakaret ettirmez elbette; çünkü kendi değerini bilir. Müthiş malûmatlıdır; hem böyle bir mevki işgal etmeye de lâyık değildir!.. Ona karşı nezaketli davranmak lâzımdır azizim; çünkü o...

Punin burada eğilerek kulağıma:

— "O bir cumhuriyetçidir" dedi.

Gözlerimi şaşkın şaşkın Punin'e dikerek bakakalmışım. Benim için hiç beklenmedik bir şeydi bu. Kaydanov'un ders kitabından ve daha başka tarih kitaplarından vaktiyle, pek eski zamanlarda, Yunanlı ve Romalı cumhuriyetçiler olduğunu okumuştum ve hatta, bunun için de, onların hepsini, başlarında miğferleri, ellerinde yuvarlak kalkanları olan iri, çıplak ayaklı adamlar olarak tasarlardım. Halbuki hakikatte zamanımızda, bilhassa Rusya'da, ... vilâyetinde cumhuriyetçiler bulunabilmesi... bu bütün fikirlerimi altüst, karmakarışık etmişti!

Punin:

— Evet, şekerim, evet; Paramon Semenoviç Baburin cumhuriyetçidir, diye tekrarladı; işte artık, ileride onun hakkında nasıl bir dil kullanacağınızı biliyorsunuz! Haydi, şimdi bahçeye gidelim. Orada ne buldum, biliyor musunuz! Bir kızıl kuyruk yuvasında guguk kuşu yumurtası! şaşılacak şey!

Punin'le beraber bahçeye gittim. Fakat içimden hep: "Cumhuriyetçi! Cum-hu-ri-yet-çi!" diye tekrarlayıp duruyordum.

Nihayet hükmümü verdim: "Boşuna çenesi mavimsi değil!"

***

Bu iki insanla — Punin ile Baburin — münasebetim o günden itibaren açıkça belli olmuştu. Baburin bende düşmanlık hissi uyandırmış, fakat az sonra buna, saygıya benzer bir his karışmıştı. Hem de ondan korkuyordum! Hatta bana karşı olan hareketlerindeki o eski sertlik kaybolduktan sonra bile ondan korkmaktan, çekinmekten vazgeçmemiştim. Punin'den korkmadığımı söylemeye bile lüzum yok; hatta ona hürmet etmiyor, — açıkça söyleyeyim — onu bir soytarı sayıyordum; fakat bütün ruhumla da seviyordum! Saatlerce onunla baş başa kalmak, hikâyelerini dinlemek artık benim için gerçek bir zevk olmuştu. Bu "bayağı tabakadan" "du commun" adamla bu "intimite [Samimilik]" büyükannemin hiç hoşuna gitmiyordu; ama evden sıyrılmak fırsatı ne zaman elime geçse derhal, tuhaf, sevgili, acayip arkadaşımın yanına koşuyordum. Buluşmalarımız, bilhassa matmazel Frique çiftlikten uzaklaştırıldıktan sonra adamakıllı sıklaştı. Bu matmazel, bizi ziyarete gelen kurmay yüzbaşıya evimize hâkim olan sıkıntıdan şikâyet etmeye kalkışınca büyükannem, ceza olarak onu gerisin geriye Moskova'ya göndermişti. Punin'e gelince: bu adamın on iki yaşında bir çocukla oturup uzun uzun konuşmalardan canı sıkılmıyordu; bilâkis, bunu kendisi istiyordu; onunla, güzel kokulu gölgeliklerde, kuru ve ipek gibi yumuşak otlar üzerinde, gümüşlü kavakların yaprak tentesi altında yahut gölcük kenarındaki sazlıkta, bazı yerlerinden, acayip acayip örülerek, büyük, siyah damarlar, yılanlar, yeraltı âleminden dışarı fırlayan kaçaklar gibi, düğümlü kökler sarkan çökmüş kıyıların iri, nemli kumları üzerinde oturarak onun hikâyelerini ne kadar çok dinlemiştim! Punin bana hayatını, bütün mesut ve bedbaht günlerini, teferruatıyla anlatırdı. Ben de hislerini öyle can ve

gönülden paylaşırdım ki! Babası papazmış; — harikulade bir adammış — "ancak sarhoşluğu esnasında müthiş sert olurmuş."

Punin bir papaz okuluna devam etmiş; fakat imtihandan korktuğu, rahiplik mesleğine karşı bir temayül hissetmediği için okulu terk etmiş, birçok meşakkatli günler yaşamış ve nihayet serseriliğe kadar düşmüş. "Velinimetim Paramon Semeniç Baburin ile karşılaşmamış olsaydım, sefalet, rezalet, seyyiat uçurumuna yuvarlanmam muhakkaktı!" diye ilâve ederdi. Punin tumturaklı ifadeleri pek severdi. Yalancılığa karşı değilse de, masal uydurmaya, mübalâğa etmeye karşı onda şiddetli bir meyil vardı; her şeye şaşar, her şeyden heyecanlanırdı... Ben de onu taklit ederek mübalâğalar yapmaya, heyecanlanmaya koyulurdum. İhtiyar dadım bana: "Sana ne oluyor böyle? Adeta ruhunu cinlere, şeytanlara kaptırmış gibisin. Haç çıkar, tövbe et!" diye öğüt verirdi. Punin'in hikâyeleri beni son derece ilgilendiriyordu; fakat hikâyelerinden daha ziyade okumalarını severdim. Hele onun münasip fırsatlar kollayıp, tıpkı efsanevi bir keşiş veya aziz bir ruh gibi koltuğunun altında kalın bir kitapla karşıma çıkıp, parmağıyla, başıyla, kaşları, omuzları, bütün vücudu ile gizlice, birtakım esrarengiz işaretlerle bahçenin, bizi hiç kimsenin bulup rahatsız edemeyeceği tenha, ücra yerlerini bana gösterdiği sıralarda duyduğum hisleri tasvir etmek mümkün değildir. Hiç kimse farkına varmadan gizli yerlerimizden birine selâmetle varır, yan yana otururduk. Ağır ağır açılan kitaptan, o zaman benim için izahı mümkün olmayan hoş bir küf ve eskilik kokusu yayılırdı. Ben sessizce bekleyerek Punin'in yüzüne, ağzına hemen bir lâhza sonra aralarından tatlı sözler dökülmeye başlayacak olan dudaklarına bakarken, içimde ne tatlı çarpıntılar, ne anlatılamaz heyecanlar duyardım! Nihayet okumanın ilk sesleri duyulur! Etrafımızda her şey kaybolur... Hayır, kaybolmaz, ama arkasında sadece bir çeşit dostluk, koruyuculuk tesirleri bırakarak uzaklaşır, uzaklaşır, sislere bürünür! Bu ağaçlar, bu yeşil yapraklar, bu yüksek otlar bizi perdeler, bütün öteki âlemden gizler; neredeyiz, ne yapıyoruz kimse bilmez. Hâlbuki biz sırsıklam şiir içindeyiz... Şiir ta iliklerimize işler; bizi sarhoş eder, içimizde mühim, muazzam, gizli bir şeyler olmaktadır... Punin daha ziyade şiirlere, hem de tannan, dağdağalı şiirlere tutkundur, bunlar için canını vermeye hazırdır! O bunları okumaz, hayır, tantanalı bir eda ile sarhoş gibi kendinden geçmiş bir halde coşup köpürerek, çıngıraklı bir sesle, Pitia [Eski Yunanlılarda Apollon tapınağının gelecekten haber veren rahibesi. (Çeviren.)] gibi şiddetle haykırır! Bir de şu

âdeti vardı: ele aldığı şiiri ilkönce yavaşça, yarım sesle, kendi kendine mırıldanır gibi vızıldar... Onun tabirince bu "okuma müsveddesidir" ve sonra, aynı şiirin "temize çekilmişi" gürler, kendisi birden yerinden fırlar, kollarını havaya kaldırır, fakat bu ne duadaki gibi bir hareket, ne de âmirane vaziyet alıştır...

Böylece onunla yalnız Lomonosofu, Sumarakofu, Kantemir'i değil, (şiirler ne kadar eski olursa, Punin'in zevkine o kadar daha uygun geliyordu) Heraskov'un "Rossiyada'sını bile aktardık! Ve doğrusu şu: "Rossiyada" destanı yok mu, beni büsbütün gaşy etmişti. Hele orada öyle bir dev kahraman, mert bir Tatar kızı var ki... Şimdi adını hatırlayamıyorum, fakat o zaman sadece adının bir anılmasından bile elim ayağım buz kesilirdi! Punin manalı manalı başını sallayarak "Evet" derdi. Heraskov'da öyle beyitler vardır ki âdeta insanı yıldırım gibi çarpar... Ona Heraskov adı verilmesi boşuna değil! Punin Lomonosofun üslûbunu pek basit ve lâubali bularak muaheze eder, Derjavin'e ise düşman gözüyle bakar, onun şairden ziyade bir saray dalkavuğu olduğunu söylerdi.

Evimizde ise edebiyata, şiire hiç kıymet ve ehemmiyet verilmezdi; şiirler, hele Rus şiirleri, yakışıksız, bayağı şeyler sayılırdı ve büyükannem onlara şiir değil de "kanto" derdi. Onun düşüncesine göre her "kanto uydurucusu" ya berbat bir ayyaş yahut da düpedüz ahmaktır. Bu biçim görüş ve anlayışlarla yetiştirilmekte olduğuma göre muhakkak ya Punin'den nefretle yüz çevirmem — zaten üstelik bir de kirli, pasaklı olması benim o, efendilere has alışkanlıklarımı rencide ediyordu — yahut da ona kapılarak, yenilerek, onu taklit etmem, ondaki şiir hastalığının bana da bulaşması lâzımdı... Nitekim böyle de oldu. Bende şiir okumaya, büyükannemin dediği gibi "kantolar söylemeye" başladım... hatta kendim de bir şeyler meydana getirmeyi deneyerek bir lâterna tasviri yazdım. Orada şu iki mısra da vardı:

İşte kalın silindir dönüyor,

Dişceğizleriyle ötüyor...

Punin bu tasvirdeki bir çeşit ses taklidini takdir etti; fakat asıl mevzuu beğenmedi; pek bayağı imiş lirik şakırdamalara lâyık değilmiş!

Ah, ne nazik! Bütün bu özentiler, heyecanlarımız, coşmalarımız, tenhalardaki gizli gizli okumalarımız, şiirimiz... Hepsi, hepsi birden sona eriverdi! Yıldırım çarpması gibi, birdenbire başımıza bir felâket geldi.

***

Büyükannem her şeyde intizamı, temizliği severdi. Bahçemizin de muntazam, temiz tutulması lâzımdı. Bunun için, zaman zaman buraya serbest ırgatlardan birtakım köylüleri, gözden düşmüş uşakları toplarlar, onlara yolları temizlettirirler, otları ayıklatırlar, çiçek tarhlarının toprağını kabartıp, yumuşatmak, kalburlamak ve bunun gibi daha başka işler gördürürlerdi.

İşte böyle bir çalışma gününde büyükannem beni yanına alarak bahçeye gitmişti. Ağaçların arasında, fidanlarda, her tarafta beyaz, kırmızı, mavi, gömlekler göze çarpıyor, kazma, kürek şakırtıları, eğik kalbura çarpan toprak keseklerinin boğuk gürültüleri işitiliyordu. İşçilerin yanından geçerken, büyükannem bunlardan birinin hem ötekilerden daha az gayret gösterdiğini, hem de selâm vermek için şapkasını başından âdeta istemeye istemeye çıkardığını kartal gibi gözleriyle hemen fark ediverdi. Bu, kansız yüzlü, çökük ve donuk gözlü, henüz pek genç bir delikanlıydı. Yamalarla dolu, yırtık pırtık gömleği, neredeyse dar omuzlarından sıyrılıp düşüverecekmiş gibi duruyordu.

Büyükannem parmaklarının ucuna basarak arkasından gelen Filippiç'e:

— Bu kim? diye sordu. Filippiç şaşırıp kekeleyerek: — Lût... lütfen... han., gi...

— Ahmak herif! Şu, bana kurt gibi bakanı soruyorum. İşte duruyor, çalışmıyor.

— Bu mu? Evet efendim... bu, bu, bu, rahmetli Pavel Atanasiefin oğlu Ermil'dir.

Bu Pavel Atanasiv, on yıl önce; büyükannemin fevkalâde teveccühüne mazhar olan konak kâhyasıymış; fakat birdenbire gözden düşerek sığır çobanlığına indirilmiş, bu iştede tutunamamış, daha aşağılara yuvarlanmış,

yuvarlana yuvarlana nihayet bir pud'un [16 kg. Rus ölçüsü. (Çeviren.)] aylık ücretle uzak bir köydeki isli — bacasız — kulübeye düşmüş ve ailesini son derece bir sefalet içinde bırakarak felçten ölmüş.

Büyükannem:

— Yaaa! dedi, boşuna dememişler: "Armut, ağacından uzağa düşmez" diye. Fakat bunun da icabına bakmalı. Bana böyle somurtkan bakışlı insanlar lâzım değil.

Sonra eve döndü ve "icabını" yaptı: üç saat kadar sonra da Ermil'i tamamıyla "teçhizatlandırılmış olarak" büyükannemin penceresinin altına getirdiler. Biçare oğlan Sibirya'ya sürgün ediliyordu. Birkaç adım ötede, bahçe parmaklığının arkasında onun fakir eşyasıyla yüklü ufak bir köy arabası göründü. İşte böyle zamanlardı onlar! Ermil, şapkasız başını önüne eğmiş, yalınayak, ayakkabıları bir iple bağlı ve omzuna asılı olduğu halde orada duruyordu. Konağa doğru çevrilmiş olan yüzünde ne yeis, ne keder, ne de hayret ifadesi görünüyordu; manasız, ahmakça bir gülümseyiş, renksiz dudaklarında âdeta donup kalmıştı. Kuru ve yarı kapalı gözleri yere dikmişti. Ermil'in geldiği kendisine haber verilince büyükannem divanından kalktı ipekli elbisesini hafifçe fışırdata fışırdata pencereye yaklaştı, altın saplı gözlüğünü gözlerine yaklaştırarak, yeni sürgüne baktı. Bu esnada, odasında, kendisinden başka dört kişi daha vardı: konağın vekilharcı, Baburin, gündüz nöbetçisi olan kazak oğlan, bir de ben.

Büyükannem sürgün gideni tepeden tırnağa kadar süzdü... Birdenbire boğuk bir ses duyuldu:

— Hanımefendi...

Etrafıma baktım. Baburin'in yüzü kıpkırmızı kesilmiş, çatık kaşlarının altında ufak, parlak, korkunç noktalar belirmişti... Şüphesiz bu sözü söyleyen, "hanımefendi" diyen Baburin'di.

Büyükannem dönüp baktı, saplı gözlüğünü Ermil'den Baburin'in üzerine çevirerek yavaşça, genizden gelen bir sesle:

— Kim... konuşuyor burada? diye sordu. Baburin bir iki adım öne çıkarak:

— Ben hanımefendi! diye başladı: cüretimi af buyurun... sanırım ki... müsaadenizle arz edeyim ki... yaptığınız muamele doğru değildir...

Büyükannem saplı gözlüğünü gözlerinden ayırmaksızın, aynı sesle:

— Yani?

Baburin her kelimeyi tane, tane, fakat güçlükle söyleyerek devam etti. Hiçbir suçu olmadığı halde Sibirya'ya sürgün edilmekte olan şu delikanlı hesabına konuşmak, bu gibi emirlerin, yalnız hoşnutsuzluklara sebep olacağını... — Allah korusun! — hatta daha başka neticeler de doğurabileceğini, bu gibi muamelelerin, çiftlik sahibi asilzadelere verilen salâhiyetlerin tecavüzünden başka bir şey olmadığını arz etmek isterim.

Büyükannem biraz sükûttan sonra:

— Sen... nerede tahsil ettin? diye sordu ve saplı gözlüğünü indirdi. Baburin şaşırarak:

— Ne buyurdunuz, diye mırıldandı.

— Sana soruyorum: nerede tahsil ettin? böyle acayip, anlaşılması güç sözler sarf ediyorsun. Baburin:

— Benim... tahsilim... diye başlamışken, büyükannem, nefretle omuzlarını silkip, sözünü keserek:

Benim verdiğim emirler senin hoşuna gitmeyebilir... Fakat benim için bunun hiçbir değeri, önemi yoktur. Tebaam üzerinde egemenlik yalnız bana aittir ve tebaam için hiç kimseye karşı sorumlu değilim. Sonra karşımda ukalâlık edilmesine, işlerime karışılmasına alışık değilimdir. Ayaktakımından bilgin filântroplara ihtiyacım yok; bana itaatli, uysal uşaklar lâzım. Sen buraya gelinceye kadar böyle yaşadım, sen gittikten sonra da böyle yaşayacağım. Sen benim işime yaramazsın, vazifen sona ermiştir!..

Büyükannem vekilharcına hitap ederek: — Nikolay Antonof, bu adamın hesabını gör! Öğleye kadar buradan gitmeli! Anladın mı? Beni

kızdırmamaya dikkat et. Sonra şu öteki... Sersem, tufeyli de onunla birlikte gitmeli. Sonra tekrar pencereden bakarak: — Ermil daha ne bekliyor? diye ilâve etti ve: onu gözden geçirdim, tamam, haydi! diyerek mendiliyle, arsız bir sineği kovar gibi, pencereye doğru bir hareket yaptı. Sonra koltuğuna oturup bize soğuk bir eda ile: "Haydi insanlar hepiniz dışarı" dedi.

Gündüz nöbetçisi kazak oğlan hariç hepimiz çıktık; çünkü o, "adam" yerine sayılmadığından büyükannemin sözleri ona ait değildi.

***

Büyükannemin emirleri noktası noktasına yerine getirildi. Öğleye doğru Baburin ile dostum Punin çiftlikten hareket ettiler. Acımı, içten, tam çocukça üzüntümü tasvire kalkmayacağım. Bu hislerim o kadar derin o kadar şiddetliydi ki, cumhuriyetçi Baburin'in cesaretli hareketinin bana telkin ettiği saygıyla karışık hayret duygusunu bile bastırdı. Büyükannemle olan konuşmasından sonra Baburin derhal odasına giderek eşyasını toplayıp yerleştirmeye başladı. Bütün bu esnada etrafında dolaştığım halde — daha doğrusu Punin'in etrafında — bana ne bir söz, ne de bir bakışla olsun iltifatta bulunmadı. Punin ise büsbütün şaşırmış bir haldeydi o da hiç konuşmuyor, fakat muttasıl bana bakıyordu. Gözlerinde hep aynı yaşlar... Ne dökülmek, ne de kurumak bilen gözyaşları... "velinimetini" muaheze etmeye cesaret edemiyordu. Baburin hiçbir şeyde hata edemezdi; fakat çok sıkıntılı ve kederliydi. Vedalaşırken Punin'le ikimiz "Rossiada"dan bir parça okumaya teşebbüs ettik; hatta bunun için gidip kilere kapandık — bahçeye gitmenin sırası değildi — fakat her ikimiz de daha ilk beyitte duraklaya kaldık; ben, on iki yaşıma ve büyüklük iddiama rağmen, birdenbire bir dana böğürür gibi yüksek sesle ağlamaya başladım...

Baburin "Tarantos" [Tarantos: (Rusça), Eskiden Rusya'da kullanılan alçak ve yaysız araba. (Çeviren.)] a binip

yerleştikten sonra, yüzünün o her zamanki sert ifadesini biraz yumuşatarak nihayet bana dedi ki: "Size bir ders olsun, küçük bay: bugünkü hâdiseyi unutmayın ve büyüdüğünüz vakit bu gibi haksızlıklara bir son vermeye çalışın, iyi bir kalbiniz, henüz bozulmamış bir karakteriniz var... bakın, sakının... bu böyle devanı edemez" dedi. Ben de burnumdan, dudaklarımdan, çenemden aşağı dökülen göz yaşları içinde dilim dolaşarak,

hıçkıra hıçkıra cevap verilim: "Unut...unutma...yacağım, söz veriyorum... bunu... muhakkak... yapacağım..."

Fakat bu sırada, biraz önce kendisiyle belki yirmi yirmi defa kucaklaştığımız Punin'e — (tıraşsız çenesine sürtünmekten yanaklarım hâlâ yanıyordu; kokusu ta içime kadar işlemişti) — evet, bu sırada Punin'e birdenbire bir coşkunluk geldi! Arabanın içinde oturduğu yerden fırlayıp kalktı, kollarını havaya kaldırarak gürleyen bir sesle (böyle bir ses onda hiç görülmemiş bir şeydi!) Derjavin'in tercüme ettiği Hazreti Davut mezamirini okumaya başladı; ama bu defa Derjavin bir saray dalkavuğu değil, gerçek bir şairdi:

Kaadir -i mutlak Tanrı kıyam etti

İlahlar kalabalığını, yeryüzünü yargıya çekti...

Ne zamana kadar, dedi, daha ne zamana kadar

Kötülere, günahkârlara göz yummak?

Kanunları korumak borcunuz sizin...

Baburin ona: — Duur! diye seslendi. Punin oturdu, fakat okumasına yine devanı etti:

Kurtarmak masumları felâketten,

Barındırmak bahtsızları

Savunmak zayıfları kuvvetlilere karşı borcunuz sizin...

Punin "kuvvetlilere karşı" derken, parmağıyla efendilerinin konağını gösterdi, sonra, sonra, sürücü yerinde oturan arabacıyı işaret ederek devam etti:

Zavallıları zincirden kurtarmak!

Kulak asmazsınız! görür de bilmek istemezsiniz...

Bu esnada konaktan koşarak gelen Nikolay Antonov boğazını yırtarcasına arabacıya bağırdı: "Daha ne bekliyorsun, serseri! Alık alık bakma, haydi, hemen çek!"

Araba hareket etti. Fakat Punin'in sesi uzaklardan hâlâ işitiliyordu:

İn göklerden, hey Tanrı, hey hak Tanrısı,

Yeryüzüne in de gel, yargıla, cezalandır şeytana uyanları...

Tek hâkimi ol yerlerin

Nikolay Antonov: "Ne soytarı herif!" diye bağırdı.

Tam bu esnada cümle kapısı merdiveninde görünen papaz da: "gençliğinde kâfi derecede dayak yememiş de ondan" diye ilâve etti. Kendisi, hanımefendinin akşam duasının saat kaçta yapılmasını istediğini öğrenmek için gelmişti.

***

Birkaç saat sonra da, Ermil'in daha henüz köyde olduğunu, ancak ertesi sabah erkenden bazı kanuni formalitelerin yerine getirilmesi için şehre götürüleceğini — bu formalitelerden maksat çiftlik sahiplerinin keyfî hareketlerini sınırlamak iken, sadece yüksek makamlara bir ek gelir kaynağı hizmetini görüyordu — öğrenince gidip onu buldum ve param olmadığından kendisine götürdüğüm ve içerisinde iki mendil, bir çift ökçeleri çarpılmış ayakkabı, bir tarak ve bir eski gecelik entari bulunan bohçayı verdim. Ermil, arka avluda, arabanın yanında, bir kucak saman üzerinde yatıyordu. Uyandırarak bohçayı verince hediyemi kayıtsızlıkla, hatta biraz tereddütle aldı, teşekkür etmedi, başını hemen yine samanın içine sokarak tekrar uykuya daldı. Ondan biraz hayal kırıklığı ile ayrıldım. Öyle sanmıştım ki, ziyaretime şaşacak, sevinecek ve bunda, gelecekteki yüksekçe niyetlerimin teminatını görecekti. Hâlbuki bunun yerine...

Eve dönerken yolda:

— Ne denirse densin, duygusuz insanlar bunlar, diye düşünüyordum.

Benim için unutulmaz bir gün olan bu günde, nedense beni rahat bırakan büyükannem, akşam yemeğinden sonra, kendisine Allah'a ısmarladık diyerek ayrılacağım sırada bana şüpheli gözlerle baktı Fransızca hitap ederek dedi ki:

— Gözleriniz kıpkırmızı kesilmiş ve üzerinizden bir köylü kokusu geliyor. Hislerinizi, meşgalenizi tetkike girişmeyeceğim, — sizi cezalandırmak zorunda kalmayı arzu etmem — fakat öyle ümit ederim ki, artık bütün münasebetsizliklerinizi bir tarafa bırakır ve tekrar, asil bir ailenin oğluna yakışır şekilde hareket edersiniz. Zaten yakında Moskova'ya döneceğiz ve sizin için erkek bir mürebbi tutacağım, çünkü görüyorum ki sizi yola getirmek için bir erkek eli lâzım. Haydi, şimdi gidebilirsiniz.

Ve gerçekten de, çok geçmeden Moskova'ya döndük.

II

Yıl 1837

Aradan yedi yıl geçmişti. Eskiden olduğu gibi yazları da kışları da hep Moskova'da oturuyorduk. Artık ikinci kursa devam eden bir üniversite talebesiydim, son yıllarda göze çarpacak derecede kocamış olan büyükannemin üzerimdeki baskısı oldukça hafiflemişti. Bütün arkadaşlarımın içinde, bilhassa, neşeli ve iyi kalpli bir delikanlı olan Tarhov ile sıkı bir dostluk kurmuştum. Âdetlerimiz, zevklerimiz birbirine uygundu. Şiire pek düşkündü; ara sıra kendisi de ufacık şiirler yazardı. Bana gelince, Punin'in ruhuma ektiği tohumlar verimsiz bir toprağa düşmüş değildi. Bütün sıkı dostluk kuran gençlerde olduğu gibi, biz de birbirimizden hiçbir şeyi gizli tutmazdık. Hâlbuki birkaç günden beri Tarhov'ta bir telâş, bir canlılık görüyordum. Saatlerce ortadan kayboluyordu; ben ise nerelerde dolaştığını bilmiyordum. Eskiden onda böyle şeyler hiç olmazdı. Ondan arkadaşlık namına bana açıkça her şeyi itiraf etmesini istemeye karar vermiştim... Fakat sanki arzumu gözlerimden anlamış gibi kendisi daha erken davrandı.

Bir gün, odasında oturuyorduk. Birdenbire kızardı, yüzüme dik dik, neşeyle bakarak:

— Petya, dedi, seni benim Muza'mla[Yunanca ilham perisi. Eski Yunanlılarda dinler ve güzel sanatların hamisi olan dokuz tanrıçadan her biri, (Çeviren.)] tanıştırmalıyım.

— Muzanla mı? Ne acayip konuşuyorsun! Tıpkı bir klâsik gibi! (O zaman, 1837 yılında, romantizm en civcivli devresindeydi.) Sanki senin Muza'nı çoktan beri bilmezmişim gibi!

— Yeni bir şiir mi yazdın, nedir?

Tarhov kızarmaya ve gülmeye devam ederek:

Sözümü yanlış anladın, diye itiraz etti. Seni canlı bir Muza ile tanıştıracağım.

— Yaaa, öyleyse iş başka! fakat neden senin Muza'n oluyor?

— Neden mi? çünkü... Fakat, dur, işte kendisi buraya geliyor galiba.

Dışarıdan çabuk çabuk atılan adımların hafif sesleri duyuldu, ardına kadar açılan kapının eşiğinde, sırtında alaca basma entari, omuzlarında siyah çuhadan bir manto, biraz kabarıkça duran sarı saçlarının üzerinde siyah bir hasır şapka olduğu halde, on sekiz yaşlarında bir kız göründü. Beni görünce kız korktu, utanarak kızardı, geri çekilecek oldu... Fakat Tarhov atılarak karşıladı:

— Rica ederim, buyurun, Muza Pavlovna, buyurun, girin! bu benim samimî dostumdur, dünyanın en iyi, en halimselim insanıdır, ondan hiç korkmayın.

Sonra bana dönerek:

— Petya, dedi, sana benim Muza'mı, güzel dostum Muza Pavlovna Vinogradova'yı takdim edeyim.

Ben eğilerek selâm verdim.

— Nasıl öyle... Muza'mı? diye başladım. Tarhov güldü:

— Kilise takviminde böyle bir ad olduğunu bilmiyor musun? Doğrusunu söyleyeyim birader, bu sevimli matmazele rastlamadan önce ben de bilmiyordum! Muza ne kadar güzel bir ad! Hem kendisine ne de yakışıyor!

Arkadaşımın güzel dostuna tekrar eğildim. Kapıdan ayrılarak bir iki adım ilerledi ve durdu. Pek sevimliydi, ama Tarhov'un düşüncesine katılamıyordum, hatta kendi kendime: "Ne biçim Muza bu böyle!" diye düşünüyordum.

Yuvarlağımsı, pembe yüzünün çizgileri zarif ve narindi. Minimini ahenkli endamından taze, canlı bir gençlik fışkırıyordu. Fakat Muza'yı, Muza'nın timsalini o zamanlar, - yalnız ben değil - bütün biz gençler bambaşka tasavvur ederdik! Her şeyden önce bir Muza, siyah saçlı ve solgun benizli olmalıydı. Hor görücü kibirli bir eda, acı, iğneleyici bir gülümseyiş, ilhamlı bir bakış ve sonra nasıl diyeyim, esrarengiz, iblisane, meşum bir "hal..." İşte bu gibi alâmetler olmadan biz bir Muza'yı, biz genç kafaların o zamanki hâkimi Byron'un Muza'sını tasavvur edemezdik. Odamıza gelen kızda buna benzer bir şeyler hiç görülmüyordu. O zamanlar daha yaşlı, daha tecrübeli bir insan olsaydım, ufak, çukur, şişkince kapaklı, fakat akik gibi siyah, canlı ve parlak gözlerine — böyle gözlere sarışınlarda seyrek rastlanır — belki daha dikkatli bakardım; bu gözlerin seri, âdeta kaygın bakışlarında, şairane temayüller değil, son derece ateşli bir ruhun emarelerini keşfederdim.. Fakat o zaman daha henüz pek gençtim.

Muza Pavlovna'ya elimi uzattım; o, bu hareketimi fark etmedi; elini vermeden Tarhov'un gösterdiği sandalyeye oturdu, fakat şapka ve mantosunu çıkarmadı.

Üzerinde bir tutukluk, bir sıkıntı vardı. Anlaşılan benim orada bulunmamdan rahatsızlık duyuyordu. Sanki içinde hava biriktiriyormuş gibi, kesik, kesik, uzun uzun nefes alıyordu.

— Hemen şöyle, bir lâhza için geldim, Vladimir Nikolayiç, diye başladı. Pek hafif bir göğüs sesiyle konuşuyordu. Bir çocuk dudağı gibi pembe dudaklarından dökülen bu ses insana biraz garip geliyordu. Sonra:

— Bizim madam yarım saatten fazla dışarıda kalmama katiyen müsaade etmedi. Evvelsi günden beri sizi görmemiştim de... dedim ki... Söz

bulamayarak durakladı, başını eğdi. Gür ve alçak kaşlarla gölgelenen koyu gözlerinin bakışları yakalanması imkânsız bir şekilde, avarece oradan oraya koşuyordu. Sıcak yaz günlerinde, birtakım koyu renkli, çevik, parlak böcekler de kurumuş otlar arasında işte böyle uçuşurlar.

Tarhov:

— Ne sevimlisiniz Muza'cığım! diye bağırdı, fakat otursanıza, birazcık otursanıza... İşte semaveri hazırlıyoruz.

— Hayır, Vladimir Nikolayeviç ne mümkün! Hemen şu dakikada gitmeliyim.

— Hiç olmazsa bir lâhza dinlenin. Baksanıza, yorgunluktan neredeyse nefesiniz tıkanacak.

— Ben yorgun değilim... ben... ondan değil... Ancak şunun için... Bana başka bir kitap verin, bunu okudum.

Cebinden, Moskova roman neşriyatından, kül renginde, yıpranmış bir ufak kitap çıkardı.

— Hay hay, memnuniyetle... ama nasıl, hoşunuza gitti mi bu eser? Tarhov bana dönerek:

— Bahsettiğimiz eser "Roslavlef"tir, diye ilâve etti.

— Ancak bana göre, "Yuriy Miloslavski" çok daha güzel. Bizim madam kitap bahsinde pek serttir. İnsanın işine mâni olur" diyor. Bunun için onun düşüncesine göre...

Tarhov onun sözünü kesti, gülümseyerek sordu:

— Fakat Puşkin'in "Çingeneler" i [Puşkin'in "Çingeneler" adlı manzum hikâyesi, tercüme dergisinin 19.7.1942 tarih, 14 No. lı sayısında yayımlanmıştır. Cilt: 3. (Çeviren.)] Yuriy Miloslavski'den üstün değil mi acaba? Ha? Ne dersiniz Muza Pavlovna?

— Buna şüphe mi var? Elbette... Ha şunu da söyleyeyim, Vladimiz Nikolayiç: yarın gelmeyin... Nereye olduğunu bilirsiniz.

— Ne için?

— Olmaz.

— Ama niçin?

Kız omuzlarını silkti ve birdenbire, sanki biri itmiş gibi, oturduğu sandalyeden fırlayıp kalktı. Tarhov yalvaran bir sesle:

— Hemen böyle nereye, Muza'cığım? biraz daha oturun, ne olursunuz!

— Hayır, hayır, olmaz, diyerek hızla kapıya yürüdü.

— Öyle ise, yeni bir kitap alın bari!

— Başka defa.

Tarhov Muza'nın arkasından koştu; fakat o anda artık kapıdan dışarı fırlamıştı, az kaldı burnunu kapıya çarpacaktı.

Kızarak:

— Ne şeytan bir kız! Tıpkı bir kertenkele kâfir! diye mırıldandı ve düşünceye daldı.

Ben orada kaldım. Bütün bunların ne demek olduğunu öğrenmeliydim. Tarhov biç gizlemeye kalkmadı, şunları anlattı: Kız orta halli bir ailedenmiş, şapkacıymış. Onu ilk defa olarak, üç hafta önce, taşrada yaşayan kız kardeşi için bir şapka ısmarlamak üzere gittiği bir mağazada görmüş. İlk görüşte kıza tutulmuş ve ertesi gün sokakta onunla konuşmaya muvaffak olmuş. Kız da kendisine karşı kayıtsız değilmiş.

Sonra hararetle ilâve etti: — Yalnız rica ederim, onun hakkında aklına kötü bir şey gelmesin. Hiç olmazsa şimdiye kadar... aramızda... hiçbir şey..:

— Yani kötü bir şey geçmemiştir, demek istiyorsun, öyle mi? dedim. Bundan şüphe etmiyorum; aynı zamanda bundan pişman olduğuna da şüphe etmiyorum aziz dostum! Hele biraz sabret her şey yoluna girer.

Tarhov gülerek dişlerinin arasından;

— Ümit ederim, diye mırıldandı. Fakat aziz kardeşim, bu kız gerçekten... inan bana... yeni, yepyeni bir tiptir. Sen henüz onu iyice tetkik edemedin. Ah, ne vahşidir o, bir bilsen, ne vahşidir!., hem de inat... Ondaki bu vahşilik bilhassa hoşuma gidiyor. Bu bir müstakil tabiatlılık alâmetidir. Kardeşim, ona öyle bir tutuluş tutuldum ki hiç sorma!..

Tarhov sevgilisini anlatmaya koyuldu ve hatta "Benim Muza'm" başlıklı bir manzumenin baş taraflarını okudu. Onun bu iç dökmeleri zevkime uymuyordu. Öbür taraftan içimden onu kıskanıyordum da. Çok geçmeden yanından ayrıldım.

***

Birkaç gün sonra kapalı çarşının bir caddesinden geçiyordum. Günlerden cumartesi idi, müşteriler karınca gibi kaynaşıyordu. İtişip kakışan kalabalığın her yanından satıcıların çağırıcı çığlıkları yükseliyordu. Alışverişimi tamamlayıp onların yapışkanca üzerime düşmelerinden bir an önce yakamı nasıl sıyıracağımı düşünürken birdenbire istemeksizin duraklamak zorunda kaldım... Bir meyveci dükkânında, dostumun ahbabı Muza'yı, Muza Pavlovna'yı gördüm! Bana karşı yarı dönüktü; anlaşılan birini bekliyordu. Biraz tereddütten sonra, gidip kendisiyle konuşmaya karar verdim. Fakat ben henüz dükkânın eşiğinden adımımı atıp kasketimi çıkarmaya kalmadan, Muza korku ile gerileyerek, satıcıya yarım kilo kuru üzüm tarttıran uzun redingotlu, ihtiyar bir adamın yanına koştu, himayesine sığınır gibi elinden tuttu. İhtiyar adam yüzünü kıza çevirince şaşırdım kaldım! Bu Punin'di!

Evet, ta kendisi... O, ufacık, ateşli gözleri, şişkin dudakları, sarkık, yumuşak burnu ile ta kendisi... Bu yedi yıl içinde pek az değişmiş, yalnız yüzü biraz kırışmış.

— Nikandr Vaviloviç, diye haykırdım. Beni tanıyamadınız mı? Punin irkildi, yüzüme şaşkın şaşkın baktı...

— Hayır, bu şerefe nail olamadım, diye başlamışken birden çığlığı bastı: Troitski'nin küçük efendisi! (Büyükannemin malikânesinin adı Troitski idi) Troitski'nin küçük efendisi değil mi?

— Evet, benim, dedim ve elinden düşürdüğü paketi yerden kaldırdım, kucaklaştık, öpüştük.

Sevincinden, heyecanından boğuluyor, ağlayacak gibi oluyordu. Şapkasını başından çıkardı,

— Böylece, son tüy izlerinin de "yumurta"sından uçup gitmiş olduğuna kanaat getirdim! — mendilini çıkardı, burnunu temizledi, şapkasını, üzüm paketiyle beraber koltuğunun altına kıstırdı, tekrar başına geçirdi, paketi yine düşürdü... Bütün bu esnada Muza'nın nasıl bir tavır takındığını bilmiyorum; ona bakmamaya çalışıyordum.

Punin'in bu heyecanının, şahsıma karşı aşırı bağlılıktan ileri geldiğini zannetmem: sadece yaradılışı itibariyle, ani bir sarsıntıya dayanamazdı.

— Biçare insanların sinirliliği! Nihayet dili dolaşa dolaşa:

— Haydi bize gidelim, bize gidelim, diye mırıldandı: mütevazı yuvacığımızı ziyaretten tiksinmezsiniz, değil mi? Gördüğüme göre üniversitelisiniz [O devirdeki Rus üniversitelileri üniformalıydılar, (Çeviren,)] demek!...

— Bilâkis, pek memnun olurum.

— Şimdi serbest misiniz?

— Tamamıyla serbestim.

— Güzel! Paramon Semöniç ne kadar memnun olacak! Bugün o, her zamankinden daha erken eve gelir ve hanım kıza da madam cumartesi günleri izin verir. Hem durun, affedersiniz, ben adamakıllı pusulayı şaşırmışım? Yeğenimle tanışık değilsiniz değil mi?

Aceleyle atılarak, henüz bu zevke nail olmadığımı bildirdim...

— Elbette, elbette! Onu nereden bileceksiniz! Muza'cığım... Efendim bu hanım kızın adı Muza'dır, hem şunu da söyleyeyim ki bu takma bir ad değil, asıl kendi adıdır... Ne mesut bir tesadüf, Tanrının ne güzel bir takdiri! Muza'cığım, sana takdim edeyim... Hay... hay..

Ben bir suflör gibi:

— Belosov, diye fısıldadım. Punin de:

— Belosov diye tekrarladı. Muza'cığım! sözüme dikkat et! Karşında gördüğün delikanlı, çok iyi çok nazik, fevkalâde bir gençtir. Kader beni onunla, kendisi daha pek küçük bir yaşta iken buluşturmuştu. Ona karşı şefkatli, muhabbeti olmanı dilerim!

Derin bir reveransla eğildim. Muza bir gelincik çiçeği gibi kızardı, bana somurtkan bir bakış fırlatarak tekrar gözlerini önüne eğdi.

Kendi kendime: "A... bak sen... demek ki sen müşkül anlarda benzi sararanlardan değil, kızaranlardansın; bu ciheti nazarı itibare almalı" diye düşündüm.

Punin:

— Kusura bakmayın, şık, modacı kızlardan değildir bizimki, dedi ve dükkândan çıktı. Muza ile ikimiz de onun arkasından yürüdük.

***

Punin'in oturduğu ev, kapalı çarşıdan bir hayli uzakta olan Sadova sokağında imiş. Şiir alanındaki bu eski kılavuzum yolda bana hayatından bir yığın teferruat anlattı. Bizden ayrıldıktan sonra Baburin ile ikisi geniş Rus ülkesinde bir hayli dolaşmışlar ve ancak kısa bir müddet, bir buçuk yıl kadar önce burada, yani Moskova'da daimî bir sığınak bulabilmişler. Baburin, zengin bir fabrikacı tüccarın yazıhanesine baş muhabereci olarak girmeye muvaffak olmuş. Punin içini çekerek şu mülâhazada bulundu: '"Kazançlı bir iş değil... İş çok, fayda az... Ama ne yapmalı? Buna da şükür!

Gerek kopyacılık, muhaberecilik etmek gerekse hususi dersler vermek suretiyle ben de birkaç para kazanmak için, başvurmadığım yer kalmıyor; ancak şimdiye kadar ki bütün uğraşmalarım başarısız kalmaktadır. El yazım, hatırlarsınız herhalde, mübarek eski devrin yazısıdır, günümüzün zevkine uymuyor. Hususi dersler vermeye gelince, münasip bir elbiseden mahrum olmam bu hususta bana çok engel oluyor. Bundan başka, Rus edebiyatını öğretim metodum bakımından da günümüzün modasına uygun bir adam olmadığımdan korkuyorum, işte bunun için de aç kalıyorum. (Punin kısık, boğuk gülüşü ile güldü. O eski tumturaklı konuşma tarzını, eski kafiyecilik merak ve alışkanlığını muhafaza ediyordu.) Herkes yenilik, yenilik diye tutturmuş! Belki siz de artık eski putları saymıyorsunuz, yenilere tapıyorsunuzdur, ha?

— Ya siz? Bay Nikandr Vaviliç, hâlâ Heraskofa mı tapmaktasınız? Punin durakladı, kollarını savurarak cevap verdi:

— Son derece, efendim, son... de... re...ce!

Puşkin'i de mi okumazsınız? Puşkin'i beğenmez misiniz? Punin tekrar kollarını havaya kaldırdı:

— Puşkin mi? Puşkin, yeşil otlar arasında gizlenmiş bülbül sesiyle mücehhez bir yılandır!..

Biz böylece, yarenlik ede ede Moskova'nın gayrimuntazam döşenmiş parke kaldırımlarında ihtiyatlı adımlarla ilerlerken Muza aramızda değil, Pıınin'in öte yanında sessiz sessiz yürüyordu. Ondan bahsederken ben "yeğeniniz" deyince Punin biraz sustu, ensesini kaşıdı ve hafif bir sesle bana, bu adı ona hemen öyle verdiğini, onunla aralarında hiçbir akrabalık olmadığını, onu Baburin'in Voronej'de bulduğunu, öksüz bir kız olup kendisine Baburin'in baktığını anlattıktan sonra onu gerçek evlâdı gibi sevdiğinden "kızını" da diyebileceğini ilâve etti. Punin her ne kadar sesini alçaltmış da olsa bana anlattıklarını Muza'nın pekâlâ işittiğinden şüphe etmiyordum. Kız, hem kızıyor, hem korkuyor, hem de utanıyor, renkten renge giren yüzünde birtakım gölgeler dolaşıyor, kaşları, kirpikleri, dudakları, zarif burun kanatları hafifçe kımıldanıyordu. Bütün bunlar insana pek sevimli, pek tuhaf ve pek garip geliyordu.

Nihayet Punin'in "mütevazı yuvacığı"na gelmiştik. Sahiden de, pek mütevazı idi bu yuvacık; nerdeyse yerle birleşmiş gibi duran, çarpık, padavra damlı, cephesinde dört tane ufak, donuk pencereli, tek katlı bir evceğizden ibaretti. Odalarının mefruşatı pek fakirane idi, hatta pek o kadar temiz de değildi. Pencerelerde, duvarlarda, içlerinde çayır kuşları, kanaryalar, saka kuşları, isketeler bulunan bir düzine kadar ufak, tahta kafesler asılıydı. Punin bunları parmağıyla göstererek, insanı dikkate getiren merasimli bir eda ile: "İşte benim tebaam!" dedi. İçeriye henüz girmiştik. Etrafımıza bakmaya, Punin, Muza'ya semaveri hazırlamasını söylemeye kalmadan Baburin de göründü. Metin adımlarla, yürüyüşü, yüzünün ifadesi henüz pek o kadar değişmemişti, ama yine de bana Punin'den daha fazla ihtiyarlamış göründü. Zayıflamış, kamburlaşmış, yanakları çökmüş, gür siyah saçları kırlaşmış. Beni tanıyamadı ve Punin adımı söylediği zaman da sevinmedi, hatta gözleri bile gülümsemedi, yalnız başını eğerek selâm verdi; oldukça soğuk ve kayıtsız bir eda ile büyükannemin hayatta olup olmadığını sordu. Bu tarzdaki soruş, sanki "bir asilzadenin beni ziyaretinde hiçbir fevkalâdelik görmem, böyle bir ziyaret hiç de koltuklarımı kabartmaz" demek ister gibi bir şeydi. Bu cumhuriyetçi, yine tam bir cumhuriyetçi olarak kalmıştı. Muza dönüp geldi; arkasından da ihtiyar bir hizmetçi kadın iyi temizlenmemiş bir semaver getirdi. Punin, telâşlı telâşlı beni ağırlamaya koyuldu. Baburin gelip masaya oturdu, iki eline başını dayayarak, yorgun bakışlarla etrafına bakındı. Çaylar içildikten sonra konuşmaya başladı. Halinden memnun değildi. Patronundan bahsederken: "Kaba bir köy zengini, adam değil" diyordu. "Emri altında olanlar, onun için süprüntüden başka bir şey değil; hâlbuki kaba şayaktan köylü elbisesini sırtından çıkaralı daha ne kadar oldu? Yalnız gaddarlık, bir de açgözlülük... başka bir şey arama! Benim işim resmî memurluktan daha berbat! Sonra buranın bütün ticareti yalnız yalancılık üzerine kurulmuştur ve yalnız yalancılıkla yaşayabilmektedir." Böyle neşesiz konuşmaları dinlerken Punin, üzüntülü üzüntülü içini çekiyor, başını kâh yukardan aşağı, kâh iki yanına sallayarak hamisini tasdik ediyordu. Muza susmakta devam ediyordu... Benim alçakgönüllü bir insan mı, yoksa boşboğazın biri mi olduğumu düşünerek üzüldüğü belliydi.... Sonra alçakgönüllülük gösteriyorsam, acaba bunu kötü bir niyetle mi yapıyordum? Siyah, keskin, endişeli gözleri, yarı inik göz kapakları arasından ışıldayıp duruyordu. Bana yalnız bir kerecik baktı, hem de öyle mütecessis, keskin, âdeta garazkâr bir

bakışla ki... İçim ürperdi. Baburin onunla pek az konuştu. Fakat ona her hitap edişimde, sesinde bir baba şefkati değil de kaygılı bir eda seziliyordu.

Punin ise, boyuna Muza'ya flört yapmakla meşguldü. Fakat Muza ona isteksiz isteksiz cevap veriyordu. Punin de ona "kar kızı, buz parçası" diye hitap ediyordu.

— Neden Muza Pavlovna'ya böyle garip adlar veriyorsunuz? diye sordum. Punin güldü; dedi ki:

— Bize karşı bu kadar soğuk davranıyor da onun için. Baburin de lâfa karışarak:

— Hareketi çok makul, dedi, genç bir kıza böyle olmak yakışır. Punin:

— Biz ona evimizin kadını da diyebiliriz, değil mi? Paramon Semöniç? diye bağırdı. Baburin somurttu, Muza arkasını döndü... O zaman buna bir mana verememiştim.

Böylece iki saat kadar geçti; ama Punin'in "muhterem meclisi eğlendirmek" uğrunda sarf ettiği bütün gayretlere rağmen bu iki saat pek o kadar canlı ve hareketli geçmemişti. Bu arada, Punin, kanarya kafeslerinden birinin önünde uyuklamış gibi bir vaziyet alarak kafesin kapısını açtı: "Kubbeye sıçra! Haydi, konser!" diye bir kumanda verdi. Kanarya derhal kafesten dışarı atılarak kubbeye, yani Punin'in çıplak tepesine kondu ve bir o tarafa, bir bu tarafa dönerek, kanatlarını çırparak, olanca kuvvetiyle cıvıldamaya başladı. Konserin sonuna kadar Punin hiç kımıldamadı, yalnız parmağını, bir orkestra idare eder gibi hafifçe salladı ve gözlerini kırpıştırdı durdu. Kendimi tutamayarak kahkahayı salıverdim... Fakat ne Baburin, ne de Muza hiç gülmediler.

Tam ayrılıp gideceğim sırada Baburin, beklenmedik bir soru ile beni şaşırttı:

— Üniversiteye devam eden bir genç olduğunuza göre, bana Zenon'un kim olduğunu, onun hakkındaki düşüncenizi söyler misiniz?

Ben biraz hayretle:

— Hangi Zenon? diye sordum.

— Eski bilgin Zenon. Onu bilmiyor musunuz yoksa?

Felsefede istoacılık mezhebinin kurucusu olarak Zenon adını, belli belirsiz bir şekilde hatırlıyordum; fakat onun hakkında başka bir şey bilmiyordum. Nihayet:

— O bir filozoftu, dedim.

Baburin, ders verir gibi, kelimeleri teker teker söyleyerek devanı etti:

— Zenon, ıstırabın bir felâket olmadığını, çünkü sabrın her şeyi yendiğini, dünyada yalnız bir tek iyi şey, bunun da adalet olduğunu, faziletin de adaletten başka bir şey olmadığını açıklayan eski bir Yunan bilginidir.

Punin, taparcasına bir saygı ile kulak kabartıyordu. Baburin, sözüne devamla:

— Bu vecizeyi bana, kendisinde birçok eski kitaplar bulunan bura halkından biri söylemesi; pek hoşuma gitti. Fakat görüyorum ki bu gibi şeylerle meşgul olmuyorsunuz.

Baburin doğru söylüyordu. Üniversiteye gireli beri, ondan hiç de aşağı kalmayan bir cumhuriyetçi olmuştum. Mirabeau ve Robes-pierre mevzuubahis olsaydı, bunlar üzerinde büyük bir zevkle konuşurdum. Hele Robes-pierre üzerinde!.. (Yazı masamın karşısında Kouquier-Tajnville ve Chalier tarafından yapılmış, taş basması portreleri asılı dururdu!) Fakat Zenon?.. Bu Zenon'u da nereden çıkarmıştı?

Punin, kapıda beni geçirirken, ertesi gün, yani pazar günü onları tekrar ziyaret etmemi ısrarla rica etti. Baburin beni hiç davet etmedi ve hatta dişleri arasından mırıldanarak, soysuz, sopsuz, ayaktakımından insanlarla görüşmenin benim için zevkli bir şey olamayacağı ve belki de büyükannemin boşuna gitmeyeceği mütalâasında bulundu... Bu son cümlede onun sözünü keserek, artık büyükannemin emri altında olmadığımı bildirdim.

Baburin:

— Fakat malikânelerin idaresini elinize aldınız mı? diye sordu.

— Hayır, henüz almadım, diye cevap verdim.

— Yani, demek oluyor ki...

Baburin sözünü tamamlamadı fakat onun yerine ben tamamladım: "Demek oluyor ki henüz, daha bir çocuğum." Ve yüksek sesle "Hoşça kalın!" deyip ayrıldım.

Ben avludan sokağa çıktığım sırada Muza birdenbire koşarak geldi, elime buruşuk bükük bir kâğıt parçası sıkıştırıp hemen tekrar gözden kayboldu. İlk fener direğinin yanına gelince kâğıdı açarak düzelttim. Bir pusulaymış. Kurşun kalemle acele karalanmış soluk satırları güçlükle sökerek okuyabildim.

"Allah aşkına — diye yazıyordu Muza — yarın kilise ayininden sonra Aleksandr parkındaki Kutafia yanına gelin sizi bekleyeceğim yalvarırım size reddetmeyin beni bedbaht etmeyin. Sizi muhakkak görmem lâzım " Yazıda imlâ yanlışları yoktu, ama noktalama işaretleri de yoktu.

Şaşkın bir halde evime döndüm.

***

Ertesi gün, tayin edilen zamana bir çeyrek saat kala Kutafia kulesine doğru ilerlerken, binaya yakın bir yerde, Muza'nın bir kenarda beklemekte olduğunu görünce şaştım. Nisanın başıydı. Tomurcuklar kabarmış, otlar yeşermiş, serçeler, leylâk çalılarının çıplak dallarında kovalaşıyor, dövüşüyor, cıvıldaşmalarıyla ortalığı çınlatıyordu. Mıza'ya doğru yürüdüm. Fakat o daha önce davranarak beni karşıladı.

— Kremlin surlarına gidelim, burada insanlar var, diye telâşlı telâşlı fısıldadı. Patikadan yukarıya doğru yürüdük.

Ben:

— Muza Pavlovna... diye başlamışken derhal sözümü keserek yine aynı telâşlı, hafif sesiyle konuşarak:

— Rica ederim, aklınıza fena bir şey gelmesin, acele hüküm vermeyin! Size mektup yazdım, randevuya çağırdım, çünkü... Çünkü korkuyordum... Dün bana öyle geldi ki... Sanki hep gülümsüyordunuz gibi...

Sonra birden durup bana dönerek devam etti:

— Dinleyin; eğer birine bir şey söylerseniz... kim ile... Eğer birbirimize kimin evinde rastladığmıızı açığa vurursanız, kendimi nehre atarım, sularda boğarım, canıma kıyarım!

Burada ilk defa olarak gözlerini kaldırıp, o bildiğim, mütecessis, keskin bakışıyla yüzüme baktı.

İçimden: "Ya dediğini yaparsa... gerçekten de... daha neler!" diye düşündüm. Acele ile atılarak:

— Allah, Allah, bu ne demek, Muza Pavlovna? dedim. Nasıl oluyor da benim hakkımda böyle kötü şeyleri aklınıza getirebiliyorsunuz? Bir dostunun sırrını ifşa edecek, sizi de münasebetsiz bir duruma düşürecek kabiliyette bir insan mıyım ben? Sonra, benim bildiğime göre, onunla daha münasebetinizde kınanacak, çirkin görülecek hiçbir şey yok... Allah aşkına müsterih olun!

Muza yerinde kımıldamaksızın ve daha fazla yüzüme bakmaksızın beni dinledi. Sonra, patikada tekrar yürümeye başlayarak dedi ki:

— Bakın size bir şeyi daha söylemem lâzım. Ama siz belki de "deli midir nedir!" diye düşünebilirsiniz. O ihtiyar benimle evlenmek istiyor!

— Hangi ihtiyar? Şu dazlak kafalı mı? Punin mi?

— Hayır o değil, öteki... Paramon Semöniç.

— Baburin mi?

— Evet, o.

— Nasıl? Size teklifte mi bulundu yoksa?

Evet.

— Fakat siz, tabii kabul etmediniz değil mi?

— Hayır kabul ettim... Çünkü o zaman hiçbir şey bilmiyordum. Ama şimdi iş başka.

— Ben ellerimi çarparak: —Baburin ve siz!.. Fakat onun yaşı artık elliye yaklaşmış!

— Kendisi kırk üç diyor. Fakat hepsi bir. Yirmi beşinde de olsa ona varmam. Rica ederim, bu da hayat mı? Bütün bir hafta geçer, yüzü bir defacık olsun gülümsemez! Ne saadet! Paramon Semöniç benim velinimetimdir ona çok borçluyum; benim gibi, cümle âlemin terk ettiği bir öksüzü almış, bakmış, okutmuş, yetiştirmiştir. O olmasaydı ben mahvolurdum: ona bir baba gibi saygı göstermeye mecburum... Fakat onun karısı olmak.... hayır, ölmek bundan daha iyi! Doğruca mezara girmek daha iyi!

— Ne münasebet, Muza Pavlovna! Neden böyle hep ölümü anıyorsunuz?.. Muza yine durdu.

— Sanki hayat o kadar güzel bir şey mi ki... Diyebilirim ki dostunuz Vladimir Nikolayiç'e de can sıkıntısından, üzüntümden, kederimden âşık oldum. Bir de öte yandan Paramon Semöniç'in evlenme teklifleri... Punin, şiirleriyle baş ağrıtıyorsa da, hiç olmazsa işi o kadar ileri götürmüyor, akşamları başım yorgunluktan omuzlarıma yığılırken, bana Karamzin'in eserlerini okutmaya kalmıyor öteki gibi! Böyle ihtiyarlarla ben ne yapayım? Bir de bana soğuk diyorlar. Onlara karşı daha candan nasıl davranır, daha sıcak nasıl olabilirim? Beni bir de buna zorlamaya kalkarlarsa alıp başımı giderim. Paramon Semöniç, kendisi boyuna "hürriyet, hürriyet!" der durur. İyi ama ben de hürriyet isterim. Herkese serbestlik de, bana gelince hapishane... Öyle mi? Bunu ona kendim söyleyeceğim. Fakat şayet siz beni ele verecek yahut velev ki imada bile bulunacak olursanız, bilmiş olun ki bu beni son görüşünüz olacaktır!

Muza yolun ortasında durdu ve dokunaklı bir sesle:

— Evet, beni son görüşünüz olacaktır! diye tekrarladı. Bu defa da gözlerini kaldırıp yüzüme bakmamıştı. Sanki biri doğruca gözlerine bakarsa, muhakkak kendini ele vereceğini, ruhunda ne varsa ortaya döküvereceğini biliyormuş gibi... (Bilhassa bunun içindir ki o kızgınlıktan, can sıkıntısından başka hiçbir sebeple gözlerini başkalarına çevirmezdi; o gibi hallerde ise konuştuğu adamın yüzüne dimdik bakardı.) Fakat ufak, pembe, sevimli yüzünden kesin bir kararlılık fışkırıyordu.

Kendi kendisine "Yaaa... demek Tarhov haksız değil. Bu kız gerçekten yepyeni bir tip" diye düşündüm.

Nihayet:

— Benden hiç korkmayın, hiç çekinmeyin, dedim.

— Sahi mi? Hatta, şayet... Biraz önce münasebetimize dair bir şey söylediniz... O halde, o takdirde de... dedi ve sustu.

— Evet, o takdirde de benden korkmamalısınız, Muza Pavlovna: Yargıcınız olacak değilim. Sırrınız ise (göğsümü göstererek) işte buraya gömülmüştür. İnanın bana takdir etmeyi bilirim...

Muza birdenbire sordu:

— Mektubum yanınızda mı?

— Evet, yanımda.

— Nerede?

— Cebimde.

— Onu bana verin... çabuk, çabuk!

Dünkü mektubu çıkarıp verdim. Alınca, teşekkür edecek gibi bir an durdu, fakat birden irkilerek etrafına bakındı ve veda bile etmeden ayrılıp, yokuştan aşağı hızla uzaklaştı.

Onun gittiği tarafa baktım. Kutafıa kulesinin yakınında bir hayalet gözüme çarptı; dikkatle bakınca bunun Tarhov olduğunu hemen fark ettim. "Ah kardeşim, diye düşündüm, gizli gizli gözetlediğine göre, demek ki sana haber vermişler..."

***

Islıkla bir hava tutturarak evime döndüm.

Ertesi sabah henüz daha çayımı içmeden, Punin geldi. Pek şaşırmış, bozulmuş bir insan haliyle odama girerek yerlere kadar eğildi, etrafına bakındı, "münasebetsizliği"nden dolayı özür dilemeye başladı. Kendisini yatıştırmaya çalıştım. Benden ödünç para istemeye geldiğini sanmıştım. Hâlbuki o "iyi ki semaveri kaldırtmamışsın" diyerek yalnız bir bardak çay bir kadeh de rom istemekle yetindi. Şekerden bir parça ısırarak: "Sizi görmek için buraya gelirken dizlerim titriyor, kalbim çarpıyor" diye konuşmaya başladı. "Sizden çekinmem ama sayın büyükannenizden korkarım! Sonra size başka bir defa da itiraf ettiğim gibi, elbisemden utanıyorum," Bunu söylerken eski püskü redingotunun eteğini düzeltti. "Evde, bir şey değil, sokakta da bir felâket sayılmaz; fakat altın yaldızlı saraylara ayak basınca insanın fakirliği pek göze batar, insan sıkılır, bozarır yerin dibine batar!" Ara katta iki ufak oda tutuyordum ve bunlara altın yaldızlı saray adı vermek, tabii ki hiç kimsenin aklından geçemezdi. Punin belki de büyükannemin malikânesini kastediyordu, ama onda da göze çarpacak bir ihtişam yoktu. Dün akşam neden ziyaretlerine gitmemişim diye bana sitem etti. "Geleceğinizi pek ümit etmediği halde, Baburin sizi yine de bekledi. Muza da bekliyordu" dedi.

— Nasıl? Muza da mı? diye sordum.

— Evet, o da bekledi. Kızımızı nasıl buluyorsunuz? Pek sevimli değil mi?

— Evet, çok sevimli bir kız, dedim.

Punin eliyle çıplak başını sıvazlayarak:

"Fevkalâde bir kız sayın bayım, bir inci, hatta elmas, gerçekten bir elmas parçası!" dedi ve eğilerek kulağıma: "O da asil kandan; fakat — anlarsınız

ya — sol taraftan; yani memnu meyveden tadılarak... Her neyse, anası babası ölmüş, akrabası ona sahip çıkmamış kendi başına bırakıvermişler! Yani ümitsizlik ve açlıktan ölmek tehlikesine!.. Fakat o zaman karşısına şu malûm, meşhur, eski kurtarıcı Paramon Semöniç çıkar! Onu alır, giydirir, ısıtır, yavruyu kurtarır. Ve işte böylece, yuvamızın neşesi prensesimiz yetişip gelişti. Sizi temin ederim, seyrek bulunur değerde bir adamdır o!"

Punin koltuğunun arkalığına yaslandı, kollarını kaldırdı, sonra tekrar öne eğilerek, yeniden, fakat daha esrarengiz bir surette fısıldamaya başladı: "Sonra, Paramon Semöniç'in kendisi de... Bilmiyor musunuz? O da yüksek soydan ve o da öyle, sol taraftan... Babasının Kral David'in sülâlesinden bir Gürcü prensi olduğunu söylerler... Siz buna ne dersiniz? Kral David'in sülâlesinden! Birkaç kelime... Ama ne çok şey anlatıyor! Başka bir rivayete göre ise, en büyük ceddi Fildişi lâkabıyla anılan ve bir Hint hükümdarı olan Babür Şah imiş. Nasıl, bu da güzel değil mi?"

— Nasıl? diye sordum, onu da mı? Baburin'i de mi kendi kaderine terk etmişler yoksa? Punin eliyle tekrar çıplak tepesini sıvazladı.

— Tabii! Hem de, bizim güzel prensese yapılandan daha büyük bir gaddarlıkla! Daha pek küçük yaşından beri yalnız mücadele mücadele! Hatta bu münasebetle, Ruban'dan ilham alarak, Paramon Semöniç'in portresinin altına bir küçük şiir yazdım. Durun bakayım... Nasıldı o? Ha, evet!

Kara talihli Baburin'e daha kundakta yetişti.

Acımadı, peşini bırakmadı!

Uçurumun ta kenarına sürükledi.

Fakat... ateş siste de, altın ışık bulutta parıldıyor.

İşte, bak! Zafer alnını süslüyor!

Punin bu mısraları vezinli, ahenkli bir sesle okudu.

—Ya, demek o bunun için cumhuriyetçi! diye bağırdım.

— Hayır, bunun için değil, dedi Punin. Babasını çoktan affetmiş; fakat haksızlığa asla tahammül edemez; aynı zamanda başkalarının ıstırabı onu da rahatsız eder.

Sözü, bir gün önce Muza'dan öğrendiğim, Baburin'in evlenme isteğine getirmeye hazırlanıyordum, ama nereden, nasıl başlayacağımı bilmiyordum. Punin beni bu güç durumdan kurtardı. Kurnazca göz kırparak birdenbire:

— Bir şeyin farkında mısınız? diye sordu. Bize geldiğiniz zaman hiçbir şey sezmediniz mi?

— Sezilecek ne vardı ki?

Punin, bizi başkaları dinlemediğinden emin olmak ister gibi, etrafına bakındı:

— Güzel Muza'cığımız yakında evli bir hanım olacak!

— Nasıl? Punin güçlükle:

— Madam Baburin olacak, dedi ve elleriyle dizlerine vurarak başını sallamaya başladı. Ben, yapmacık bir hayretle:

— Mümkün değil! diye bağırdım.

Punin'in el ve baş hareketleri birdenbire durdu.

— Müsaadenizle sorabilir miyim? Neden mümkün olmasın?

— Neden mi? Çünkü Baburin, pekâlâ genç bayanın babası olabilir; çünkü yaşlar arasında bu derece büyük bir fark, bayanda bir aşk duygusu bulunabilmesi hakkındaki her türlü ihtimali tamamıyla imkânsız kılar da onun için.

Punin heyecanla atılarak:

— İmkânsız mı kılar? Ya şükran-ı nimet, minnettarlık? Ya kalp temizliği? Ya hislerin inceliği? İmkânsız kılarmış! Hiç olmazsa şöyle düşünmeli: farz edelim ki Muza harikulâde bir kızdır; fakat Paramon Semöniç'in

teveccühünü kazanmak, onun tesellisi, dayanağı, nihayet karısı olmak! Hatta böyle bir kız için bile, dünyadaki en büyük saadet değil midir? Kız da bunu anlıyor! Bakın iyice dikkat edin! Muza'cık Paramon Semöniç'e ne derin bir saygı gösteriyor, onun karşısında korkudan titriyor, ona ne kadar hayran ne kadar meftun!

— İşte asıl fenalık burada ya, Nikandr Vaviliç! Sizin dediğinize göre kız onun karşısında korkusundan titriyormuş! Hâlbuki insan, sevdiği bir kimsenin karşısında korkudan titremez.

— Ben bu fikri de kabul etmem! İşte meselâ ben: diyebilirim ki, Paramon Semöniç'i benim sevdiğimden daha fazla sevmek kabil değildir. Böyle olduğu halde, işte ben de, onun karşısında korkudan titrerim.

— Siz mi? Fakat bu başka... Punin sözümü keserek:

— Neden başka olsun? Neden, neden? diye sordu. Bu benim bildiğim Punin mi diye âdeta kendi kendime sorasım geliyordu. Çünkü büsbütün değişmişti. Kızgın ciddî bir tavırla konuşuyordu; nerdeyse gücenecekti.

— Hayır, öyle değil, diye iddia ediyordum. Görüyorum ki sizde nüfuz-u nazar yok! Hayır! Siz insan kalbini tanımıyorsunuz!

Ben artık fazla itiraz etmedim... Ve konuşmamıza başka bir istikamet vermek için, bir zamanlar yaptığımız gibi, okuma ile meşgul olmamızı teklif ettim.

Punin biraz sustuktan sonra:

— Eskilerden mi, yoksa yenilerden mi? diye sordu.

— Yenilerden.

— Yenilerden mi? diye itimatsızlıkla tekrarladı. Ben:

— Puşkin'den okuyalım, diye cevap verdim. Aklıma birdenbire Tarhov'un geçende bahsini ettiği "Çingeneler" gelmişti. Bu manzum eserde bir "Kart Koca" türküsü vardır. Punin biraz homurdandı, fakat daha rahat dinleyebilmesi için onu divana oturttum ve Puşkin'in bu eserini okumaya

başladım... Derken "Kart koca, korkunç koca" ya geldik. Punin türküyü sonuna kadar dinledi ve sonra, birdenbire hızla yerinden kalktı. Beni hayrette bırakan derin bir heyecanla:

— Olmayacak, dedi, affedersiniz, bu yazarı daha fazla dinleyemeyeceğim. Ahlâksız bir soytarı, yalancı... Sinirime dokunuyor. Müsaade edin de artık gideyim.

Biraz daha kalması için kandırmaya çalıştım; fakat o ahmakça bir dik kafalılıkla, dediğinde ayak diredi. Çok sinirlendiğini, çıkıp biraz hava almak istediğini birkaç kere tekrarladı. Bu esnada sanki kendisini gücendirmişim gibi dudakları hafifçe titriyor, benimle göz göze gelmekten çekiniyordu. İşte bu halde çıkıp gitti.

Biraz sonra ben de çıkarak Tarhov'a gittim.

***

Hiç kimseden müsaade almadan, üniversitelilerin alışık olduğu teklifsizlikle, doğruca dairesine girdim. Birinci odada kimse yoktu. "Tarhov" diye seslendim, bir ses çıkmayınca dönüp gidecek oldum. Fakat tam bu sırada bitişik odanın kapısı açılarak dostum göründü. Bana, biraz garip gelen bir bakışla bakarak, hiçbir şey söylemeden elimi sıktı. Punin'den öğrendiklerimi ona anlatmak için gelmiştim. Tarhov'u vakitsiz ziyaret ettiğimi derhal hissettiğim halde, öteden beriden biraz lâf ettikten sonra, Baburin'in Muza hakkındaki niyetini kendisine söyledim. Bu haber görünüşe göre onda pek o kadar hayret uyandırmamıştı. Usulca masaya oturmuş, yine hiçbir şey söylemeden, gözlerini dikkatle bana dikerek, yüzünün çizgilerine sanki "daha ne anlatacaksın? Fikrini açıkla" demek istermiş gibi bir ifade vermişti. Yüzüne dikkatle baktım... Biraz alaylı, hatta biraz arsızca bir ifade almıştı. Fakat bu "fikrimi açıklamama" engel olmadı. Bilâkis, kendi kendime: "Bana kuvvetli tarafınla görünmek istiyorsun. Peki, öyleyse; ben de sana hiç aman vermeyeceğim!" diye düşündüm ve derhal ani heveslerin zararı, her insanın, başkalarının hürriyetine ve şahsına saygı göstermesi vazifesi üzerinde muhakeme yürütmeye, kısaca, faydalı ve makul nasihatlerle bir ders vermeye giriştim. Bu uzun konuşmam esnasında, kolaylık için bir aşağı bir yukarı geziniyordum. Tarhov sözümü

kesmiyor, sandalyesinde hiç kımıldamıyor, yalnız parmakları çenesinin ucuyla oynuyordu.

— Biliyorum ki, diyordum... (Beni konuşmaya sevk eden sebebin ne olduğunu, doğrusu açıkça bilmiyordum; her şeyden fazla, belki de, kıskançlıktı... Ahlâka hizmet değil herhalde!). Biliyorum ki, diyordum, bu iş kolay değil, şaka değil. Muza'yı sevdiğinden eminim, Muza'nın da seni sevdiğinden eminim; aynı zamanda bunun sende geçici bir heves olmadığından da eminim... Fakat diyelim ki: (Burada kollarımı göğsüme kavuşturdum...) Diyelim ki ihtirasını tatmin ettin; peki, ya sonra? Bu kızla evlenmeyecek misin yoksa? Halbuki kızın velinimeti olan namuslu bir adamın saadetini yıkıyorsun — ve — kim bilir? (Burada yüzüm, aynı zamanda hem basiretli, hem de hüzünlü bir ifade almıştı) belki de bizzat kızın saadetini... ve saire, ve saire ve saire!

Konuşmam bir çeyrek saat kadar sürmüştü. Tarhov hep susuyordu. Bu susuş canımı sıkmaya başladı. Neden böyle sözlerime, ne itiraz ediyor, ne kabul ediyor, karşımda sanki bir sağır- dilsizmiş gibi oturuyordu acaba? Sözlerimin onun üzerinde hâsıl ettiği tesiri anlamaktan ziyade, işte bunu merak ederek, ara sıra ona bir göz atıyordum. Fakat işte nihayet, yüzünde bir değişme, evet gerçekten bir değişme oluyordu. Orada bir huzursuzluk, bir endişe, hem de hüzünlü bir endişe ifadesi görünmeye başladı... Fakat ne garip şey! Tarhov'a daha ilk göz atışımda beni hayrete düşüren, o alaylı, o küstahça ifade, bu endişeli, hüzünlü yüzü yine de terk etmemişti! Verdiğim vaazın başarısından dolayı kendi kendimi tebrik edip edemeyeceğimi henüz bilmiyordum ki Tarhov birdenbire ayağa kalktı, her iki elimi de sıktı ve acele acele konuşarak:

— Teşekkür ederim, teşekkür ederim, dedi. Sen haklısın elbette... Her ne kadar, öte yandan, şu mütalâada... Fakat kuzum, senin övdüğün şu Baburin de nedir ki sanki? Namuslu bir budala, işte o kadar! Onu, cumhuriyetçi diye büyütüyorsun; hâlbuki kendisi sadece bir bostan korkuluğu! Bütün cumhuriyetçiliği de, hiçbir yerde, hiç kimseyle iyi geçinememekten ibaret.

Ben hiddetle atılarak:

— Aaa! Öyle mi sanıyorsun! Bostan korkuluğu imiş! Geçimsizmiş! Fakat bilmiyor musun ki, azizim Vladmir Nikolayiç, zamanımızda hiçbir yerde iyi

geçinilemez? Ve bilmiyor musun ki bu iyi, asil bir yaradılış alâmetidir? Yalnız boş kafalılar, ahmaklardır ki her yerde iyi geçinirler, herkesle uyuşurlar, her şeye katlanırlar! Baburin için namuslu bir budala diyorsun!!! Peki, sence namussuz bir zeki, namussuz bir nükteci olmak daha mı iyi?

— Sözlerime yanlış mana veriyorsun! diye bağırdı Tarhov. Ben sadece bu efendiyi nasıl bir adam olarak anladığımı açıklamak istedim. Onu, eşine seyrek rastlanır bir adam mı sanıyorsun? Hayır, katiyen! Hayatımda, ona benzer kimselere ben de rastlamışımdır. Herif ciddî, önemli bir suratla oturur, susar, inat eder, kabarır... Oho-ho-o-o! Yani, demek ki orada, kafasının içinde de çok şeyler var! Hâlbuki o kafanın içinde hiçbir şey yoktur, azizim tek bir fikir bile yoktur; yalnız bir izzet-i nefis duygusu.

Ben:

— İyi ya işte, bu da saygıya değer bir şey, diye sözünü kestim. Fakat müsaadenle sorayım: sen onu böyle inceleyip araştırıp öğrenmeyi ne zaman başardın? Onu bilmiyorsun yahut da Muza'nın anlattığına göre tarif ve tasvir ediyorsun.

Tarhov omuz silkerek:

— Muza ile biz onu konuşmuyoruz ki, dedi; ve bütün vücudunun sabırsızlık ifade eden bir hareketiyle ilâve etti: Dinle, azizim, madem ki Baburin yaradılışında böyle asil ruhlu, namuslu bir adamdır, nasıl oluyor da Muza'nın kendisinin dengi olmadığını göremiyor? Şu iki şıktan biri: Ya, minnettarlık adına, kızın üzerine bir çeşit zorlamada bulunuyor ki, o zaman onun namusluluğu nerede kalıyor? Yahut da bunu anlamıyor... o zaman da, neden ona aptal demeyelim?

İtiraz edecek oldum, fakat Tarhov tekrar ellerimi sıkarak, telâşlı bir sesle: "Bununla beraber... elbette... İtiraf ediyorum ki sen haklısın, tamamıyla haklısın... Sen benim gerçek dostumsun... Fakat şimdi, bırak beni rica ederim!" dedi.

Ben hayrette kalmıştım:

— Seni bırakmak mı?

— Evet. Senin söylediklerin üzerinde biraz düşünmeliyim... Senin haklı olduğundan şüphem yok... Fakat şimdi bırak beni!

— Öyle heyecanlısın ki...

— Heyecanlı mı? Ben mi?

Tarhov burada güldü, fakat hemen yine ciddileşerek devam etti:

— Evet, tabii. Başka türlü nasıl olur? "Şaka değil bu" diye sen kendin demedin mi? Evet; bu meseleyi düşünmem lâzım... Yalnız kalıp düşünmem lâzım.

Ellerimi sıkmaya devamla: Haydi şimdi güle güle, kardeşim, güle güle! dedi.

Ben de:

— Hoşça kal kardeşim, hoşça kal! diye tekrarladım. Çıkarken Tarhov'a son bir göz attım. Memnun görünüyordu. Neden? Acaba, sadık bir dost sıfatıyla yürüdüğü yolun tehlikesine gösterdiğim için mi, yoksa çıkıp gittiğimden mi? Ta akşama kadar, yani Punin ile Baburin'in oturdukları eve vardığım dakikaya kadar, bütün gün kafamda çeşit çeşit düşünceler dolaştı durdu. İtiraf etmeliyim ki Tarhov'un bazı itirazları içime işlemişti... kulaklarımda uğulduyordu... Gerçekten Baburin şu kızın kendi dengi olmadığını görmüyor muydu?

***

Fakat Baburin, fedakâr Baburin bir namuslu budala olsun! Bu nasıl olabilirdi?

Punin, ziyaretime geldiği zaman, bir gün önce beni evde beklediklerini söylemişti. Olabilir; fakat bugün beni, katiyen hiçbiri beklememişti... Hepsini evde buldum ve hepsi de gelişime şaştılar. Baburin ile Punin, ikisi de hastaydı. Pıunin'in başı ağrıyor, her iki şakağı üzerine birer kesilmiş hıyar parçası gelmek üzere, başını renkli bir bezle bağlamış, bacaklarını bükmüş, yusyuvarlak yatıyordu. Baburin sarılık hastalığından muzdaripti.

Tamamıyla sapsarı kesilmiş vücudu, etrafı koyu renkli halkalarla çevrilmiş gözleri, kırışık kırışık olmuş alnı ve tıraşsız yüzü ile, bir nişanlıya pek az benziyordu! Dönüp gitmek istedim... Fakat bırakmadılar, hatta çay ikram ettiler. Akşamı neşesiz geçirdim. Muza'nın gerçi hiçbir yeri ağrımıyordu, hatta adamdan kaçması, vahşiliği de her zamankinden daha az idiyse de canı sıkıldığı, kızdığı apaçık belliydi... Nihayet sabredemedi ve bana çay verirken, fısıltıyla çabuk çabuk konuşarak: "Ne söyleseniz, ne yapsanız boşuna; hiçbir sonuç elde edemeyeceksiniz... Anladınız mı?" dedi. Hayretle yüzüne baktım ve fırsattan faydalanarak ben de hafif sesle: "Bu sözlerinizle ne demek istediğinizi söyler misiniz?" diye sordum. Çatık kaşlarının altında, öfkeli öfkeli parıldayan siyah gözlerini bir an için yüzüme dikti ve hemen tekrar başka tarafa bakarak cevap verdi: "Şunu demek istiyorum ki bugün orada söylediklerinizin hepsini işittim, size teşekkür ederim; fakat dediğiniz gibi olmayacak." Ben: "Siz de orada mıydınız?" diye istemeksizin ağzımdan kaçırdım... Fakat tam bu sırada Baburin kulak kabartarak bize doğru baktı; Muza yanımdan ayrıldı.

On dakika kadar sonra tekrar yanıma geldi. Benimle tehlikeli şeyler konuşmak, hem de hamisinin gözü önünde konuşmak, bu kızın âdeta hoşuna gidiyordu. Ancak, onda şüphe uyandırmayacak kadar sakınarak konuşuyordu. Malûm şey: uçurumun ta kenarında dolaşmak dişi mahlûkların pek sevdiği bir iştir. Muza: "Evet, oradaydım" diye fısıldadı. Yüzünün ifadesi değişmemişti; yalnız burun kanatları hafifçe titriyor, dudakları bükülüyordu. "Sizinle neler fısıldaştığımızı Paramon Semöniç sorarsa, ona derhal hepsini söyleyeceğim. Bana ne!"

— Biraz daha ihtiyatlı olun, dedim, baksanıza, farkına varıyor galiba...

— İşte söylüyorum ya size, her şeyi anlatmaya hazırım, diye. Hem de farkına varan kim? Biri yattığı yerden tıpkı hasta bir ördek gibi boynunu uzatıyor, fakat hiçbir şey işitmiyor; öteki ise felsefi düşüncelere dalmış. Siz hiç korkmayın!

Muza'nın sesi biraz yükselmiş, yanaklarını hafif, bir çeşit, garezli, donuk bir kırmızılık kaplamıştı; bu ona müthiş yakışıyordu, onu hiçbir vakit bu kadar görmemiştim. Çevik hareketlerle masayı topluyor, bardakları, tabakları yerlerine götürüyordu. Serbest, kayıtsız, hafif yürüyüşünde, meydan okuyucu, kışkırtıcı bir şey vardı. Bununla sanki: "Hakkımda bildiğiniz gibi

hüküm verin, umurumda değil. Sizden de korkmuyorum'" demek istiyormuş gibiydi.

Bilhassa bu akşam, Muza'nın bana pek cazip, pek fettan göründüğünü gizleyemeyeceğim. Kendi kendime: "Evet, diyordum, bu kızda insanı büyüleyici bir kuvvet var, gerçekten yeni bir tip... Harikulade bir güzellik!..

Muza birdenbire:

— Paramon Semöniç! diye bağırdı:

— Cumhuriyet herkesin, aklına ne eserse yaptığı bir devlet midir?

Baburin, başını kaldırarak, kaşlarını çatarak cevap verdi:

— Cumhuriyet devlet değildir; cumhuriyet şey... Her şeyin kanuna ve adalete dayandığı bir kuruluştur.

Muza devamla:

— Demek ki, cumhuriyette hiç kimse bir başkasını zorlayamaz, öyle mi?

— Evet, hiç kimse bir başkası üzerinde zor kullanamaz.

— Ve herkes hür müdür?

— Evet, hürdür.

— Ah! ben de yalnız bunu bilmek istiyordum.

— Bu sana... neden?

— İşte öyle lâzım. Bunu bana bilhassa sizin söylemeniz lâzımdı. Punin, yattığı yerden:

— Bayanımız her şeyi öğrenmeye pek meraklıdır, diye bir mütalâada bulundu.

Sofaya çıktığım zaman Muza beni geçirmeye geldi. Fakat bunu nezaket olsun diye değil, şirretliğinden yapıyordu. Ayrılırken:

— Gerçekten onu o kadar çok mu seviyorsunuz? diye sordum.

— Sevip sevmediğim bana ait bir iştir, başkalarını ilgilendirmez, dedi.

— Sakın ateşle oynamayın... yanarsınız.

— Soğuktan donmaktansa yanmak daha iyi. Aman artık bu sizin nasihatlerinizden! Onun, benimle evlenmek istemediğini nereden biliyorsunuz? Benim muhakkak evlenmek istediğimi nereden biliyorsunuz? Ben mahvolacakmışım... Size ne?

Arkamdan kapıyı küt! diye kapadı.

Hatırımdadır: evime dönerken, yolda, kendi kendime, vay, vay, vay! "Yeni tip" dostum Vladimir Tarhov'a ne tuzluya oturacak... O da saadetinin bedelini bir şeyceğizle ödemeli elbette! diye düşünmekten zevk duyuyordum.

Dostumun mesut olacağından ne yazık ki, şüphe edemiyordum.

***

Aradan üç gün geçmişti. Odamda yazı masamın önünde oturmuş, kahvaltı etmek üzereydim... Kulağıma bir hışırtı geldi, başımı kaldırınca donakaldım. Karşımda, hareketsiz, müthiş, tebeşir gibi bembeyaz bir hayalet... Punin! Çukurlaşmış, ufak gözlerini, ağır ağır kırpıştırarak, tavşan gibi korkak, bön bön yüzüme bakıyor, kolları iki yanından sarkıyordu.

— Nikandr Vaviliç! Neniz var? Buraya nasıl geldiniz? Sizi kimse görmedi mi? Ne oldu? Söylesenize, canım!

Punin, hafif, işitilir işitilmez bir fısıltı ile:

— Kaçtı, dedi.

— Ne diyorsunuz?

— Kaçtı, diye tekrarladı.

— Kim?

— Muza. Geceleyin kaçmış, bir de mektup bırakmış.

— Mektup mu?

— Evet, yaptığınız iyiliklere teşekkür ederim, fakat artık dönmeyeceğim, beni aramayın diyor. Oraya koştuk, buraya koştuk, aşçı kadına sorduk: bir şey bilmiyor. Affedersiniz sesim çıkmıyor, kısılmış.

— Muza Pavlovna sizi terk etti, ha! diye bağırdım. Olur, şey değil! Bay Baburin şimdi, kim bilir ne ümitsizlik içindedir! Peki, şimdi ne yapmak niyetinde?

— Hiçbir şey yapmak niyetinde değil,

Valiye koşacaktım: bırakmadı. Zabıtaya haber verecek oldum, mâni oldu, hatta kızdı da. "Canı ne isterse yapsın, hürdür, cebir kullanmak istemem" dedi. Hatta her günkü gibi yazıhaneye vazifesine gitti. Gitti, ama âdeta kendinde değildi. Onu müthiş surette seviyordu... Ah, ah, onu her ikimiz de çok seviyorduk!

Burada, Punin, âdeta, bir heykel olmadığını, canlı bir insan olduğunu göstermek ister gibi, yumruklarını havaya kaldırıp, fildişi gibi parlayan tepesine indirerek:

— Nankör kız! diye inledi: seni kim kurtardı, besledi, giydirdi, büyüttü, okuttu, kim? Senin üzerine kol kanat geren kimdi? Kimdi bütün hayatını, bütün ruhunu... Hâlbuki sen hepsini unuttun! Beni terk etmiş olsaydın, tabii, bir şey değildi, fakat Paramon Semöniç'i, Paramon'u...

Oturup biraz dinlenmesini rica ettim... Punin ret makamında başını salladı ve:

— Hayır, dedi lüzum yok. Ben size geldim... şey... Niçin geldiğimi bilmiyorum. Başım yerinde değil. Evde kalmak feci; ne yapmalı? Evde olunca odanın ortasında duruyor, Muza! Muca'cığım diye haykırmaya

başlıyorum. Çıldırmak işten değil! Fakat hayır, ne diye yalan söylüyorum? Size ne için geldiğimi biliyorum. Hani, geçen gün bana iğrenç bir şarkı okumuştunuz... Hatırlıyor musunuz, bir yerinde ihtiyar kocadan bahsediyordu? Bunu neden yaptınız? Daha o zaman biliyor muydunuz yoksa... Yahut sezmiş miydiniz?

Burada Punin yüzüme baktı ve birdenbire, titreyerek haykırdı:

— Pyötr Petroviç, onun nerede olduğunu belki de biliyorsunuzdur, ha? Canım kardeşim, kimin yanına kaçtı bu kız acaba?

Şaşırdım, istemeyerek önüme baktım...

— Mektubunda size yazdı mı yoksa diye başladım...

— Bir başkasını sevmiş de onun için bizden ayrılıyormuş, diyor mektubunda! İki gözüm, canım, siz nerede olduğunu muhakkak biliyorsunuzdur. Kurtarın kızcağızı! Haydi, beraber gidelim; onu kandırırız. Allah aşkına düşünün bir defa, bu hareketiyle kimi öldürüyor bu kız?

Punin birdenbire kızardı; sanki bütün kanı başına sıçramıştı, küt! diye dizleri üzerine çöktü.

— Yalvarırım size, kurtarın, haydi onun bulunduğu yere beraber gidelim!

Hizmetçim kapının eşiğinde göründü, şaşırarak baktı kaldı.

Punin'i tekrar ayağa kaldırmak, her ne kadar bir şeyden şüphe ediyorsam da, öyle uluorta ve bilhassa ikimiz birlikte hareket etmemizin hiç doğru olmadığını, yoksa bu suretle bütün işi berbat etmiş olacağımızı, bir defa deneyeceğimi, fakat hiçbir şeyden sorumluluk yüklenemeyeceğimi ona anlatmak kolay olmadı. Punin bana itiraz etmediği gibi, sözlerimi de dinlemiyor, yalnız, kısık sesiyle ara sıra:

— Ne olursunuz, Muza ile Paramon Semöniç'i kurtarın, yalvarırım size, kurtarın onları! diye tekrarlayıp duruyordu. Nihayet ağlamaya başladı.

— Hiç olmazsa şunu söyleyin, diye sordu, o yakışıklı genç bir adam mı ?

— Evet genç dedim.

— Genç... diye tekrarladı. Kız da genç... İşin kötülüğü de zaten burada ya!

Müspet bir şey öğrenince hemen kendisine uğrayacağımı vaat ettim... Fakat Tarhov'un adını anmadım. Punin'in bütün ümitleri birdenbire kırılıvermişti. Yüzüme bön bön bakarak:

— Peki, peki, teşekkür ederim, dedi; yalnız rica ederim Paramon Semöniç'e hiçbir şey söylemeyin... Yoksa kızar! Mıuza'yı arayıp sormayı bana yasak etti! Hoşça kalın, azizim!

Arkasını dönüp giderken, Punin'in perişan hali bana pek acıklı geldi. İki ayağı ile de topallıyor, vücudunu âdeta zorla sürüklüyordu.

***

Her ne kadar Punin'e, Muza hakkında malûmat toplamayı vaat ettimse de, aynı gün, Tarhov'lara giderken bir şeyler öğrenebileceğimi ümit etmiyordum. Çünkü onu ya evinde bulamayacağıma yahut da beni kabul etmeyeceğine muhakkak nazarıyla bakıyordum.

Tahminim yanlış çıktı: Tarhov'u evinde buldum, beni kabul etti ve hatta öğrenmek istediklerimin hepsini öğrendim. Fakat bundan hiçbir fayda çıkmadı. Kapsının eşiğinden içeriye adımımı atar atmaz, kesin, hızlı adımlarla yanıma yaklaştı, neşeden parlayan ateşli gözleri, güzelleşen yüzüyle, kesin, canlı bir sesle:

— Dinle kardeşim, dinle Petya! dedi. Niçin geldiğini, şimdi benimle neyi konuşmak istediğini seziyorum. Fakat önce sana şunu ihtar edeyim: eğer bana velev ki bir tek kelime olsun o kızdan veya onun hareketinden bahsetmeye yahut da, bana, kendine göre akıllıca bir hareket tavsiye etmeye kalkarsan bilmiş ol ki artık aramızda ne arkadaşlık, hatta ne de tanışıklık kalmayacak ve o zaman, bana karşı bir yabancı gibi davranmanı rica etmek zorunda kalacağım.

Tarhov'a baktım: bütün içi âdeta gergin bir tel gibi titriyor, çınlıyor, coşan dinç kanının hızını güç zapt ediyor, şiddetli, sevinçli bir saadet duygusu

ruhunu dolduruyor, ama o bu duyguya hâkim olabiliyordu.

Mahzun bir sesle sordum:

— Bu senin kesin kararın mı?

— Evet kardeşim, kesin kararımdır.

— Şu halde bana, sana: hoşça kal! demekten başka yapacak bir şey kalmıyor.

Tarhov hafifçe gözlerini kırpıştırdı... Pek memnun görünüyordu. İçten bir gülümseyişle bütün beyaz dişlerini göstererek, genzimsi bir sesle:

— Güle güle, Petya! dedi.

Başka ne yapabilirdim? Onu, "saadetiyle" baş başa bırakıp çıktım. Arkamdan kapıyı kapatırken, odadaki öteki kapının da kapatıldığını işittim.

Ertesi gün bedbaht dostlarıma giderken, yüreğimde bir hafiflik duyuyordum, içimden gizlice, onları evde bulamayacağımı ümit ediyorum — beşerî zaaf bu! — Fakat işte yine yanılmıştım. Her ikisi de evdeydi. Onlarda son üç gün içinde olan değişiklik her insanı hayrette bırakabilirdi. Punin bembeyaz kesilmiş, gözleri şişmiş. O gevezelikleri nerede kalmıştı? Durgun, zayıf ve hep o kısık sesiyle konuşuyor, şaşkın, bitkin görünüyordu. Baburin, tersine, buruşmuş, kararmıştı. Zaten eskiden de sözü kıt olan bu adamın ağzından şimdi yalnız, kesik kesik birtakım sesler çıkıyordu. Adeta taşlaşmış bir sertlik ifadesi, yüzünün çizgilerinde donmuş, kalmıştı.

Benim için susmanın mümkün olmadığını hissediyordum; fakat ne söylemeliydim? Punin'e hafifçe: "Ben hiçbir şey öğrenemedim; size tavsiyem: artık her ümidi bir yana bırakın!" diye fısıldamakla yetindim. Punin, şişmiş, kızarmış gözleriyle bana baktı, anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı, topallaya topallaya bir kenara çekildi. Baburin, Punin'le aramızda neden bahsettiğimizi galiba sezmiş olacaktı ki sımsıkı kapalı, âdeta yapışık gibi duran dudakları aralandı, kelimeleri ağır ağır söyleyerek: "Efendim! dedi, son ziyaretinizden sonra can sıkıcı bir hâdise oldu bizde: Manevi evlâdımız Muza Pavlovna Vinogradova, bizimle daha fazla bir

arada yaşamayı uygun bulmayarak bizi terk etmeye karar verdi ve bunu giderken bıraktığı bir mektupla bildirdi. Ona mâni olmaya kendimizde bir hak görmediğimizden, şahsi takdirine göre hareket etmekte kendini serbest bıraktık. Ona iyilikler diler, bunu oldukça bir gayret sarfıyla ilâve etti: sizden de bundan bahsetmemenizi rica ederiz. Çünkü bu gibi şeyleri konuşmak, faydasız olduğu gibi üzüntülüdür de."

"İşte, bu da tıpkı Tarhov gibi, Muza'dan bahsetmeyi bana menediyor" diye düşündüm ve içimden ona şaşmaktan kendimi alamadım. Öyle ya Muza'yı ne yermiş, ne de onun hakkında tek bir acı söz söylemişti. Tevekkeli Zenon'a o kadar büyük bir kıymet vermiyordu. Bu bilgin üzerinde ona bir şeyler söylemek isteyecek oldum, fakat sanki dilim damağıma yapışıp kalmıştı ve iyi de etmişti.

Orada çok kalmadım. Çıkarken, ne Punin, ne de Baburin yine buyurun demedi, her ikisi de hep bir ağızdan: "Güle güle!" diye seslendiler. Ve hatta Punin: "Artık bana lâzım değil" diyerek ona getirdiğim "Telgraf" adlı kitabı da iade etti.

Aradan bir hafta geçtikten sonra garip bir tesadüf oldu İlkbahar erkenden, birdenbire gelmişti; öğle vakti sıcaklık on sekiz dereceye kadar çıkıyordu. Her taraf yeşeriyor, her şey, yumuşak, nemli topraktan sürüp çıkıyordu. Kira ile at tutarak şehir dışına, Serçedağına doğru yollandım. Yolda çift atlı bir arabaya rastladım. Sıçrayan çamurlar, azgın atların kulaklarına kadar çıkmıştı. Kuyrukları örgülü, kâkülleri, yeleleri, al kurdelâlarla süslüydü. Onları mavi yelekli, sarı ipek gömlekli, tavus tüyü kısa kalpaklı, şık bir arabacı sürüyor, yanında da esnaf veya tüccar tabakasından, üzerinde alaca renkli, sırma işli bir elbise, başında büyük, mavi bir başörtüsü bulunan bir kız oturuyor, katıla katıla gülüyordu. Arabacı da gülümsüyordu. Atımı bir kenara saptırdım. Yanımdan hızla geçen neşeli çifte pek o kadar dikkat etmemiştim. Delikanlı birdenbire atlara seslendi... Tarhov'un sesiydi! Baktım... Evet, o, ta kendisi... arabacı kıyafetine girmiş, yanındaki kız da Muza!

Fakat bir anda uzaklaştılar, onları bu kadarcık görebilmiştim. Arkalarından atımı dörtnala sürecek oldum, lâkin yaşlı bir talim midillisi olan atım, dörtnala kalkınca tırıstan daha yavaş gitmeye başlamıştı.

— Gezin, eğlenin, dostlarım! diye dişlerimin arasından mırıldandım.

Şunu da söyleyeyim ki, üç defa gittiysem de Tarhov'u son üç hafta içinde hiç görememiştim. Hiçbir zaman evde bulunmuyordu. Baburin ile Punin'i de görmemiştim... Onlara gitmiyordum.

Gezinti esnasında kendimi üşütmüşüm. Hava oldukça sıcaktı ama rüzgâr insanın içine işliyordu. Tehlikeli surette hastalandım. İyileşince doktorun tavsiyesi üzerine, büyükannemle beraber köye "otlağa" gittim. Bir daha Moskova'ya dönmedim. Güze doğru Petersburg üniversitesine girdim.

III

Yıl 1849

Aradan yedi yıl değil, tam on iki yıl geçti. Büyükannem çoktan ölmüştü. İçişleri Bakanlığı memuru olarak Petersburg'ta oturuyordum. Tarhov'u artık gözden kaybetmiştim: orduya girmiş, hemen hemen daima taşrada dolaşıyormuş. Birbirimize iki defa rastladık, dostça, samimi görüştük, fakat konuşmalarımızda geçmişten hiç söz açmadık, ikinci karşılaşmamızda, hatırımda kaldığına göre artık evlenmiş bulunuyordu.

Bir defa, fevkalâde sıcak bir yaz günü, beni Petersburg'ta kalmaya mahkûm eden memurluğuma da, şehrin boğucu havasına, pis kokusuna, tozuna da lânetler savurarak Bezelye sokağından geçiyordum. Bir cenaze alayı yolumu kesti. Bütün bu alay, doğrusunu söylemek lâzım gelirse, yalnız, içinde, yıpranmış siyah bezle yarısına kadar örtülü ve bozuk yolun sarsıntılarıyla oradan oraya çarpan, adi bir tahta tabutu taşıyan köhne bir arabadan ibaretti. Arkasından da ak saçlı bir ihtiyar adam tek başına yürüyordu.

Ona dikkatle baktım... tanıdık bir yüz... O da bana baktı... Hey Tanrım! Baburin!

Şapkamı çıkarıp yanına yaklaştım, adımı söyledim ve yanı sıra yürümeye başladım.

— Cenaze kim? diye sordum.

— Nikandr Yaviliç Punin, diye cevap verdi.

Zaten daha önceden içime doğmuştu, bu adı söyleyeceğini biliyordum, ama yine de içim ürperdi, yüreğime bir acı çöktü. Bununla beraber anayurt edebiyatındaki bu ilk hocama karşı son vazifemi yapmama imkân veren tesadüfe sevindim...

— Sizinle birlikte gelebilir miyim, Paramon Semyöniç?

— Olur... ona yalnız başıma yoldaşlık ediyordum; şimdi iki kişi olacağız.

Yolumuz bir saatten fazla sürdü. Yoldaşım hiç gözlerini kaldırıp bakmadan, ağzını açıp bir tek söz bile söylemeden ilerliyordu. Onu son defa gördüğüm zamandan beri büsbütün ihtiyarlamış; kırışıklarla kaplı bakır renkli yüzü, ak saçlarından bariz bir şekilde ayrılıyordu. Meşakkatli, acı bir hayatın, daimî bir mücadelenin izleri Baburin'in bütün mevcudiyetinde kendini gösteriyordu. İhtiyaç ve yoksulluk onu kemire kemire bu hale getirmişti. Her şey bittikten, bir zamanlar Punin olan, şimdi Smolensk mezarlığının nemli toprağı altında ebedî olarak gözden kaybolduktan sonra, Baburin, henüz yükselen, balçıklı, kumlu toprak tepeciğin önünde, öne eğilmiş açık başıyla bir; iki dakika durdu, sonra bitkin, âdeta kızgın gibi duran yüzünü, kuru çökük gözlerini bana çevirerek, soğuk bir eda ile teşekkür edip hemen ayrılıp gitmek üzereyken onu durdurdum.

— Nerede oturuyorsunuz, Paramon Semyöniç? Müsaade edin de sizi görmeye geleyim. Sizin Petersburg'ta oturduğunuzu katiyen bilmiyordum. Eskileri hatırlar rahmetli dostumuzdan bahsederiz.

Baburin hemen cevap vermedi.

Nihayet:

— Üç yıldan beri Petersburg'tayım, dedi. Oturduğum ev şehrin tam kenarında. Bununla beraber gerçekten beni görmeyi arzu ediyorsanız, gelin. — Bana adresini verdi. — Akşamları gelin; akşamları daima evdeyiz... Her ikimiz de...

— Siz... her ikiniz de mi?

— Ben evliyim. Karım bugün biraz rahatsız; işte bunun içindir ki cenazeye refakat edemedi. Esasen bu boş merasimi, ayini, yalnız bir kişinin ifa etmesi de yeter ya. Zaten bütün bunlara inanan kim!

Baburin'in bu son sözlerine biraz şaşırsam da hiçbir şey demedim, bir fayton çağırıp, Baburin'e kendisini evine kadar götürmeyi teklif ettim; fakat kabul etmedi.

Hemen aynı günün akşamı onu görmeye gittim. Yolda hep Punin'i düşündüm. İlk defa onunla nasıl karşılaştığım, o zamanlar nasıl heyecanlı, tuhaf bir adam olduğu, sonra, Moskova'da — bilhassa son görüşmemizde — nasıl uslandığı... Hepsi, hepsi birer birer hatırıma geldi. Bir de şimdi.. işte, hayatla bütün hesaplar kesilmiştir. Hayatın şakası yok!

Baburin, Viburg semtinde, bana onun Moskova'daki "yuvacığını" hatırlatan bir evceğizde oturuyordu. Bu, nerede ise Moskova'dakinden de daha fakirane idi. Odasına girdiğim sırada, iki elini dizlerine koymuş, iskemlesinde oturuyordu. Hemen hemen dibine kadar yanan yağ mumunun donuk ışığı, göğsüne sarkan ak saçlı başını hafifçe aydınlatıyordu. Ayak seslerimi duyunca irkilerek doğruldu ve beni, beklediğimden daha samimî bir şekilde karşıladı. Biraz sonra karısı da geldi: Muza'yı derhal tanıdım ve ancak şimdi, Baburin'in beni evine neden davet ettiğini anladım: ne de olsa muradına erdiğini bana göstermek istemişti.

Muza çok değişmişti. Bu değişiklik yüzünde de, sesinde de, hareketlerinde de göze çarpıyordu fakat her şeyden ziyade gözleri değişmişti. Bir zamanlar bu canlı bakışlı, kinci, güzel gözler, yuvalarında fısıl fırıl döner, kıvılcımlar saçar, bakışları iğne gibi batardı... Şimdi onlar açıkça, dosdoğru, sakin, dikkatli dikkatli bakıyordu; siyah gözbebekleri donuklaşmıştı. Rahat, durgun bakışı sanki: "Artık uslandım, uysallaştım, iyi bir insan oldum" demek istiyor gibiydi. Daimî, muti gülümseyişi de hep aynı şeyi söylüyordu. Kıyafeti de pek mütevazı idi: ufak benekli, kahverengi bir elbise.

Muza, ilkönce kendisi bana yaklaşarak onu tanıyıp tanımadığımı sordu. Hiç şaşırıp bozulmadığı görülüyordu. Fakat bu, ne utanmasından, ne hafızasını kaybettiğinden ileri geliyordu: boş manasız şeylerden, havailiklerden kurtulduğunu gösteriyordu.

Muza, rahmetli Punin'den çok bahsetti.

Sakin, rahat bir tonla konuşuyordu. Ondan; zavallının, son yıllarda büsbütün çökmüş, sıskalaşmış, çocuklaşmış olduğunu, hatta oyuncaksız kalınca canı sıkıldığını öğrendim; gerçi onu güya satmak için paçavralardan bebekler dikip hazırladığını söyleyerek kandırırlarmış... Kendisi de bunlarla eğlenir, oyalanırmış. Yalnız şiir düşkünlüğü geçmemiş ve şiirler bakımından hafızası sağlam kalmış: ölümünden birkaç gün önce bile, hâlâ "Rossiada" destanından ezberden manzumeler inşat edermiş. Buna mukabil Puşkin'den, küçük çocukların umacıdan korktukları gibi korkarmış. Baburin'e olan bağlılığı hiç azalmamış, hep eskisi gibi ona saygı göstermiş, hatta son dakikalarında bile, dili dolaşarak "velinimetim! velinimetim!" diye mırıldanmış. Sonra yine Muza'dan, Moskova'daki malûm hâdiseden az sonra Baburin'in, bir hususi vazifeden diğerine geçe geçe, Rusya'yı tekrar, göçebe gibi dolaşmaya başladığını, Petersburg'ta yine bir patron yanında iş bulduğunu öğrendim. Fakat son günlerde patronu ile arasında geçen can sıkacak bir mesele yüzünden bu işi de bırakmak zorunda kalmış. Mesele de, Baburin'in, araya girip işçileri himaye ve müdafaa etmeye kalkması imiş...

Muza'nın bütün konuşması esnasında dudaklarından hiç eksik olmayan gülümsemesi beni acıklı düşüncelere sürükledi. Onun konuşması, kocasının hal ve kıyafetinin üzerimde hâsıl ettiği intibaı tamamladı. Her ikisinin de ekmeğini kazanması kolay olmuyordu, bundan şüphe yoktu. Baburin konuşmamıza az katılıyor, kederli olmaktan ziyade düşünceli, endişeli görünüyordu... İçini bir şey kemiriyormuş gibiydi.

Ansızın kapının eşiğinde beliren aşçı kadın:

— Paramon Semyöniç, biraz gelir misiniz? dedi. Baburin, telâşlı telâşlı:

— Ne var? ne istiyorsun? diye sordu. Aşçı kadın manidar bir surette ısrarla tekrarladı:

Biraz gelin, rica ederim, azıcık dışarı gelin! Baburin, ceketinin düğmelerini ilikleyerek çıktı.

***

Muza ile ikimiz yalnız kalınca bana değişmiş bir bakışla bakarak ve değişik bir sesle, fakat artık gülümsemeksizin dedi ki:

— Pyötr Petroviç, benim hakkımda şimdi ne düşündüğünüzü bilmiyorum, fakat eskiden nasıl olduğumu hatırlarsınız sanırım... Kendine güvenmiş, neşeli... ve fena idim; keyfime göre yaşamak isterdim. Şimdi söyleyeceklerimi dinleyin: terk edildiğim zaman, ne yapacağımı şaşırmış bir halde, ya Allah canımı alır yahut da kendimde canıma kıymak cesaretini bulurum diye beklerken, yine tıpkı Voronej'de olduğu gibi, Paramon Semyöniç'le karşılaştım ve beni tekrar kurtardı... Ondan ne bir acı söz, ne de bir muaheze işitmedim. Benden hiçbir şey istemedi. Buna lâyık değildim; fakat beni seviyordu... Ve karısı oldum. Ne yapacaktım? Ölmeyi başaramadım, istediğim gibi yaşamak da nasip olmamıştı... Nereye sığınırdım! Bu bana bir lütuftur. İşte hepsi.

Muza sustu, bir lâhza yüzünü başka yana çevirdi... Eski, boynu bükük gülümseyişi tekrar dudaklarında belirdi. Şimdi bana öyle geldi ki, sanki bu gülümseyiş "yaşamak benim için kolay mı, diye sorma" demek istiyordu.

Konuşmamız artık basbayağı konulara geçmişti. Muza bana Punin'in pek sevdiği kedisinden bahsetti. Punin öldükten sonra kedisi hemen tavan arasına çıkmış, orada oturur, sanki birisini çağırır gibi, bütün gün miyavlar dururmuş. Komşuları çok korkuyorlar, Punin'in ruhu kedisine geçmiş sanıyorlarmış.

— Paramon Semyöniç bir şeyden kuşkulanıyor galiba, dedim, telâşlı bir hali var.

— Bunu fark ettiniz demek, öyle mi? — Muza içini çekti — Nasıl kuşkulanmasın, nasıl telâşlanmasın! Paramon Semyöniç'in kendi kanaatlerine, görüşlerine sadık kaldığını size söylemeye lüzum yoktur tabii... Şu anki durum onun kanaatlerini ancak takviye etmektedir. (Muza şimdi artık, eskisi gibi, yani Moskova'daki gibi konuşmuyordu. Dili büsbütün değişmiş, edebî, okumuşça bir şekil almıştı). Fakat bilmem ki size güvenebilir miyim, sonra siz acaba nasıl karşılarsınız...

— Neden bana güvenilmeyeceğini sanıyorsunuz?

— Devlet hizmetindesiniz, memursunuz.

— Peki, bundan ne çıkar?

— Bundan şu çıkar ki, hükümete sadıksınızdır. Muza'nın bu saflığına içimden şaştım.

— Mevcudiyetimden haberi bile olmayan hükümete karşı olan münasebetlerim üzerinde uzun uzadıya durmayacağım, dedim; fakat siz müsterih olabilirsiniz. Güveninizi kötüye kullanmam. Kocanızın kanaatlerine ben de iştirak etmekteyim... Hatta sandığınızdan fazla...

Muza başını salladı. Biraz duraklayarak: — Evet, olabilir, diye başladı; fakat asıl mesele orada değil. Paramon Semyöniç'in kanaatleri, belki de, pek yakında açığa vurulmak zorunda kalacak. Onlar artık daha fazla gizli kalamaz. Sonra, birtakım fikir yoldaşları var ki, onları şimdi güç durumda terk edemez...

Muza, birdenbire sanki dilini ısırmış gibi sustu. Son sözleri beni hayrette bıraktı, biraz da ürküttü. Belki de yüzüm, hislerimi açığa vuruyordu da Muza bunu fark etmişti.

Tekrar buluşmamızın 1849 yılında olduğunu yukarda bildirmiştik. O zamanlar ne karışık, ağır günler yaşandığı, Petersburg'ta nasıl hâdiseler cereyan ettiği çoğumuzun hatırındadır

[Burada 1849 yılı ayaklanmaları kastediliyor. Bu hâdiseler neticesinde birçok kimseler Sibirya'ya sürülmüştü. (Çeviren.)].

Baburin'in sözlerindeki, hal ve hareketlerindeki bazı gariplikler beni hayrete düşürmüştü. Hükümetin emirleri, icraatı hakkındaki düşüncelerini açıklarken, birkaç defa öyle sert, acı, nefret ve hınç dolu bir dil kullanmıştı ki, şaşırmış, donakalmıştım...

Birdenbire bana sormuştu:

— Eeee... nasıl, köylülerinizi azat ettiniz mi? [O devirde Rusyada toprak köleliği henüz devam etmekteydi.(Çeviren.)]

Ben onları azat etmediğimi itiraf etmek zorunda kalmıştım.

— Halbuki büyükanneniz ölmüştü galiba, değil mi?

— Evet.

Baburin, dişlerinin arasından:

— İşte böylesiniz siz, asilzade beyler, diye mırıldandı... Ateşten kestaneyi başkasının eliyle çıkarmak... işte bunu seversiniz siz.

Odasının en göze çarpan bir yerinde Belinski'nin [Hür fikirli, meşhur bir tenkitçi yazardır; devrinde, genç nesil kendisini taparcasına severdi] taş basması bir portresi asılıydı; masanın üzerinde de Bestujevski'nin [liberal fikirlerinden ötürü, hükümet tarafından çok takibata uğramıştır; memleket dışında "Marlinski" müstear adıyla tanınmıştır. (Çeviren.)] "Kutup Yıldızı" adlı eserinin eski basım bir cildi duruyordu.

Baburin, hizmetçi kadın kendisini çağırıp çıktıktan sonra, bir hayli zaman geçtiği halde, yanımıza dönmemişti. Muza, birkaç defa, onun çıktığı kapıya doğru merak ve endişe ile baktı. Nihayet sabredemedi, kalktı, özür diledi ve aynı kapıdan çıktı. Bir çeyrek saat sonra, kocasıyla beraber döndüler. Her ikisinin yüzünde de bir huzursuzluk ifadesi vardı; hiç değilse bana öyle geldi. Fakat Baburin'in yüzü, birdenbire bambaşka, sert, kızgın bir ifade aldı...

Birdenbire, boğazı tıkanırmışçasına, kesik kesik, boğuk, kendisine has olmayan bir sesle, vahşileşmiş gözlerini etrafta dolaştırarak:

— Bunun sonu nereye varacak böyle? dedi. Yaşarsın, yaşarsın, belki gittikçe daha iyi olur, daha rahat, daha serbest nefes alırım diye ümit edersin, oysaki tam tersine, işler gittikçe daha fena gider! Artık büsbütün duvara sıkıştırdılar! Gençliğimde çok çektim; beni... Hatta dövdükleri de oldu... Evet! ve birden, ökçeleri üzerinde hızla bana dönerek, âdeta üzerime atılacakmış gibi ilâve etti:

— Olgun çağıma gelince de bedenî işkencelere maruz bırakıldım... Evet! Artık başka haksızlıklardan, adaletsizliklerden bahsetmiyorum... O eski

zamanlara mı... dönmek üzereyiz yine? Şimdi gençlere nasıl muamele ediyorlar! Fakat bütün sabırlar tükendi artık... tükendi! Evet!

Baburin'i bu halde hiç görmemiştim. Muza da bembeyaz kesilmişti... Baburin birden öksürmeye başlayarak kanepeye çöktü. Orada daha fazla kalarak ne onu, ne de Muza'yı rahatsız etmek istemediğimden gitmeye karar vermiş, hatta onlarla vedalaşmışken, birden bitişik odanın kapısı açıldı ve bir baş uzandı... Fakat bu aşçı kadının başı değildi... Genç bir adamın, dağınık saçlı, ürkek başıydı.

— Felâket, Baburin, felâket! diye telâşlı telâşlı fısıldadı ve bir yabancı olduğum için, beni görünce, başını hemen geriye çekip gizlendi.

Baburin, yerinden fırlayıp gene adamın peşinden seğirtti. Muza'nın elini kuvvetle sıktım ve içime kötü kötü şeyler doğarak oradan uzaklaştım.

Muza, telâşlı telâşlı:

— Yarın yine gelin! diye fısıldadı,

— Muhakkak gelirim, dedim.

***

Ertesi sabah, henüz yatağımda yatarken hizmetçim Muza'dan gelen bir mektubu uzattı. Şöyle yazıyordu:

" *Sayın Bay, Pyötr Petroviç, "Paramon Semyöniç'i bu akşam zaptiyeler tevkif ettiler, kaleye yahut da başka bir yere götürdüler; bilmiyorum, bana söylemediler. Bütün kâğıtlarımızı karıştırdılar, çoğunu alıp götürdüler. Aynı zamanda kitaplarımızı ve mektuplarımızı da aldılar. Söylendiğine göre şehirde bir yığın insan tevkif edilmiş. Ne halde olduğumu tasavvur edersiniz. İyi ki Nikandr Vasiliç sağ kalıp da bunları görmedi! Dünyadan vaktiyle göçüp gitti. Bana öğüt verin ne yapayım? Kendim için korkmuyorum — açlıktan ölmem — fakat Paramon Semyöniç'i çok merak ediyorum. Eğer bizim durumumuzda insanları ziyaretten çekinmezseniz, rica ederim gelin.*

Muza Baburin. "

Yarım saat sonra Muza'lardaydım. Beni görünce elini uzattı ve, her ne kadar tek bir kelime bile söylemediyse de, yüzünde derin bir minnettarlık ifadesi belirmişti. Hep dünkü elbiseyle idi; hiç yatmadığı, bütün gece uyumadığı her şeyden belliydi. Gözleri kızarmıştı, ama gözyaşlarından değil, uykusuzluktan. Ağlamamıştı. Ağlamak sırası değildi onun için. Faaliyete geçmek, başına çöken felâketle savaşmak isliyordu. İçinde, bir zamanlar ki iradeli, azimli, enerjik Muza tekrar dirilmişti. Öfkeden boğulduğu halde, öfkelenmeye de vakti yoktu. Baburin'e nasıl yardım edeceğinden, onun akıbetini hafifletmek için kime başvuracağından başka hiçbir şey düşünmüyordu Hemen gitmek istiyordu... Yalvaracak... isteyecek... Fakat nereye gidecekti? Kime yalvaracaktı? Ne isteyecekti? İşte benden öğrenmek, bana danışmak istediği şey.

Ona ilk tavsiye ettiğim şey... sabırdı. İlk zamanlarda beklemekten ve mümkün olduğu kadar malûmat toplamaktan başka yapacak hiçbir şey yoktu. Mesele henüz başlıyor, kızışıyorken, ciddî bir teşebbüse geçmek düşünülemezdi, yoksa bu sadece akılsızca bir hareket olurdu. Hatta daha büyük bir ehemmiyetim, nüfuz ve tesirim olsaydı bile, başarıya güvenmek düşüncesizlik olurdu... Fakat benim gibi bir küçük memur ne yapabilirdi? Sonra kendisinin de hiçbir himayecisi, hiçbir iltimasçısı yoktu...

Bütün bunları ona anlatmak, açıklamak kolay değildi... Fakat nihayet getirdiğim delilleri anladı; aynı zamanda, bütün gayret ve teşebbüslerden bir şey çıkmayacağını ispat ederken, benim bencil duygularla hareket etmediğimi de anladı.

Muza, nihayet bir iskemleye oturunca (o zamana kadar, sanki hemen Baburin'in imdadına koşmaya hazırlanır gibi, hep ayakta duruyordu) dedim ki;

— Söyleseniz ya bana, Muza Pavlovnâ, Baburin, bu yaşta, nasıl olmuş da böyle vakalara adını karıştırmış? Bu işle ilgili olanların hep, hani dün akşam gelip size tehlikeyi haber veren çeşitten birtakım gençler olduklarını düşünürdüm...

O gençler bizim arkadaşlarımızdır! diye bağırdı Muza ve gözleri yine, bir zamanki gibi parladı. Sanki ruhunun derinliklerinden, şiddetli, zapt edilmez bir şeyler kabarmıştı... aklıma, birdenbire Tarhov'un Muza hakkında kullandığı "yeni tip" tabiri geldi.

— Siyasi kanaatler mevzuubahis olunca yaşın hiçbir ehemmiyeti yoktur! Muza, bilhassa ilk iki kelimeyi, yani "siyasi kanaatler" kelimelerini, üzerlerine pek fazla basarak söyledi. Yüreğine çöken bütün bu acılar içinde bile, bana karşı kendisini bu yepyeni, beklenmedik ışık altında, bir cumhuriyetçinin eşi olmaya lâyık, aydın, olgun kadınlara has ışığın altında göstermenin ona sıkıcı gelmediği düşünülebilirdi!

— Bazı ihtiyarlar, birtakım gençlerden daha gençtir, diye sözüne devam etti ve fedakârlığa onlardan daha kabiliyetlidir... Fakat mesele orada değil.

— Muza Pavlovna, dedim, biraz mübalâğa ediyorsunuz gibi geliyor bana. Paramon Semyöniç'in karakterini bilirim, onun her bir... şerefli hamleye meyil göstereceğine öteden beri kanidim. Fakat öte yandan, onu daima makul, basiretli bir adam sayardım... Bizde, Rusya'da, suikastların bütün imkânsızlığını nasıl oluyor da anlamıyor? Onun durumunda, onun mevkiinde bir...

Muza, sesinde acı bir eda ile sözümü keserek :

— Elbette, dedi: o, halktan bir adam, bir küçük burjuva; halbuki Rusya'da gizli faaliyetlere, suikastlara dahil olmak, yalnız asilzadelere mubahtır; nasıl ki, meselâ, on dört Aralık

Dekabristleri [14 aralık 1825 askerî ayaklanmasına özellikle asilzadeler katılmışlardı. (Çeviren.)]... Bunu söylemek

istiyordunuz herhalde...

Az kaldı: "O halde neden şikâyet ediyorsunuz" diye ağzımdan kaçırıverecektim... fakat kendimi tuttum. Yüksek sesle sordum:

— Siz sanıyor musunuz ki, 14 Aralık ayaklanmalarının neticesi, daha başka ayaklanmaları teşvik edecek mahiyettedir?

Muza somurttu. Önüne eğdiği yüzünden: "Seninle bu gibi şeyler konuşulmaz" demek ister gibi bir ifade okudum.

— Paramon Semyöniç'in bu işle ilgisi pek fazla mı? diye sordum. Muza hiç cevap vermedi... Tavan arasından aç vahşi bir miyavlama işitildi.

Muza ürperdi. Ümitsiz, iniltili bir sesle:

— Ah, iyi ki Nikandr Vasiliç sağ olup da bunları görmedi! dedi. Onun velinimetini, bizim velinimetimizi, belki de bütün dünyadaki insanların en şereflisi, en namuslusu olan bu insanı, gece vakti nasıl zorbaca yakaladıklarını, bu muhterem ihtiyara nasıl muamele ettiklerini, ona nasıl "sen" diye hitap ettiklerini, nasıl ve ne için tehdit ettiklerini, zavallı Punin iyi ki görmedi!.. Evet, Baburin, alelade, halktan bir adamdır da onun için! Bu genç subay da, hep o kalpsiz, vicdansız insanlardan... Hani benim hayatımda da...

Muza'nın sesi kısıldı; bir yaprak gibi titriyordu.

Yarası deşilmiş, uzun zaman zapt ettiği hiddet nihayet taşmıştı. Bu heyecanları, onun bütün bu ruh sarsıntıları bende bazı eski hatıraları uyandırdı... Fakat o anda, bilhassa şuna kanaat getirdim ki bu "yeni tip" hiç değişmemiş, hep aynı ihtiraslı, ateşli, çekici mizacı ile kalmış...

Ancak Muza, şimdi artık gençlik çağındakilerden daha başka şeylere gönül bağlamıştı. İlk ziyaretimde onda tevekkül, feragat, uysallık diye kabul ettiğim şeyler — ki gerçekten de öyleydi — o sakin, kayıtsızca bakışlar, o soğuk ton, o itidal, o sadelik, bütün bunlar, yalnız geçmiş, geri gelmez şeylere karşı idi...

Şimdi artık sözü geçmiş değil, şimdiki zaman almıştı.

Muza'yı teskin etmeye, dertleşmemizi daha amelî bir zemine nakletmeye çalıştım. Birtakım acele tedbirleri almamız lâzımdı: Baburin'in nerede bulunduğunu öğrenmek, ondan sonra da hem ona, hem de Muza'ya geçim vasıtası temin etmek. Bütün bunlar az güçlük çıkarmıyordu. Doğrudan doğruya para değil, iş bulmak lâzımdı ki bu, bilindiği gibi, çok daha çetin bir meseleydi...

Kafamda bir sürü düşüncelerle Muza'nın yanından ayrıldım. Çok geçmeden Baburin'in kalede olduğunu öğrendim...

Dava başladı... Uzadıkça uzadı. Ben her hafta birkaç defa görüşüyordum. O da, birkaç defa kocasıyla görüşmüştü. Fakat tam bu acıklı hikâyede bir karara varılacağı sırada ben artık Petersburg'tan ayrılmış bulunuyordum. Önceden bilinmeyen bazı işler beni güney Rusya'ya gitmeye mecbur etmişti. Ayrılık zamanında, Baburin'in mahkemede beraat ettiğini öğrendim. Onun bütün suçu, şüphe uyandırmayacak bir adam olduğunu düşünerek, birtakım gençlerin ara sıra onun evinde toplantılar yapmalarından ve onun da onların bu hasbıhallerinde hazır bulunmasından ibaretmiş; ancak idari yolla onu, Sibirya'nın batı vilâyetlerinden birinde ikamete mecbur ederek göndermişler. Muza da onunla beraber gitmiş.

Muza, mektubunda bana şöyle yazıyordu:

"... Paramon Semöniç, benim de onunla birlikte gitmemi arzu etmiyordu; çünkü, onun fikrine göre bir dava uğrunda olmayınca hiç kimsenin, bir başkası için kendini feda etmeye hakkı yokmuş. Fakat ben ona, burada hiç bir fedakârlık mevzuubahis olmadığı cevabını verdim. Vaktiyle Moskova'da ona karısı olacağımı söylediğim zaman, içimden: ebedî olarak, bozulmaz, yıkılmaz olarak! diye düşünmüştüm. Hayatın sonuna kadar da böyle gitmeli..."

IV

Yıl 1861

Aradan on iki yıl daha geçti... 1849 ile 1861 yılları arasında neler olduğunu Rusya'da herkes bilir ve herkes ebedî olarak hatırlayacaktır. Benim hayatımda da birçok değişiklikler oldu, ama bunların üzerinde durmaya lüzum yok. Birtakım yeni alâkalar, yeni düşünceler, kaygılar... Baburin'ler çifti önce ikinci plâna geçti, sonra büsbütün gözden kayboldu. Doğrusu oldukça seyrek de olsa, Muza ile mektuplaşmaya devam ediyordum; bazen, kendisinden ve kocasından hiçbir haber almadan bütün bir yıldan fazla geçtiği oluyordu. 1855 yılından sonra, çok geçmeden, Rusya'ya dönmesine müsaade edilmiş olduğunu öğrendim. Fakat kendisi Sibirya'nın o ufak

kasabasında kalmayı arzu etmiş. Anlaşılan, tecellisinin onu attığı bu diyarda yuvasını kurmuş, kendine bir melce, bir faaliyet muhiti bulmuş…

1861 yılının mart ayı sonlarında Muza'dan şu aşağıdaki mektubu aldım:

" *Sayın P. P. size mektup yazmayalı o kadar çok zaman geçti ki, sağ olup olmadığınızı bile bilmiyorum. Ve sağ iseniz acaba bizi unuttunuz mu? Fakat hepsi bir; bugün size muhakkak yazmak ihtiyacını duyuyorum. Şimdiye kadar burada hayatımız hep eskisi gibi devam etti. Paramon Semyöniç ile ikimiz, gittikçe gelişen okullarımızla meşgul olduk. Bundan başka Paramon Semyöniç, konferanslar vermek, muhabere etmekle, eski fikirli ruhanilerle ve sürgün Polonyalılarla pek sevdiği münakaşalarla da meşgul oldu. Sıhhati yerindedir... Keza benim de. Derken dün 19 Şubat beyannamesi* [Rusya'da 19 Şubat 1861 tarihli beyanname ile toprak köleliğinin kaldırıldığı ilân edilmiştir (Çeviren.)] *gelmez mi! Onu çoktandır beklerdik, çoktandır Petersburg'ta neler cereyan ettiğine dair birtakım rivayetler dolaşıyordu... Fakat bununla beraber bizdeki tesirini size tarif edemem. Kocamı iyi bilirsiniz. Felâket onu hiç değiştirmedi, tersine, daha metin, daha enerjik bir adam oldu. Demir gibi sağlam iradesi vardır, ama burada dayanamadı! Haberi okurken elleri titriyordu; sonra beni üç defa kucakladı, üç defa öpüştü, bir şeyler söylemek istedi, fakat söyleyemedi! Gözlerinden yaşlar boşandı (asıl tuhafı, onu bu halde görmek insanı hayrette bırakır) ve birdenbire "Hurra! hurra, ey Tanrım, çarımızı koru* [Çarlık devrindeki Rus millî marşı bu kelimelerle başlardı. (Çeviren.)]" *diye haykırdı. Evet, Pyötr Petroviç, aynı bu kelimeleri! Sonra: "Şimdi artık azat... "Bu ilk adımdır, arkasından başka adımlar gelmeli" diye ilâve etti ve öylece, olduğu gibi şapkasız, bu büyük havadisi dostlarına ulaştırmaya koştu. Şiddetli bir soğuk vardı, hatta kar fırtınası başlamıştı, bırakmamak, alıkoymak istedim, fakat beni dinlemedi. Bütün saçları, yüzü, sakalı — şimdi göğsüne kadar uzanan sakalı var — her tarafı karla kaplı olduğu halde eve döndü ve hatta, yanaklarında ki göz yaşları da donmuştu! Fakat çok canlı, çok sevinçliydi; bana bir şişe şarap açtırdı ve beraberinde getirdiği dostlarımızla birlikte Çar'ın Rusya'nın ve bütün hür Rus insanlarının şerefine içti, kadehini aldı, gözlerini yere eğerek "Nikandr, Nikandr, işitiyor musun?" dedi: "Artık Rusya'da kullar, köleler yok! Mezarında da sevin, memnun ol, ey eski arkadaş!" Ve "Beklediklerim gerçekleşti" ve saire gibi daha birçok şeyler de söyledi. Aynı zamanda,*

şimdi artık geri dönmenin imkânsız olduğunu, bunun bir çeşit teminat, vaat olduğunu sözlerine ilâve etti... Hepsini hatırlayamayacağım, fakat onu çoktan beri bu kadar mesut görmemiştim. Burada, bu ücra Sibirya çöllerinde nasıl sevinçler, neşeler içinde çalkandığımızı öğrenmeniz ve bizimle beraber sevinmeniz için size yazıyorum... "

Bu mektubu Mart'ın sonunda almıştım. Mayısın başında yine Muza'dan başka, fakat pek kısa bir mektup geldi. Bunda bana, kocası Paramon Semöniç Baburin'in beyannamenin geldiği gün kendisini üşüterek, Nisanın on ikinci günü, 67 yaşında, akciğer iltihabından öldüğünü haber veriyor, kocasının toprağa verildiği yerde kalarak, onun vasiyet ettiği işi devam ettirmek niyetinde olduğunu, çünkü bunun, kocasının son arzusu olduğunu, kendisi için ise bunu bir kanun saydığını bildiriyordu.

O zamandan beri Muza'ya dair hiçbir şey duymadım.

SON

Paris, yıl 1874